

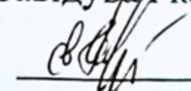
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА

Факультет української філології, культури і мистецтва

Кафедра інформаційних комунікацій

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

 О. А. Політова
« 14 » листопада 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

на тему:

**АРХІВНА ТА БІБЛІОТЕЧНА УКРАЇНКА У ВЕЛИКІЙ
БРИТАНІЇ: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ**

студента другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконав:

студент II курсу, групи ІБАСм-1-24-1.4д

Гордон Петро Андрійович

Науковий керівник:

Кандидат історичних наук,

доцент кафедри інформаційних комунікацій

Стамбол Ігор Іванович

Цим записом засвідчую,
що наданий на захист
рукопис та електронний
документ є ідентичні
17.12.2025

АНОТАЦІЯ

Гордон Петро Андрійович. Архівна та бібліотечна україніка у Великій Британії: джерелознавчий огляд – Рукопис.

Кваліфікаційна (магістерська) робота на здобуття рівня вищої освіти «магістр» – Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2025.

Магістерська робота присвячена джерелознавчому огляду найбільших у Великій Британії колекцій зарубіжної україніки та архівних та бібліотечних установ, що її зберігають. Для досягнення поставленої мети було розглянуто історіографію досліджень за останні 35 років, методологію та джерельну базу щодо зарубіжної україніки у Великій Британії.

Ключові слова: архів, бібліотека, джерелознавчий огляд, зарубіжна україніка, Велика Британія, українська діаспора.

ANNOTATION

Gordon Petro. Archival and library Ucrainica in Great Britain: source research potential. - Manuscript.

Diploma's work in obtaining the educational qualification of "Master" - Boris Grinchenko Kyiv Metropolitan University. Kyiv, 2025.

The master's thesis is devoted to a source-based review of the largest collections of foreign Ucrainica in Great Britain and the archival and library institutions that preserve it. To achieve the set goal, the historiography of research over the past 35 years, the methodology and source base on foreign Ucrainica in Great Britain were examined.

Keywords: archive, library, source review, foreign Ucrainica, Great Britain, Ukrainian diaspora.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ДЖЕРЕЛЬНА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	12
1.1 Основа дослідження, термінологія та інструментарій	12
1.2 Історична довідка та стан наукової розробки україніки у Великій Британії	17
РОЗДІЛ II. ЗАРУБІЖНА УКРАЇНІКА У ФОНДАХ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ ТА БІБЛІОТЕК ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	20
2.1 The National Archives (Національний архів)	20
2.2 Джерельний та інформаційний потенціал зарубіжної україніки у Національному архіві	28
2.3 The British Library (Британська бібліотека)	33
2.4 Джерельний та інформаційний потенціал зарубіжної україніки у Британській бібліотеці	35
2.5 Бібліотека школи славістики та східноєвропейських студій при Університетському коледжі Лондона	42
2.6 Джерельний та інформаційний потенціал зарубіжної україніки у школі славістики та східноєвропейських студій	45
РОЗДІЛ III. АРХІВНІ ТА БІБЛІОТЕЧНІ УСТАНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ	55
3.1 Бібліотека та Архів ім. Т. Шевченка у Лондоні	55
3.2 Джерельний та інформаційний потенціал бібліотеки та архіву ім. Т. Шевченка	61
3.3 Архів ОУН в УІС-Лондон	66
3.4 Джерельний та інформаційний потенціал Архіву ОУН	79
3.5 Аудіовізуальна зарубіжна україніка: колекція відеоматеріалів УВАТ у м. Брадфорд	88
3.6 Джерельний та інформаційний потенціал колекції УВАТ.....	93

РОЗДІЛ IV. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ОПРАЦЮВАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ УКРАЇНІКИ	105
4.1 Медійність зарубіжної україніки	105
4.2 Зарубіжна україніка – інструмент лобіювання українських інтересів у Великій Британії	108
4.3 Концепція доповненого архівного показника – зарубіжної україніки у Великій Британії. Проєкт «Ucrainica in Britain»	111
ВИСНОВКИ	114
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	117
ДОДАТКИ	125
Додаток А: Анотації документів зарубіжної україніки британського архіву XVII-XVIII ст.	125
Додаток Б: Анотації документів зарубіжної україніки британського архіву XIX-XXI ст.	134

ВСТУП

Історія показала, що пріоритетами діяльності українського народу, навіть коли він опиняється в еміграції, є культурна, просвітницька та наукова діяльність. Не виключенням стала і Велика Британія, де можна знайти український осередок у будь-якій частині Сполученого Королівства. Українська діаспора там є однією з найактивніших, навіть в часи великої для України скрути не опускали рук, ручок та олівців. Результатом інтелектуальної та культурної проукраїнської діяльності стала надзвичайна кількість зарубіжної україніки, яка сформувалася за роки існування української діаспори у Великій Британії. Якщо додати до цього іншу україніку, що була передана на збереження саме до Великобританії та певну кількість україніки, яку зберігають британські державні архіви та бібліотеки, то на виході маємо надзвичайну кількість документів різних типів, які мають потенціал стати державотворчими.

Актуальність теми дослідження. Українська історія, особливо історія XX сторіччя все ще має багато прогалин, які можна «заповнити» за допомогою зарубіжної україніки у Великій Британії. Джерельний потенціал цих документів важко досягнути, оскільки у колекціях представлена абсолютно різна тематика, а тому дослідники багатьох елементів української історії зможуть знайти корисні джерела саме у Великій Британії. Актуальність даного дослідження зумовлена одночасно маловідомим статусом британської зарубіжної україніки всередині українського наукового простору та початковою стадією розробки проблематики аналізу зарубіжної україніки.

Стан наукової розробки проблеми.

Комплексне вивчення проблеми зарубіжної україніки у Великій Британії є доволі складним через великий об'єм колекцій, що накопичились за роки діяльності діаспори та британського уряду. За увесь час була лише одна спроба загального огляду усієї україніки, що зберігається у Великобританії. На початку 1990-х років

Інститутом Української Археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України був започаткований проект науково-довідкових видань з історії України, а саме видань зарубіжної україніки. Одним із результатів цього проекту стало видання 1993 року: «Documentary Sources Relating to Ukraine in Repositories in the United Kingdom», укладене Джанет М. Хартлі [59]. Цей довідник подає стислий огляд колекцій з україніки, що зберігаються у Великій Британії. До розпаду СРСР у Британії архівісти та бібліографи україніку окремо не виділяли, розглядаючи її як частину «совєтіки», що простежується не лише у вищезгаданому покажчику але й у багатьох державних архівних та бібліотечних установах. Проте, незважаючи на ситуацію, «українська» частина покажчика Хартлі є першою науковою спробою зробити загальний перелік україніки у Великобританії та в яких установах вона зберігається. Дане видання мало стати поштовхом до глибшого вивчення україніки у Великій Британії, проте на превеликий жаль подальших напрацювань у даному напрямку досі не було. Разом з тим, завдання по вивченню україніки у Великій Британії залишається одним із найважливіших в архівній та джерелознавчій сфері, оскільки кількість та джерельний потенціал цих документів важко оцінити.

На рівні дослідження окремих установ існує невелика кількість наукових статей, які проливають світло на зарубіжну україніку у Великобританії, зокрема на діаспорські установи. Бібліотека та Архів ім. Т. Шевченка у Лондоні представлений серією публікацій куратора бібліотека доктора Л. Пекарської: «Бібліотека й Архів ім. Т. Шевченка в Лондоні: до історії створення», що виходили у власному виданні «Українська думка» [38]. Також варто відзначити публікацію Х. Скрипки «Бібліотека й Архів ім. Т. Шевченка у Лондоні: Історія та напрями діяльності», опублікована 2013 року [45]. Архів ОУН в УІС-Лондон, в свою чергу в основному представлений роботою архівіста

та історика Г. Івануценка, экс-директора Державного архіву Сумської області [16, 36]. Публікації пана Івануценка в «Історичній Правді» є наразі єдиним джерелом інформації про Архів ОУН та його колекції всередині українського простору.

Метою дослідження є висвітлення процесу формування основних комплексів зарубіжної україніки та визначення осередків її зберігання у Сполученому Королівстві, характеристика складу, визначення джерельного та інформаційного потенціалу архівних колекцій.

Завдання дослідження.

Відповідно до зазначеної мети магістерської роботи було визначено наступні завдання у логічній послідовності:

- 1) визначити джерельно-методологічну базу дослідження та терміни «зарубіжна україніка», «джерельний потенціал», «інформаційний потенціал».
- 2) охарактеризувати стан наукового вивчення зарубіжної україніки у Великій Британії;
- 3) провести джерелознавчий аналіз зарубіжної україніки, що зберігається у державних архівних та бібліотечних установах Великої Британії;
- 4) визначити джерельний та інформаційний потенціал зарубіжної україніки, що зберігається у державних архівних та бібліотечних установах Великої Британії;
- 5) провести джерелознавчий аналіз зарубіжної україніки, що зберігається у приватних діаспорських архівах та бібліотеках;
- 6) визначити джерельний та інформаційний потенціал зарубіжної україніки, що зберігається у приватних діаспорських архівах та бібліотеках;
- 7) провести джерелознавчий аналіз архівної колекції Українського Відеоархівного Товариства у м. Брадфорд;

8) визначити джерельний та інформаційний потенціал архівної колекції Українського Відеоархівного Товариства у м. Брадфорд;

9) розробити концепцію подальшої розробки зарубіжної україніки у Великій Британії.

Об'єктами дослідження є Національний архів Великої Британії, Британська бібліотека, Бібліотека школи славістики та східноєвропейських студій при Університетському коледжі Лондона, Бібліотека та архів ім. Т. Шевченка в Лондоні, Архів ОУН в УІС-Лондон та Українське Відеоархівне товариство у м. Брадфорд.

Предметом дослідження є тематичне та джерельне наповнення документами україніки архівних та бібліотечних установ, що розглядаються. Оскільки британські державні архіви та бібліотеки зберігають не лише зарубіжну україніку, предметом дослідження таких установ стало саме характеристика україніки, що зберігається. Британська специфіка теми зумовлена не лише фактором наявності активної української діаспори але й наявністю значних колекцій україніки. Через активну діяльність, зокрема Союзу Українців у Великій Британії та його відділів, саме Великобританія стала своєрідним центром для збереження книжок, архівних та музейних матеріалів україніки. У випадку з установами, що були створені українською діаспорою, предметом виступає доступне для аналізу джерельне наповнення.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові принципи пізнання. При проведенні дослідження та написанні роботи було дотримано принципів історизму, об'єктивності та системності. Були використано такі методи роботи: науковий, джерелознавчий та спеціально-історичний.

Інформаційною базою для проведення джерелознавчого дослідження стали:

- 1) Наукові статті та періодичні видання.
- 2) Профільні підручники з джерелознавства та архівознавства.
- 3) Показчик Джанет М. Хартлі «Guide to Documents and Manuscripts in the United Kingdom Relating to Russia and the Soviet Union» 1993 року.
- 4) Веб-сайти архівних та бібліотечних установ.
- 5) ЗУ «Про національний архівний фонд та архіви установи» та інші акти пов'язані з регуляцією архівної справи в Україні.
- 6) Архівне законодавство Великої Британії: «Public Records Act», «Freedom of Information Act» та інші.

Усе вищевказане обумовлює **наукову новизну** результатів дослідження. У магістерській роботі проведено загальний огляд зарубіжної україніки, що зберігається у державних та приватних установах Великої Британії. Здійснено тематичний огляд документів зарубіжної україніки, які перебувають у відкритому доступі. Вперше проаналізовано джерельний та інформаційний потенціал окремих державних та приватних колекцій Зарубіжної україніки, що знаходяться у Великій Британії. Наукова розробка зарубіжної україніки у Великій Британії наразі практично не має джерелознавчих досліджень, які б фокусувалися на зарубіжній україніці у цьому регіоні.

Практичне значення результатів магістерського дослідження полягає у джерелознавчому огляді зарубіжної україніки (ЗУ) у Великій Британії та аналізу її джерельного та інформаційного потенціалу. Джерелознавчий огляд є основою для майбутніх публікацій та введення документів зарубіжної україніки у науковий обіг. Було проведено джерелознавчий аналіз україніки у Архіві ОУН

в УІС-Лондон, Бібліотеці та архіві ім. Т. Шевченка в Лондоні, Національному архіві Великобританії, Британської бібліотеки при школі славістики та східноєвропейських студій при Університетському коледжі Лондона (UCL). Розроблено концепції проєкту щодо оновленого покажчика документів ЗУ у Великій Британії.

Матеріали дослідження можуть слугувати стартовою точкою або одним із джерел для проведення інших наукових досліджень. Також дане дослідження може бути використане як основа для розробки проєктів з удоступнення та введення документів ЗУ у Великій Британії у науковий обіг.

Апробація результатів дослідження. Джерелознавчі дослідження окремих архівних збірок зі складу зарубіжної українки у Великій Британії висвітлювались у публікаціях:

1) Гордон П. А. Стефан Терлецький: між діаспорою та Вестмінстером (за документами ЦДАЗУ) // Шевченківське літо — 2022: матеріали міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених м. Київ, 31 липня 2022 року. Київ: Історичний факультет КНУ імені Тараса Шевченка, 2022. С.31-35.

2) Гордон П. А. Ukrainian Archive in Britain: A Powerful Heritage // Шевченківська весна — 2023: матеріали міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених м. Київ, 18 березня 2023 року. Київ: Історичний факультет КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. С.95-100.

3) Гордон П. А. Колекція відеоматеріалів УВАТ: Короткий Огляд // Кліо: матеріали міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених м. Київ, 13 жовтня 2023 року. Київ: Історичний факультет КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. С.18-23.

4) Гордон П. А. Колекція Відеодокументів Українського Відеоархівного Товариства У Великій Британії: Короткий Огляд //

Архіви України. Випуск 2 № 339 (2024): квітень-червень, 2024. С.91-100.

Структура курсової роботи відповідає меті та завданню дослідження. Складовими роботи є вступ, 4 розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ I

ДЖЕРЕЛЬНА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Основа дослідження, термінологія та інструментарій.

Основа даного дослідження – різні архівні та бібліотечні одиниці обліку, що входять до складу зарубіжної україніки та знаходяться у Великій Британії. Це документи різного походження, типу та тематики, що належать різним установам – як державного, так і приватного характеру. Їх усі об'єднує одна характеристика – приналежність до зарубіжної україніки. Проте, перш ніж ми перейти завдань дипломної роботи, а саме джерелознавчого огляду документів та аналізу їх джерельного та інформаційного потенціалу, потрібно чітко визначитися з термінологією. У контексті даного дослідження ключовими є терміни: «зарубіжна україніка», «джерельний потенціал», «інформаційний потенціал». Розглянемо кожен з них окремо.

Згідно визначення дослідниць Матяш І. Б. та Палієнко М. Г.: *«україніка архівна зарубіжна – це локальні документальні комплекси або документи, що належать до україніки архівної, вивезені в різні істор. періоди чи утворені в зарубіжних країнах етнічними українцями або ж сформовані у процесі діяльності установ і орг-цій, які мали відношення до проблем українців, і зберігаються в держ., громад. архівних установах чи приватних колекціях зарубіжних країн.»* [30]. Дослідниця Матяш І. Б. також дає визначення терміну «архівна україніка»: **«УКРАЇНІКА АРХІВНА, архівна україніка** — поняття на означення масиву архів. документів, які перебувають за кордоном, та документи іноз. походження, що стосуються історії та к-ри України; складова історико-культ. спадщини України, потенційна складова Національного архівного фонду України. За змістом аналогічне поняттям "архівна білорусіка", "архівна

вірменіка", "архівна росіка" (у пострад. д-вах), "гунгаріка", "полоніка", "румуніка" (в колиш. соціаліст. країнах) з яскраво вираженим нац. компонентом у кожному випадку.» [29]. Проте, це лише архівна половина терміну.

Для повного розкриття та повноцінного розуміння терміну «зарубіжна україніка» варто розглянути також бібліотечну специфіку терміну. У бібліографічній практиці термін «зарубіжна україніка» прийнято вживати щодо друкованої літератури про українців та Україну, видану за межами останньої [48]. Сучасна бібліографічна робота та наукова діяльність, пов'язана із зарубіжною українікою проводиться на базі відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Відповідно до визначених завдань магістерської роботи, в межах об'єктах дослідження присутні як архівні, так і бібліотечні одиниці. Предметом дослідження є тематичне та джерельне наповнення документів архівів та бібліотек. Отже, в межах даного дослідження буде використовуватись термін «зарубіжна україніка» (скорочено – ЗУ) з урахуванням архівної та бібліотечної специфіки.

Одним із поставлених завдань роботи було здійснення аналізу джерельного та інформаційного потенціалу архівних та бібліотечних колекцій зарубіжної україніки у Великій Британії. Дане питання розкрито у відповідному розділі, присвяченому кожному джерельному зібранню. Проте, для більш точного аналізу, потрібно дати певне визначення термінам «джерельний потенціал» та «інформаційний потенціал». Оцінювання джерельного та інформаційного потенціалу документа неможливе без застосування комплексної джерелознавчої методології, яка була розроблена та висвітлена у підручнику: «Історичне джерелознавство : підруч. / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко, Б. І. Корольов, М. Г.

Палієнко ; гол. ред. С. В. Головка. — К. : Либідь, 2002. — 488 с.». Основною тезою його є те, що будь-яке історичне джерело є багатовимірною системою інформації, у якій поєднуються фактичні, контекстуальні, ідейні та суб'єктивні складники, а тому потребує структурованого, поетапного аналізу [26].

Передусім визначення джерельного потенціалу потребує застосування зовнішньої критики—методу, який дозволяє встановити походження документа, умови його створення, матеріальну основу, рівень збереженості та автентичності. Такий підхід є принциповим для відокремлення первинної інформації від пізніших нашарувань та фальсифікацій, що нерідко траплялися в українській історії під впливом імперських практик.

Не менш важливим є застосування внутрішньої критики, що охоплює аналіз змісту документа, авторської позиції, концептуальних акцентів та потенційних ідеологічних упереджень. Саме внутрішня критика дозволяє виокремлювати достовірні факти, виявляти пропуски, інтенції автора та визначати рівень репрезентативності інформації. У підручнику наголошується, що внутрішня критика є ключем до розкриття реального інформаційного потенціалу джерела, тобто його здатності відтворювати історичну дійсність у всій складності (Калакура та ін., 2002).

Оцінка інформаційного потенціалу документа також передбачає застосування методів порівняльно-типологічного аналізу, герменевтичної інтерпретації та контекстуалізації. Порівняння з іншими джерелами дозволяє уточнювати факти, встановлювати джерельні кореляції та виявляти унікальні ознаки документа. Герменевтичний підхід відкриває можливість глибшого «прочитання» смислових пластів, тоді як контекстуалізація—включення документа у ширший історичний, політичний та

культурний простір—дозволяє визначити реальну вагу та структурний обсяг інформації, яку він містить.

Методичні засади, сформульовані професором Калакурою та його колегами, підкреслюють, що джерельний потенціал не обмежується кількістю фактів: він охоплює також рівень їхньої достовірності, глибину відображення подій, можливість реконструкції історичних процесів та варіативність інтерпретацій. Саме тому комплексний джерелознавчий аналіз стає базовим інструментом історика-архівіста у процесі наукового осмислення документів і формування об'єктивного історичного знання [26]. Таким чином, на базі існуючої джерелознавчої науки у рамках даної роботи автором було запропоновано власні визначення для більш об'єктивного та системного аналізу джерельних зібрань із зарубіжної українки.

***Джерельний потенціал** – сукупність фізичних, тематичних, історичних та джерельних ознак окремого історичного джерела або джерельного зібрання, які вказують на можливість використання у майбутніх історичних дослідженнях та можливу тематику цих досліджень. Джерельний потенціал – це параметр, що позначає здатність історичного документа до того, щоб стати історичним джерелом. У кожного історичного документа, навіть у кожного звичайного документа є можливість стати історичним джерелом у рамках певного історичного дослідження. Така здатність називається джерельним потенціалом.*

***Інформаційний потенціал** – сукупність фізичних, тематичних, історичних та джерельних ознак окремого історичного джерела або джерельного зібрання, які вказують на можливість поширення таких джерел або згадок про них у загально-суспільному інформаційному просторі. Можливість поширення у мас-медіа та інкорпорація у суспільний та культурний простір, момент, коли*

використання історичного джерела виходить за рамки наукової спільноти – це все є інформаційним потенціалом джерела.

Схожість цих двох визначень не є випадковою. Обидва потенціали аналізують здатність джерела до використання, проте у рамках даного дослідження більш логічним було виокремити академічну, тобто наукову спільноту та наукову діяльність, для якої застосовуються джерела та ширшу культурно-суспільну спільноту. Інформаційна доба в якій існує людство означає піднесення ролі інформації як валюти і у даному контексті інформаційний потенціал є таким ширшим визначенням, яке торкається не лише науки але й суспільства, культури, освіти, політики, економіки, тощо.

Конкретний напрям та подвійна специфіка дослідження диктує історичну тематику, яка в свою чергу звужує перелік історичних джерел, які можуть бути застосовані у рамках дослідження. У джерелознавстві дослідник проходить той самий шлях, лише навпаки. Як вже було зазначено вище, предметом дослідження є історичне джерело, точніше їх різні зібрання. Зарубіжна українка виступає фільтром тематичним, Велика Британія – географічним. Джерелознавче дослідження, як і будь-яке історичне ґрунтується на науковому методі. У загальному ця теза означає використання цілого ряду методів для встановлення параметрів та структури досліджуваного об'єкту. Прикладним такий метод стає крізь призму джерелознавчого та спеціально-історичного методів наукового дослідження.

Архіви та бібліотеки як центри концентрації історичних джерел стають об'єктами вивчення, а останні – предметом джерелознавчого дослідження. Незважаючи на зворотній напрям наукової розвідки, якщо вимірювати категорією звичайного історичного дослідження, основний інструментарій у джерелознавстві є майже ідентичним. Специфіка джерелознавства полягає у використанні спеціальних

методів, таких як джерелознавчий метод та спеціально-історичний метод. Джерелознавчий метод дослідження полягає у способах виявлення, опису та аналізу історичних джерел. Сам шлях досягнення цього різниться в залежності від предмету такого дослідження. Спеціально-історичний метод бере свої початок з виділення в межах історичної науки «спеціальних історичних дисциплін» або СІД. Відповідно до предмету дослідження, науково-історичний інструментарій може бути занадто загальним і потребувати окремої специфіки. У контексті даного дослідження було застосовано як спеціально-історичні методи, зокрема для аналізу окремих одиниць зберігання, так і джерелознавчий метод для аналізу архівних та бібліотечних зібрань.

Таким чином, для виконання поставлених завдань було застосовано загальний для історичних та джерелознавчих досліджень науковий інструментарій; було визначено термін «зарубіжна українітка»; було проаналізовано теоретичне забезпечення джерелознавства та доповнено визначеннями термінів «джерельний потенціал» та «інформаційний потенціал». Частина даного дослідження ґрунтується на аналізі та поверхневій оцінці цих понять у зв'язку з окремими джерелами та джерельними зібраннями, що зумовило необхідність теоретичного визначення термінів.

1.2 Історична довідка та стан наукової розробки україніки у Великій Британії

Розглядаючи тему зарубіжної україніки у Великій Британії, мова йде про державні та приватні установи, а саме архіви та бібліотеки, оскільки в їхніх стінах зберігаються унікальні одиниці зберігання, що мають пряме відношення не лише до України та українського народу але й до історії Британії та британського суспільства. Це документи абсолютно різного характеру, походження

та типу, які об'єднує те, що вони є частиною зарубіжної україніки. Лондон, будучи незмінним центром Старої Англії, традиційно зберігає найбільшу архівну спадщину, не лише україно-британську але й колекції, що стосуються країн та народів по всьому світу. Саме в Лондоні зберігаються найбільші у Британії колекції україніки, розкидані по різних сховищам. У різних установах зберігається різна кількість документів вищезгаданого характеру, причому кількість може вар'юватись від однієї або декількох одиниць зберігання і до цілих колекцій, які цілком можуть стати центром окремих досліджень та виставок. Установи, що зберігають найбільші колекції зарубіжної україніки виступають об'єктами цього дослідження. Разом з тим, велика кількість інших архівів та бібліотек має незначну кількість україніки, як наприклад архів лейбористської партії Великої Британії, де зберігаються документи, що стосуються Голодомору та українських соціал-демократичних партій (1918-1920 рр.) [62] або архів Британського Парламенту, де зберігається ціла низка документів, дотичних до України, найстарші з яких датовані 1916 роком [64]. Незважаючи на те, що обидві установи є державними та мають відповідні архівні каталоги від Національного Архіву, специфіка кожної окремої установи означає обмежений доступ до архівних документів, про які мовчать сайти офіційних установ, обмежуючись лише розділом «Історія». Ці два приклади ілюструють труднощі, з якими стикаються дослідники зарубіжної україніки – перш за все, питання інтелектуального доступу.

У свою чергу найбільші державні установи, де зберігаються великі колекції документів україніки (у першу чергу це Національний архів та Британська бібліотека) є більш наближеними до архівної та бібліотечної специфіки, а отже ситуація з доступом до документів є значно кращою, зокрема через цифровий ресурс. Британські архіви та бібліотеки, в свою чергу, мають необхідні ресурси для не лише для

забезпечення зберігання але й використання, зокрема цифровізації. Таким чином, найбільша кількість українки (серед державних установ) зберігається у найбільших британських архівах та бібліотеках. Дещо окремо стоять діаспорські колекції, оскільки традиція архівування серед представників діаспори та різних організацій (ОУН, СУВБ, УІС-Лондон, та ін.) корелює із початком існування цих організацій. Внаслідок об'єктивних подій такі колекції дуже часто перебувають в занедбаному стані далеко від уваги дослідників та архівістів; лише частина наразі має хоча б якийсь інформаційний слід. Оскільки джерелознавчий аналіз перших неможливий, саме останнім присвячений третій розділ магістерської роботи.

Окремо варто приділити додаткову увагу існуючим науковим розвідкам стосовно зарубіжної українки у Великій Британії. Як вже було зазначено у вступі, основним дослідженням на дану тему є покажчик 1993 року укладений дослідницею Джанет М. Хартлі «Documentary Sources Relating to Ukraine in Repositories in the United Kingdom». Також серед оглядів документів варто відзначити видання 1997 року «British Foreign Office Files on Ukraine and Ukrainians, 1917-1948. With Supplementary Files From the War Office. The Cabinet Office and the Empire Marketing Board» видане в університеті м. Альберта, Канада [56]. Діаспорськими установами у Лондоні присвячені окремі наукові розвідки: Головка О. [23] та Скрипка Х. [46] на тему бібліотеки та архіву ім. Тараса Шевченка; історик та архівіст Іванущенко Г. [16] досліджує та упорядковує Архів ОУН при УІС-Лондон. Інші дослідження ЗУ у Великобританії присвячені окремим тематично вузьким документальним збіркам, зокрема: Кузьмініх С. [27], Шевчук Т. [53], Пламєницька О. [39], Босий П. [21], Сирота Р. [46], Mazur G. [64], Partacz Cz. [66], Zieba A. [74], [75].

РОЗДІЛ II

ЗАРУБІЖНА УКРАЇНІКА У ФОНДАХ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ ТА БІБЛІОТЕК ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Влада Сполученого Королівства давно цікавиться Україною та тим, що відбувається на цих землях. Додати до цього торгівельні зв'язки, які Англія (а згодом Велика Британія) мали з державами, які у різні часи розпоряджалися ресурсами на українських територіях, і ми маємо значні передумови для формування документальних масивів різного характеру, що можуть стосуватися України. Традиція архівного законодавства та державного архівування у Великій Британії бере свій початок з Офісу Публічних Записів (Public Records Office) заснованого у 1838 році. Традиція торгівельних зв'язків з Російською імперією ще давніша. Зважаючи на все вищеперераховане, у державних архівах Сполученого Королівства можна знайти значну частину зарубіжної україніки. Британські бібліотечні установи також зберігають значну частину як українських, так і видань дотичних до або про Україну та українців. Дана робота обмежиться лише найбільшими архівними та бібліотечними установами, в яких за визначенням зберігається найбільша кількість зарубіжної україніки. Документи, що відносяться до останньої можна знайти в установах по всьому Сполученому Королівству, для цього варто скористатися покажчиком Джанет М. Хартлі, згаданим на початку роботи.

2.1 The National Archives (Національний архів)

Національний архів Великої Британії – одна з найбільших та найпотужніших архівних установ у світі. Розташована у К'ю, установа перш за все зберігає документи, що були створені усіма гілками британської влади, кабінетами міністрів, департаментами та

судами. Серед них значна частина таких, що мають певне відношення до України. В основному це документи Міністерства закордонних справ Британії, (Foreign and Commonwealth Office) Міністерства внутрішніх справ (Home Office) та Міністерства оборони (War Office). Національні архіви мають власний онлайн-каталог, де за пошуковим запитом «Ukraine» та «Ukrainian» веб-сайт видає близько 1,400 результатів [69]. В переважній більшості це документи з архіву МЗС Британії, що датовані від другої половини XVII сторіччя і до 1990-х років XX сторіччя. Найстаріші документи, що мають відношення до України та зберігаються у Національних архівах – дипломатичні листи з колекції Державного департаменту документів з документами державних секретарів до 1782 року. Це листи, що описують останні новини поза межами Англії. Серед них зустрічаються новини і з Європи, зокрема згадки про українське козацтво та їх сутички з поляками. Таких листів, де згадуються новини з українського регіону у каталозі налічується 11 одиниць зберігання, усі датовані XVII та XVIII сторіччям [60].

Також серед найстарших документів можна знайти мапу території між містом Ельсніц (Німеччина), містом Черкаси (Україна), містом Константинополь (Туреччина) та містом Болонья (Італія). Мапа угорського походження та датована 1676-1680 рр. Анотації до них представлені у додатку А цієї роботи. На жаль, вони не є оцифрованими тому отримати доступ до змісту цих мап перебуваючи на території України наразі неможливо [62].

Серед документів, датованих до XIX сторіччя також варто виділити листи (45 од. зб.) Адміністрації Флоту (Navy Board) щодо української коноплі (Ukrainian hemp) датовані XVIII століттям. Конопля широко використовувалась у кораблебудуванні, зокрема для виробництва вітрил, мотузок та герметизації самого корабля. Британська імперія, відома своїм флотом, ще з початку епохи

великих відкриттів потребувала коноплю саме для цього застосування. З назв та описів листів можемо зробити висновок, що станом на XVIII ст. певна частина потреби закривалася саме за рахунок української коноплі, яку імпортували до Англії. Анотації до цих одиниць зберігання також представлені у додатку А цієї роботи. Ситуація з доступом аналогічна вищевказаним документам, тому для дослідження та огляду було використано анотації з веб-сайту архіву.

З точки зору вивчення україніки, найстаріші документи британського архіву мають обмежений джерельний потенціал, оскільки стосуються не лише України, а фондоутворювачами є не українці, а представники інших європейських держав. Разом з тим, наявність документів такого віку, типу та характеру свідчить про систематичну цікавість українським регіоном та традиційні економічні відносини зі сторони Англійської корони.

Рухаючись за хронологією, у британському архіві також зберігаються новіші документи, XIX та XX сторіччя, які тематично більш наближені до України. Разом з тим, це передусім документи британських міністерств та держструктур, зв'язок з українікою яких є лише тематичним. Проте, дані документи дозволяють дослідити британський ракурс на Україну та українців, від сторіччя до сторіччя. З таких, що мають значний джерельний потенціал варто відмітити передусім документи, з першої половини XX сторіччя датовані періодом національно-визвольних змагань та періодом Другої світової війни. Так, в онлайн каталозі зберігаються тексти позицій делегації УНР на Паризькій конференції 1919 року, англійською та французькою мовами. Документи з української проблематики, що дотичні до Другої світової війни є більш чисельними, оскільки територія України була ласим шматком для Радянського Союзу та Третього Райху, відповідно у британському архіві зберігаються документи дипломатичного характеру, де фігурує Україна. Така сама

ситуація і з документами, датовані 1950 роком і пізніше. Значна кількість таких одиниць зберігання мають до україніки лише дотичне відношення, залишаючись в першу чергу архівною спадщиною Великої Британії. Разом з тим, цікавими є ті колекції, до яких документи україніки відносяться в межах національного архіву Сполученого королівства. Хоча більшість таких архівних одиниць логічно належить до колекції Міністерства внутрішніх справ та його попередників, в інших колекціях теж можна знайти цікаві згадки про Україну. За пошуковими запитами «Ukraine» та «Ukrainian» даний перелік виглядає наступним чином, детальні анотації мовою оригіналу представлені у додатку Б цієї роботи:

- FO - Foreign Office, 336 одиниць зберігання. Одна з двох колекцій Міністерства внутрішніх справ Сполученого Королівства. Крайові дати документів колекції: від 1950 року і до нашого часу:

1. Документи Паризької конференції 1919 року, пов'язані з українською делегацією та українським питанням. Налічується 120 одиниць зберігання, майже всі з яких сформовані у фонд FO 608. Як відомо, Велика Британія входила до складу «Ради Чотирьох» на конференції в Парижі, що давало їхній делегації унікальну можливість бути присутніми на всіх засіданнях та обговореннях та зустрічатися з делегаціями усіх держав, включно з делегатами від України. Унікальні документи про Україну того часу є неймовірно цінним джерелом не лише для дослідження періоду національно-визвольних змагань у рамках української історії але й для інших напрямків, зокрема історії дипломатії та міжнародних відносин [59].

2. Документи про націоналізм на території України.

3. Мапи та документи часів Кримської війни.

- FCO - Foreign and Commonwealth Office and predecessors (395 одиниць зберігання) – друга архівна колекція МЗС Великої Британії та різних департаментів. У ній також присутня доволі значна

кількість україніки, більшість з яких – офіційні звіти про Україну. З поверхневого ознайомлення з цими документами стає зрозуміло, що британська влада ще з часів СРСР цікавилась Україною та східноєвропейським регіоном загалом. Там зберігається:

1. Ціла низка документів, що стосуються ядерної зброї, питання позбавлення Україною її ядерного статусу та Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Датовані першою половиною 1990-х років, ці документи наразі є закритими до 2030-х років. Разом з тим, вони відображаються у каталозі, тож окремі анотації доступні для перегляду. Разом з тим, коли стануть доступними, ці документи є цінним джерелом у контексті вивчення історії 1990-х у контексті України, Східної Європи, кінця СРСР та міжнародних відносин.

2. Інші документи про Україну та внутрішні звіти Міністерства закордонних справ стосовно різних секторів та ситуації в Україні. Дані документи відкриті для дослідників та доступні для використання. Проте, лише окремі фонди наразі оцифровані, для перегляду більшості архівних документів британської МЗС потрібно організовувати подорож до К'ю.

- НО - Home Office (158 одиниць зберігання) – архівна збірка Міністерства внутрішніх справ. Більшість - документи зі складу україніки присвячені українцям, що опинилися у Великій Британії як емігранти або військовополоненим та інтернованим. Датовані XX сторіччям (другою половиною 1940-х років та вже після 1950-х років).

- GFM - Copies of captured records of the German, Italian and Japanese Governments. (129 одиниць зберігання) – захоплена в центральних сил документація. Серед україніки присутні не лише документи доби Райхскомісаріату Україна але й політичного департаменту німецького МЗС, документи стосовно польсько-українських відносин та інша україніка, захоплена британцями після поразки Третього Райху.

- BT - Board of Trade and successors (105 одиниць зберігання) – документи, пов’язані з комерційною індустрією та торгівлею. Україніка представлена в основному реєстрами логістики та моряків, локація яких позначена як «Україна» та українськими компаніями з імпорту та експорту, що проводили діяльність у Сполученому королівстві протягом 1920-х, 1930-х та 1940-х років. Також присутні документи щодо окремих суден, що йшли з України у Британію. Колекція датована обома половинами XX століття.

- WO - War Office, Armed Forces, Judge Advocate General, and related bodies (107 одиниць зберігання)

- SP - State Paper Office, including papers of the Secretaries of State up to 1782 (92 одиниці зберігання)

- HW - Government Communications Headquarters (GCHQ) (71 одиниця зберігання)

- ADM - Admiralty, Navy, Royal Marines, and Coastguard (57 одиниць зберігання)

- MFQ - Maps and plans extracted to flat storage from various departments held at the Public Record Office, Kew (39 одиниць зберігання)

- MR - Maps and plans extracted to rolled storage from various departments (37 одиниць зберігання)

- CAB - Cabinet Office (18 одиниць зберігання)

- DEFE - Ministry of Defence (17 одиниць зберігання)

- AB - UK Atomic Energy Authority (15 одиниць зберігання)

- MPI - Maps and plans extracted to flat storage from records of departments not assigned an individual map extract prefix (15 одиниць зберігання)

- BW - British Council (13 одиниць зберігання)

- MPH - War Office: maps and plans extracted to flat storage (13 одиниць зберігання)
- KV - Security Service (10 одиниць зберігання)
- MPK - Foreign Office: maps and plans extracted to flat storage (10 одиниць зберігання)
- PREM - Prime Minister's Office (7 одиниць зберігання)
- COAL - National Coal Board and predecessors, and related bodies (6 одиниць зберігання)
- MH - Ministry of Health (6 одиниць зберігання)
- PIN - Ministry of Pensions and National Insurance (6 одиниць зберігання)
- ED - Department of Education and Science (3 одиниці зберігання)
- LAB - Departments responsible for labour and employment matters (3 одиниці зберігання)
- LITV - Inquiry into the death of Alexander Litvinenko: Evidence, Correspondence and Report (3 одиниці зберігання)
- CO - Colonial Office, Commonwealth and Foreign and Commonwealth Offices (2 одиниці зберігання)
- EG - Department of Energy (2 одиниці зберігання)
- JA - Department of Health (2 одиниці зберігання)
- MINT - Royal Mint (2 одиниці зберігання)
- MPHH - War Office: maps and plans extracted to extra large flat storage (2 одиниці зберігання)
- MPII - Maps and plans extracted to extra large flat storage from records of departments not assigned an individual map prefix (2 одиниці зберігання)
- PRO - Domestic Records of the Public Record Office, Gifts, Deposits, Notes and Transcripts (2 одиниці зберігання)

- RG - General Register Office, Social Survey Department, and Office of Population Censuses and Surveys (2 одиниці зберігання)
- T - HM Treasury (2 одиниці зберігання)
- SFO – Serious Fraud Office (2 одиниці зберігання)
- AIR - Air Ministry and Royal Air Force records (1 одиниця зберігання)
- AT - Various departments for environment, transport, communities, and local government (1 одиниця зберігання)
- LEV - Inquiry into the Culture, Practices and Ethics of the Press (Leveson Inquiry) (1 одиниця зберігання)
- MPF - State Paper Office: maps and plans extracted to flat storage (1 одиниця зберігання)
- MPN - Court of King's Bench: maps and plans extracted to flat storage (1 одиниця зберігання)
- MUN - Ministry of Munitions and successors (1 одиниця зберігання)
- OD - Department of Technical Co-operation, and successive Overseas Development bodies (1 одиниця зберігання)
- PF – Department for Culture, Media and Sport (1 одиниця зберігання)
- PROB - Prerogative Court of Canterbury (1 одиниця зберігання)

У національному архіві Британії зберігається значна частина документів, дотичні до України та українців. На основі цього їх можемо ідентифікувати як такі, що належать до зарубіжної україніки. Перш за все це документи британських державних структур про Україну та документи торгівельно-економічного характеру. Проте, також варто зазначити, що в межах україніки національного архіву

Британії також можна знайти особові справи українців, які за різних обставин опинилися у юрисдикції Сполученого Королівства.

Зважаючи на державну специфіку, архівна україніка, що зберігається у Національному архіві Великої Британії має унікальний джерельний потенціал, оскільки у даній установі рано чи пізно опиняються документи усіх державних структур Сполученого Королівства, включно з тими, що тематично стосуються України. Єдиною проблемою є організація доступу до цих документів для дослідників україніки, особливо тих, хто знаходиться на території України. Більшість з вищевказаних документів не є оцифрованими, певна частина ще перебуває в закритому доступі, а доступ до оцифрованих одиниць є платною послугою, яку надає архів. Таким чином, дослідники мають обмежений інтелектуальний доступ, який представлений анотаціями без доступу до вмісту фондів. Тим не менш, анотації та супутня інформація є достатньої для аналізу джерельного та інформаційного потенціалів в межах завдань даного дослідження.

2.2 Джерельний та інформаційний потенціал зарубіжної україніки у Національному архіві

Оцінка зарубіжної україніки у Національному архіві Великобританії потребує двовимірного підходу, який передбачає одночасне вивчення її джерельного та інформаційного потенціалу. Джерельний потенціал охоплює змістові характеристики документів, їхні фізичні особливості, ступінь збереженості, походження, контекст створення та наукову репрезентативність. Інформаційний потенціал — це сукупність властивостей, що забезпечують включення документів у ширший інформаційний простір: від фахового використання до масмедійної, освітньої й культурної інтерпретації, тобто момент, коли історичне джерело виходить за межі вузької наукової аудиторії. Комплекс британської зарубіжної україніки є значущим як для професійного

історичного аналізу, так і для сучасної української та міжнародної політики пам'яті. Поєднання структурної різноманітності, широкої хронології та міжнародного контексту робить цей документальний масив важливим джерелом реконструкції історії України та одночасно інструментом формування її інформаційної присутності у світі.

Документальний масив, що стосується України, є структурно складним та багатокомпонентним. У нього входять матеріали міністерств і відомств Великобританії — насамперед Міністерства закордонних справ, Міністерства оборони, відділів розвідки, аналітичних департаментів, кабінетних комітетів та колоніальної адміністрації. За типом можемо виділити наступні групи:

- дипломатичні листи, депеші, службові звіти;
- аналітичні огляди внутрішньої та зовнішньої політики СРСР;
- картографічні матеріали та статистичні довідники;
- протоколи, записки, циркуляри;
- фотодокументи та матеріали спостереження;
- особові справи біженців і переміщених осіб;
- дос'є спецслужб.

Фізичні властивості документів — стандартизовані форми, реєстраційні індекси, візування, грифування — дозволяють реконструювати механізми функціонування британського адміністративного апарату, трасувати шляхи циркуляції інформації, а також визначати рівні відповідальності й компетентності у прийнятті політичних рішень.

Продовжуючи класифікацію за темами, зарубіжна україніка у фондах Національного архіву Великобританії охоплює широкий спектр проблем:

- Українське питання у системі міжнародних відносин. У документах відображено позиції британської дипломатії щодо українських державотворчих змагань, реакцію на політичні кризи, діяльність українських дипломатичних місій.

- Політика СРСР щодо УСРР. Представлені матеріали про репресивну політику, національні кампанії, демографічні зрушення, індустріалізацію, інформацію про Голодомор, яку фіксували британські представники.

- Український визвольний рух. Аналітичні звіти про діяльність ОУН та УПА, настрої населення, реакцію радянської влади на національний рух.

- Українська політична та культурна еміграція. Документи простежують участь українських еміграційних організацій у міжнародних ініціативах, їхній вплив на формування публічного образу України.

- Війна, післявоєнні міграційні процеси та статус біженців. Значний блок присвячений українцям у таборах переміщених осіб у Західній Європі.

Тематична різноманітність забезпечує багатовимірність можливих реконструкцій та дозволяє співставляти британські матеріали з українськими джерелами різних інституцій.

Комплекс британської зарубіжної україніки є міжнародним за своїм характером, що зумовлює специфічні методологічні застереження. По-перше, документи відображають передусім британське сприйняття українських подій. По-друге, значна частина інформації надходила з опосередкованих джерел: від дипломатів, агентури, журналістів, третіх сторін. По-третє, окремі звіти можуть бути неповними або створеними в умовах політичної заангажованості. Однак ці обмеження не зменшують наукової цінності масиву. Навпаки, вони підкреслюють важливість міжджерельного аналізу й дозволяють відтворювати багатоканальність інформаційних потоків, які формували зовнішнє бачення України.

Таким чином, зарубіжна україніка Національного архіву Великобританії відкривають широкі перспективи для досліджень:

- дипломатичної історії України;
- міжнародних реакцій на Голодомор;

- радянських репресивних практик;
- діяльності українського визвольного руху;
- української еміграції та діаспорних організацій;
- історії спецслужб;
- політики Великобританії щодо СРСР;
- українсько-британських контактів на різних історичних етапах.

Базуючись на даному аналізі можемо стверджувати, що джерельний потенціал цього комплексу має системний, багаторівневий характер. Інформаційний потенціал документів визначається їхньою здатністю виходити за межі академічної практики та інтегруватися в суспільний дискурс. Це може відбуватися через такі формати:

- публікації у ЗМІ;
- документальні фільми та масмедійні проєкти;
- експозиційні практики музеїв;
- цифрову гуманітаристику;
- освітні ініціативи.

Чим вищий рівень фактографічності, історичної значущості та доступності документа, тим більша ймовірність його вторинного використання у сучасному інформаційному середовищі. Тут одразу варто звернутися до питання інтелектуального доступу та пролеми оцифрування.

Перехід архівного документа у цифрову форму суттєво розширює його інформаційну циркуляцію, оскільки електронні матеріали можуть функціонувати у:

- онлайн-публікаціях та медіа-проєктах;
- історичних подкастах і відеопроєктах;
- міждержавних меморіальних та історичних ініціативах;
- інтерактивних віртуальних виставках;
- соціальних мережах.

Наявність інтелектуального доступу оцифрованої ЗУ та цифрова інфраструктура суттєво збільшують «медійність» документа. На додачу до цього цінність ЗУ у Великій Британії у сучасному інформаційному просторі значною мірою зумовлена її резонансною тематикою:

- Голодомор та його міжнародна рецепція;
- радянські репресії й політика насильства;
- українські визвольні рухи;
- історія біженців та переміщених осіб;
- дипломатичні реакції на події в Україні;
- питання інформаційної та політичної боротьби з тоталітарними режимами.

У контексті російсько-української війни ці документи відіграють також роль доказового матеріалу проти російських історичних маніпуляцій. Завдяки високому рівню автентичності та міжнародній репрезентативності документи британських фондів можуть бути важливими для:

- міжнародних досліджень тоталітаризму;
- меморіальних кампаній щодо Голодомору;
- підготовки виставок у музеях світу;
- формування аргументаційної бази у питаннях історичної відповідальності СРСР;
- підтримки культурної дипломатії України.

Інформаційний потенціал британської україніки проявляється у практичній дієвості та здатності впливати на глобальні уявлення про минуле України.

Зарубіжна україніка у Національному архіві Великобританії демонструє тісний взаємозв'язок між структурною глибиною джерельного комплексу та його інформаційною здатністю. Основними механізми цієї взаємодії є: змістова насиченість документа підсилює його медійний ефект; історична значущість сюжету збільшує можливості вторинного використання; цифрова

доступність формує канали інкорпорації у глобальний інформаційний простір; міжнародний характер джерел підвищує рівень їх довіри та переконливості; актуальність теми створює умови для стійкої суспільної уваги. Усе перераховане дозволяє розглядати британський масив не лише як архів, а як динамічний ресурс формування історичної суб'єктності України.

Зарубіжна україніка у Національному архіві Великобританії є комплексом, який одночасно має високу джерельну цінність та потужний інформаційний потенціал. Вона забезпечує глибоку реконструкцію української історії, збагачує джерельну базу досліджень, формує альтернативні погляди на події, відсутні в радянських архівних масивах, і відіграє важливу роль у розбудові сучасної міжнародної політики пам'яті.

Її використання поширюється від академічних досліджень до масмедійних практик, від дипломатії до музейної справи. У сучасних умовах глобальних інформаційних змагань британська зарубіжна україніка стає ключовим ресурсом для підтримки фактологічно верифікованої наративної традиції та утвердження України як суб'єкта, що володіє власною історичною правдою та здатний донести її до світового співтовариства.

2.3 The British Library (Британська бібліотека)

Наступною державною установою, де можна знайти значну частину україніки є всесвітньо відома Британська бібліотека. Одна з найбільших бібліотек світу за кількістю одиниць зберігання, The British Library має доволі широкую колекцію як українських, так і дотичних до українства книжок, видань, праць та ін. друкованих матеріалів [70]. Також у сховищах бібліотеки можна знайти українські предмети, зокрема серед колекцій манускриптів, періодики, мап, філателії та аудіоархіву. Окресами колекції є Острозька Біблія 1581 року [58], надрукована Іваном Федоровим та перше видання «Кобзаря» 1840 року. Також варто згадати про перший українських переклад «Колгоспу Тварин» 1947 року, з передмовою написаною самим Джорджем Оруеллом. На веб-сайті установи діє зручний онлайн-каталог, в якому можна знайти усі

одиниці зберігання, що мають відношення до України. Тільки один запит «Ukraine» видає 36,601 результат. Зрозуміло, що не все число є зарубіжною українікою, оскільки певна частина тих видань та документів, що зберігає Британська бібліотека – не є унікальними одиницями зберігання, а радше навпаки – аналогічні можна знайти в українських бібліотеках. В міру специфіки установи, бібліотека пріоритизує саме бібліотечну роботу, а тому дослідникам архівної україніки варто це враховувати.

Через бібліотечну специфіку ситуація з доступом до колекції є значно кращою, бібліотека надає онлайн доступ на сайті, а також через зовнішні веб-ресурси, як наприклад Google Books. Саме на останньому можна знайти значну частину оцифрованих Британською бібліотекою одиниць зберігання. Разом з тим, основну частину україніки складають саме книжки та публікації, що варто враховувати дослідникам зарубіжної архівної україніки, оскільки архівного матеріалу бібліотека зберігає та оцифровує незначну частину, порівняно з приватними архівними установами, про які піде мова нижче. Британська бібліотека – це не тільки внутрішній онлайн-каталог, а ціла система, серед переваг якої є широке залучення інших бібліотечних установ та веб-ресурсів для більшого доступу до бібліотечного матеріалу. Дані переваги є особливо відчутними на фоні кібератаки на інформаційні системи Британської бібліотеки у жовтні 2023 року, внаслідок якої було втрачено доступ до внутрішнього онлайн-каталогу та оцифрованого матеріалу. Станом на квітень 2024 року, доступ до онлайн-каталогу відновлено, проте значна частина оцифрованого матеріалу, зокрема того, що є дотичним до України, все ще недоступна до перегляду у зв'язку з кібератакою. Наразі бібліотека працює над відновленням доступу до втраченого онлайн-ресурсу. Наразі немає точних строків, проте у майбутньому онлайн-каталог Британської бібліотеки знову поповнеться оцифрованою українікою.

Таким чином, залишаючись однією з найбільших бібліотек світу, The British Library також зберігає значну кількість україніки. До цього переліку входить значна кількість друкованих видань, періодики, статей та ін.

Джерельний потенціал таких документів важко визначити в міру різної тематики одиниць зберігання, які об'єднує лише приналежність до україніки. Британська бібліотека залишається цінним ресурсом для дослідників україніки у будь-якій сфері.

2.4 Джерельний та інформаційний потенціал зарубіжної україніки у Британській бібліотеці

Джерельний потенціал зарубіжної україніки, представлений у фондах Британської бібліотеки, становить вагоме підґрунтя для сучасних історичних, культурологічних, політичних і соціогуманітарних досліджень. У межах визначення джерельного потенціалу як сукупності фізичних, тематичних, історичних та джерельних характеристик документа, що дають змогу залучати його до історичного аналізу, українознавчі матеріали Британської бібліотеки набувають особливої значущості. Їхнє формування є результатом тривалого процесу міжнародної комунікації, політичних трансформацій та культурних контактів, унаслідок чого зібрання закордонної україніки перетворюється на структурований масив джерел, що віддзеркалюють різнопланові аспекти української історії та репрезентують складну траєкторію розвитку українського народу у світовому контексті.

Матеріали зарубіжної україніки, ідентифіковані через каталог Британської бібліотеки, охоплюють широкий спектр носіїв: монографії, періодичні видання, урядові документи, дипломатичні звіти, картографічні матеріали, нотні видання, памфлети, матеріали еміграційних організацій, збірники конференцій, а також сучасні електронні ресурси. Така різноманітність фізичних форм підсилює джерельний потенціал, оскільки різні типи документів дозволяють всебічно реконструювати окремі історичні явища.

Носії представлено у різному технічному стані: від оригінальних примірників кінця XIX – початку XX ст. до цифрових копій сучасних досліджень. Для джерелознавця важливо, що значна частина документів

зберігає високий рівень збереження, що мінімізує ризики інтерпретаційних втрат. Одночасно наявність оцифрованих позицій забезпечує довготривалий доступ та сприяє зменшенню фізичного навантаження на оригінали.

Тематичний спектр українознавчих документів надзвичайно широкий. Тематично його можна умовно поділити на кілька основних блоків, кожен з яких відображає специфічний аспект розвитку української історії та культури.

- ***Політична історія України.*** У фондах представлено матеріали, що стосуються доби Української революції 1917–1921 рр., міжвоєнної діяльності українських урядів в еміграції, формування українського питання у міжнародній дипломатії, політичних дискусій у Європі й Північній Америці. Такі документи містять унікальні відомості щодо міжнародного сприйняття українських державотворчих процесів.

- ***Історія української еміграції та діаспори.*** Значний масив джерел стосується діяльності українських організацій у Великій Британії та ширше – у Західній Європі. Це звіти товариств, періодичні видання, збірники конференцій, мемуари діячів, культурологічні нариси, що демонструють саморепрезентацію українців за кордоном та їхню роль у збереженні національної ідентичності.

- ***Культурні та літературні напрями.*** Окрему групу становлять книжкові видання українських авторів, переклади української літератури англійською мовою, мистецтвознавчі праці, матеріали про український театр, кіно, музику. Завдяки цьому україніка Британської бібліотеки стає своєрідним культурним архівом, що відображає рецепцію України у світовому інтелектуальному просторі.

- ***Українсько-британські відносини.*** Особливе місце займають матеріали, які висвітлюють історію контактів між Україною та Великою Британією, починаючи від дипломатичних відносин та аналізу міжнародної політики й завершуючи культурною співпрацею XX–XXI ст. Це важливий джерельний масив, який дозволяє реконструювати зовнішньополітичні

пріоритети України та характер міжнародного дискурсу навколо українського питання.

- ***Сучасні матеріали про російсько-українську війну.*** У фондах з'являються дослідження, аналітичні огляди, правозахисні звіти та медійні матеріали, що документують події після 2014 р. і особливо після 2022 р. Ці джерела мають значний актуальний та перспективний джерельний потенціал для вивчення сучасної історії України.

Така тематична багатовимірність формує універсальний дослідницький ресурс, який дозволяє не лише відтворювати історичні події, а й аналізувати ширший контекст формування та трансформації української національної ідентичності.

Зібрання зарубіжної україніки в Британській бібліотеці має виразний міжнародний характер, що зумовлює специфіку її джерельного потенціалу. Матеріали створювалися у різні періоди, різними авторами, у межах різних політичних систем і на основі різних суспільних умов. Це надає їм значення як відображення зовнішнього погляду на Україну та її місце у світовому політичному, культурному та інформаційному просторі. Серед найцінніших джерел – документи, що фіксують позицію британського уряду щодо українського питання у ХХ ст., а також видання, які відображають еволюцію наукової думки про Україну в європейській гуманітаристиці. Чимало джерел створено українською діаспорою у Великій Британії, що дозволяє простежити механізми самоорганізації та інтелектуальної діяльності українців у вигнанні. Наявність такого різнопланового матеріалу створює можливість для комплексного аналізу зарубіжних інтерпретацій українських історичних процесів, що є важливим для вивчення зовнішніх наративів та історичного іміджу України.

З огляду на свої фізичні, тематичні та історико-контекстуальні характеристики, зарубіжна україніка Британської бібліотеки володіє значним джерельним потенціалом, що дозволяє застосовувати її для широкого кола наукових завдань. По-перше, документи можуть бути використані для

реконструкції політичних процесів, пов'язаних із українським державотворенням у ХХ ст., зокрема завдяки наявності матеріалів про реакцію міжнародної спільноти на українські національні рухи. По-друге, джерела дають можливість досліджувати історію української еміграції та діаспори, їхній внесок у розвиток національної ідентичності, культурного життя та інформаційної політики. По-третє, завдяки значній кількості культурологічних матеріалів можна простежити розвиток української літератури, мистецтва та наукової думки у світовому контексті. Особливо важливими є перекладні видання, які відображають рецепцію України на Заході. По-четверте, україніка Британської бібліотеки є потужним джерельним комплексом для дослідження сучасної міжнародної реакції на російсько-українську війну, що забезпечує матеріал для аналізу формування глобального дискурсу про українську боротьбу за незалежність.

Зарубіжна україніка у Британській бібліотеці становить послідовно вибудований, багатофункціональний масив документів, що дозволяє розглядати її як високозначиме історичне джерело з потужним джерельним потенціалом. Комбінування різних типів матеріалів, широкий тематичний спектр, різночасовий характер документів та багаторівнева структура колекції створюють умови для міждисциплінарних досліджень. Це зібрання має вагоме значення для сучасної української історіографії, оскільки надає доступ до унікальних джерел, що відображають як внутрішні, так і зовнішні виміри українського історичного процесу.

У свою чергу, інформаційний потенціал зарубіжної україніки, що зберігається у Британській бібліотеці, становить багатопланове явище, яке виходить далеко за межі суто наукового використання документів. У межах визначення інформаційного потенціалу як здатності історичного джерела поширюватися у суспільному, культурному, медійному та комунікативному просторі, українознавчі матеріали британського національного книгосховища демонструють широкий спектр можливостей: від участі в академічних студіях до формування суспільних наративів про Україну у західному

інформаційному середовищі. Завдяки своєму фізичному, тематичному та історико-контекстуальному різноманіттю зарубіжна українська Британської бібліотеки є не просто зібранням документів, а важливим каналом культурної комунікації та інструментом поширення української тематики у світовому дискурсі.

Інформаційний потенціал документів безпосередньо пов'язаний із можливістю їхнього репродукування, тиражування та доступу широких категорій користувачів до змісту матеріалів. У випадку зарубіжної української Британської бібліотеки ці можливості формуються через кілька важливих характеристик. Перш за все, фонди Бібліотеки містять значну кількість оцифрованих позицій, доступних через електронний каталог. Оцифрування створює умови для максимально широкого інформаційного поширення: цифрові копії можуть використовуватися у наукових, освітніх, просвітницьких, громадських та журналістських контекстах. Факт включення українознавчих матеріалів до відкритих електронних баз даних означає їхню потенційну присутність у досить великому колі вторинних інформаційних продуктів — статей, популярних публікацій, наукових робіт, мас-медійних аналітик. Різноманіття типів носіїв — книги, періодичні видання, урядові та дипломатичні документи, статистичні звіти, довідникові матеріали, нотні зібрання, картографічні джерела — сприяє ширшому їхньому використанню у різних інформаційних площинах. Наприклад, науковці працюють із монографіями та дипломатичними записками, журналісти — із періодикою, культурологи — з мистецькими виданнями, а освітні ініціативи — з картографічними та популяризаторськими матеріалами. Багатофункціональність зібрання збільшує кількість потенційних груп користувачів, а отже підсилює його інформаційний потенціал. Фізичний стан документів та їхнє професійне архівно-бібліотечне опрацювання забезпечують можливість для створення якісних копій, перекладів, адаптацій та вторинного переосмислення. Висока якість збереження стародруків і

періодики дозволяє поширювати автентичні тексти, які не втрачають інформативності та стають доступними для дослідників із різних країн.

Інформаційний потенціал також залежить від того, наскільки широко тема джерел може бути інтегрована у сучасні суспільні дискурси. Тематичне різноманіття зарубіжної україніки у Британській бібліотеці забезпечує її потенційне охоплення майже всіх сфер інформаційного простору. Значний масив матеріалів стосується української політичної історії: від доби Гетьманщини, козацьких традицій та ранньомодерних взаємин із європейськими державами до подій Української революції, еміграційних структур, українського питання у міжвоєнній дипломатії, проблематики радянського тоталітаризму, голодоморів, репресій та дисидентського руху. Ці сюжети активно використовуються в інформаційному полі держав, що досліджують або висвітлюють історію Східної Європи через призму прав людини, міжнародної політики та постколоніальних студій. Такі документи мають високий потенціал для цитування у медіа та аналітичних звітах, адже вони надають аргументовану та фактологічно підтверджену основу у дискусіях про місце України в Європі та характер її історичного розвитку.

У фондах Британської бібліотеки міститься велика кількість літературних, мистецьких, музичних та театральних матеріалів: перші видання класичних творів українських письменників, переклади української літератури англійською мовою, етнографічні збірники, мистецтвознавчі дослідження. Сам факт присутності українських культурних продуктів у глобальному культурному обігу сприяє їхній подальшій інкорпорації в міжнародні культурні наративи. Такі матеріали використовуються у культурних оглядах, музейних виставках, фестивальних програмах, аналітиці книжкового ринку, що робить їх важливим інструментом популяризації української культури та сприяє зміцненню позитивного іміджу України.

Документи українських громадських організацій, періодика діаспори, документи еміграційних установ та мемуари українських діячів не лише відображають життя українців за кордоном, а й виступають активним каналом

інформаційного поширення українських тем у міжнародному середовищі. Діаспорні видання були одними з ключових джерел інформації про події в Україні в радянську добу, а нині вони є свідченням довготривалої боротьби за права та культурну автономію українців за межами Батьківщини.

Інформаційний потенціал зарубіжної україніки Британської бібліотеки не є статичним — він постійно змінюється, залежно від політичної ситуації, інформаційних потреб суспільства та дослідницьких трендів. Історичний контекст формування та збереження документів відіграє тут ключову роль. Матеріали, створені у різні історичні періоди, можуть відігравати особливі ролі в сучасних дискусіях. Наприклад, архівні документи про Голодомор або репресії радянської влади використовуються в адвокаційних кампаніях, музейних експозиціях, освітніх проєктах і політичних дебатах щодо визнання злочинів комуністичного режиму. У той час як культурні видання репрезентують Україну в міжнародному мистецькому середовищі, сприяючи формуванню стійкого інтересу до української культурної спадщини. Особливої ваги останніми роками набувають матеріали, що стосуються сучасної історії та російсько-української війни. Аналітичні публікації, звіти правозахисних організацій, документи міжнародних інституцій та сучасні дослідження стають частиною інформаційного поля, яке активно реагує на події в Україні та формує міжнародну думку.

Інформаційний потенціал зарубіжної україніки Британської бібліотеки проявляється у широкому спектрі сфер суспільної комунікації.

- Академічний сектор. Українознавчі матеріали активно цитуються у наукових статтях, дисертаціях, університетських курсах. Саме тут відбувається первинне переосмислення документів, що згодом переходить у ширші інформаційні простори.
- Освіта та просвітництво. Матеріали використовують освітні установи, громадські організації, культурні центри. Інформаційний вплив проявляється у формуванні історичної пам'яті та у поширенні знань про Україну серед різних вікових груп.

- Мас-медіа та журналістика. Журналісти використовують документи як джерело фактів і контексту у матеріалах про історичні події, культурні явища та сучасну політичну ситуацію. Це особливо важливо в умовах інформаційних воєн та боротьби за достовірність.
- Дипломатія та аналітика. Матеріали стають основою для експертних висновків, політичних оглядів, міжнародних звітів, формуючи аргументативне підґрунтя позицій різних держав щодо України.

Таким чином, Зарубіжна україніка у Британській бібліотеці володіє потужним інформаційним потенціалом, який проявляється не лише в академічному середовищі, а й у ширшому соціокультурному та політичному полі. Її матеріали здатні активно впливати на формування міжнародного образу України, сприяти популяризації української історії та культури, протидіяти дезінформації та слугувати достовірним підґрунтям для публічних дискусій. Завдяки цифровій доступності, тематичній багатоманітності та глибокому історичному контексту українознавчі документи Британської бібліотеки є важливим елементом глобального інформаційного простору, який сприяє зміцненню української присутності у світі.

2.5 Бібліотека школи славістики та східноєвропейських студій при Університетському коледжі Лондона

Одна з менш відомих, але методологічно та інформаційно цінних британських колекцій зарубіжної україніки зберігається у бібліотеці Школи славістики та східноєвропейських студій Університетського коледжу Лондона (UCL SSEES) [67]. Витоки цього науково-освітнього центру сягають 1915 року, коли у британському інтелектуальному середовищі сформувався стійкий інтерес до Східної Європи, насамперед у контексті геополітичних трансформацій та наукового вивчення слов'янського світу. Протягом більш ніж століття школа виробила стійкі академічні традиції, спрямовані на комплексне дослідження історії, економіки, політики, культури, антропології та соціальних систем регіону. Відповідно, бібліотечне зібрання SSEES стало

одним із найбільших у Європі спеціалізованих осередків зберігання літератури про слов'янські народи, включно із багатим масивом зарубіжної україніки.

Формування української складової цієї колекції має тривалу та методологічно важливу історію. Хронологічно найдавніші українські видання потрапляють до бібліотеки ще в часи, коли SSEES існувала як департамент Королівського Коледжу Лондона (1919–1932). Одним із знакових артефактів цього періоду є рідкісне раннє видання роману Володимира Винниченка «Записки Кирпатого Мефістофеля» (1919) [73], яке зберігає штамп Королівського Коледжу. Цей документ не лише репрезентує інтелектуальне середовище української еміграції часів революційної доби, а й демонструє ранній інтерес британського академічного середовища до української художньої та суспільно-політичної думки. Подальший розвиток українознавчої колекції SSEES став можливим завдяки активній участі представників української інтелігенції у Великій Британії. Вагомий внесок зробили Дмитро Бартків, який у 1960-1980-х роках працював старшим бібліотекарем, та Віктор Свобода, який був лектором української та російської мов при коледжі. Їхня діяльність була не лише професійною, але й місійною: вони сприяли систематичному поповненню бібліотечного фонду, підтримували контакти з українськими видавництвами й діаспорними організаціями, формували конкурентоспроможну інформаційну базу для подальших наукових студій. Не випадково ім'я Барткова зазначено серед подяк у онлайн-енциклопедії «Українці у Великій Британії», що підкреслює його внесок у розвиток українських культурних ініціатив.

На сьогодні онлайн-каталог SSEES фіксує 4 508 позицій за ключовим словом «Ukraine» [71]. Ця цифра охоплює різноманітні тематичні блоки: історичні дослідження, студії з міжнародних відносин, праці з економіки, соціології, мовознавства, антропології, культурології, а також широке коло видань діаспорних осередків. Важливо зауважити, що структура цієї колекції характеризується мультидисциплінарністю, що є типовим для установ, які працюють у межах східноєвропейських студій. Українські матеріали тут

органічно перетинаються з російськими, польськими, білоруськими, балтійськими та іншими східноєвропейськими джерелами, що робить колекцію особливо цінною для порівняльних студій та міждисциплінарних досліджень.

Для джерелознавчого дослідження аналогічно усім установам було використано джерелознавчі методи дослідження. Передусім, зовнішня критика дозволяє реконструювати шлях окремих видань до британського наукового середовища, визначити особливості їхнього збереження та виявити потенційні втрати чи пізніші інтервенції в опис чи структуру документа. Внутрішня критика допомагає оцінити репрезентативність інформації, виявити авторські смислові акценти, ідеологічні нашарування та загальний характер документа як носія історичної пам'яті. Порівняльно-типологічний аналіз відкриває можливість співвіднести матеріали SSEES із українськими та іншими зарубіжними зібраннями україніки, що дозволяє точніше оцінити змістовий і джерельний потенціал. З огляду на широкий змістовий діапазон колекції, визначення її джерельного потенціалу пов'язане з низкою методичних викликів. У фондах SSEES містяться документи, релевантні як для історичних реконструкцій, так і для сучасних соціальних студій. Це підвищує важливість контекстуалізації — методу, який дозволяє «вписати» конкретне видання в історичний, політичний та культурний процес, одночасно визначивши його інформаційну цінність у сучасному академічному та суспільному дискурсі. Серед найважливіших джерелознавчих проблем, пов'язаних із зарубіжною українікою у Британії, є питання доступу, каталогізації та переосмислення цих матеріалів у світлі нових дослідницьких підходів. І в українській, і в британській архівній спільноті зростає усвідомлення того, що значна частина матеріалів десятиліттями перебувала поза увагою через недостатнє поєднання архівної роботи з історичними, культурними та соціальними студіями. Для України дослідження таких фондів є важливою складовою відновлення історичної тяглості, вивчення ролі діаспори у формуванні національної ідентичності та реконструкції

глобального виміру українського культурного життя. Для Великої Британії ці матеріали є частиною ширшої стратегії відкритості, доступності та академічної відповідальності. Цей процес набуває додаткової ваги в умовах українсько-британського стратегічного партнерства, яке активно розвивається після 2014 року і особливо після 2022 року. Підтримка, надана Україні британськими інституціями у військовій, економічній, освітній та культурній сферах, віддзеркалюється й у зростанні інтересу до української тематики у науковому середовищі Великої Британії. Співпраця Британської бібліотеки з українськими бібліотеками та архівами, іміджеві та цифрові проєкти, обміни досвідом і фахівцями — усе це свідчить про послідовне формування партнерської мережі, здатної забезпечити стале дослідження та популяризацію української культурної спадщини. Проте нинішні ініціативи є лише початковим етапом такого партнерства, що не має повторити траєкторію короточасних проєктів 1990-х років.

У даному контексті бібліотечна колекція SSEES виступає не лише як суто академічний ресурс, але і як інструмент культурної дипломатії та платформа для розвитку сучасних українознавчих студій у глобальному масштабі. Вона містить значні можливості для міждисциплінарних досліджень, реконструкції транснаціональних культурних зв'язків та осмислення ролі української діаспори в європейській інтелектуальній історії. Саме тому системне опрацювання, каталогізація, цифровізація та наукове осмислення цього зібрання є вкрай актуальними та перспективними завданнями сучасної архівістики та джерелознавства.

2.6 Джерельний та інформаційний потенціал зарубіжної україніки у школі славістики та східноєвропейських студій

Зарубіжна україніка, що зберігається у бібліотеці Школи славістики та східноєвропейських студій (School of Slavonic and East European Studies, SSEES), становить унікальний комплекс документальних джерел, сформований у результаті багаторічної системної роботи британських

дослідників, українознавчих осередків діаспори та інституцій, зацікавлених у науковому вивченні України. У контексті джерелознавства цей масив постає надзвичайно важливим явищем, оскільки його структурне, тематичне та історичне наповнення дозволяє окреслити широкі горизонти майбутніх історичних досліджень.

Використання поняття «джерельний потенціал» дає змогу визначити, яким чином документи зарубіжної україніки бібліотеки Школи славістики набувають властивостей історичного джерела. Згідно з усталеним визначенням, джерельний потенціал — це сукупність фізичних, тематичних, історичних та джерельних ознак документа або зібрання, що вказують на можливість його використання у науковому аналізі та здатність висвітлювати нові аспекти минулого. Особливу цінність зарубіжна україніка SSEES має саме тому, що репрезентує позаукраїнську, трансконтинентальну оптику сприйняття України, і завдяки цьому дозволяє відтворити ширший контекст розгортання українських історичних процесів у світовому інтелектуальному просторі.

Фізична складова україніки SSEES включає друковані книги, періодику, збірники документів, архівні публікації, бібліографічні покажчики, матеріали наукових конференцій, політичні огляди, аналітичні звіти, видання українських еміграційних інституцій, а також цифрові репозитарії, що містять оцифровані збірки. Документи різняться за форматом, видавничими характеристиками, походженням та станом збереження, однак сукупно формують структурований, впорядкований корпус матеріалів, зручний для наукового опрацювання. Особливо важливо, що значна частина україніки збереглася у первинному фізичному вигляді: у вигляді друкованих видань міжвоєнного періоду, післявоєнних еміграційних публікацій, малотиражних збірників, які сьогодні становлять бібліографічну рідкість. Ці документи дозволяють реконструювати не лише текстове наповнення, але й соціокультурні практики їх виробництва — видавничі традиції, мережі інтелектуальних контактів, механізми генерації знання у середовищі

української еміграції та славістичних центрів Європи. Фізична автентичність підсилює джерельний потенціал документів, оскільки надає можливість працювати із зовнішньою критикою джерела. Для оцифрованих матеріалів характерна інша форма потенціалу — їх доступність, що сприяє включенню україніки у транснаціональний науковий обіг. Завдяки цифровим засобам каталогізації документи SSEES стають доступними дослідникам із будь-яких країн, що суттєво розширює коло наукових запитів, у межах яких вони можуть бути задіяні.

Тематика зарубіжної україніки бібліотеки Школи славістики відзначається значною розгалуженістю. Умовно її можна поділити на кілька великих тематичних блоків, кожен із яких формує окремий сегмент джерельного потенціалу.

- Політична історія України та міжнародні відносини. Фонди включають численні праці, присвячені українському визвольному руху, діяльності урядів доби визвольних змагань, історії дипломатичних місій, міжнародному визнанню української державності, відносинам України з країнами Заходу у XX і XXI століттях. Їх джерельний потенціал полягає у можливості реконструювати зовнішньополітичні дискурси, які формувалися поза межами України.

- Еміграційні інституції та діаспорні культурні практики. Велику частину україніки становлять видання, створені українськими громадами у Великій Британії та інших країнах Європи. Ці документи відображають розвиток культурних товариств, політичних партій, освітніх ініціатив, а також трансформації української ідентичності за кордоном. Джерельний потенціал цього блоку — у здатності висвітлювати соціальну мікроісторію українських спільнот у трансатлантичному вимірі.

- Історіографія, академічні студії та міждисциплінарні дослідження. У фондах SSEES зберігається значний масив наукових праць британських, американських та українських дослідників. Це дає змогу аналізувати еволюцію західної україністики, простежити зміни в академічному дискурсі,

порівняти різні історіографічні традиції. Значення таких матеріалів полягає у можливості формувати метаісторичний погляд та досліджувати інтелектуальну рецепцію України в англomовному світі.

- Культурологічні, мовознавчі та літературознавчі джерела. Цей блок охоплює дослідження української літератури, фольклору, мови, традиційних практик. Його джерельний потенціал полягає у можливості використовувати зарубіжні інтерпретаційні моделі для аналізу культурних трансформацій.

- Соціологічні й антропологічні студії українського суспільства. Соціологічні описи діаспорних груп, монографії про українську громаду Лондона чи Манчестера, дослідження релігійних організацій і громадських рухів становлять окреме джерельне поле. Вони дозволяють досліджувати українське середовище поза межами України як субкультуру з власними інститутами, нормами, практиками та механізмами відтворення ідентичності.

Тематична широта україніки SSEES забезпечує можливість її використання в майбутніх історичних, соціокультурних, політичних, міждисциплінарних дослідженнях, що посилює її джерельний потенціал у сучасному науковому середовищі. Для того, щоб належно оцінити джерельний потенціал україніки, необхідно звернути увагу на фактори, які визначили її зміст, спрямованість та наповнення:

- Вплив української еміграції. Саме еміграційні осередки стали первинним середовищем формування великої кількості документів, що згодом потрапили до фондів SSEES. Українські громади Великої Британії активно видавали періодику, брошури, збірники статей, які сьогодні є унікальним матеріалом для дослідження інтелектуальної історії діаспори.

- Традиції британської славістики. Школа славістики стала одним з центрів вивчення Східної Європи у Великій Британії. Інтерес до української проблематики стимулював надходження документів різного характеру —

академічних, політичних, культурних. Це сприяло формуванню багатoproфільної україніки.

- Геополітичні трансформації кінця XX — початку XXI століття. Розпад СРСР, становлення незалежної України, пострадянські реформи й інтенсивні міжнародні контакти призвели до появи значної кількості нових праць про Україну, які також стали частиною фондів SSEES. Таким чином україніка відобразила різні епохи української історії в їх трансконтинентальному вимірі.

Виходячи з аналізу структури, тематики та походження документів, зарубіжна україніка бібліотеки Школи славістики має високий джерельний потенціал, який проявляється у кількох вимірах:

- Аналітичний потенціал для історичних досліджень.

Документи дозволяють реконструювати політичні, культурні та соціальні процеси українського життя у діаспорі, а також осмислити, як українська тематика була інтегрована у західну академічну традицію.

- Можливість джерелознавчої критики та багаторівневого аналізу.

Фізична автентичність, різноманітність жанрів та історичний контекст створення документів робить можливим застосування методів зовнішньої та внутрішньої критики, що є ключовими для визначення джерельної цінності.

- Транскультурний і транснаціональний вимір.

Україніка у SSEES показує, як українська історія та культура проектувалися у світовий інтелектуальний простір. Це відкриває перспективи для досліджень глобального образу України.

- Перспективи міждисциплінарних студій.

Багатожанровість матеріалів забезпечує можливість їх використання в історії, соціології, культурології, політології, медіазнавстві, етнології, результуючи у високій універсальності джерельного потенціалу.

Зарубіжна україніка бібліотеки Школи славістики є багатовимірним, історично насиченим і структурно різнорідним зібранням, яке має значний

джерельний потенціал для майбутніх досліджень. Її матеріали дозволяють не лише реконструювати окремі фрагменти української історії, але й простежити процеси транснаціональної циркуляції знань про Україну, вивчати діяльність української діаспори, аналізувати західні інтерпретаційні моделі та академічні підходи до української проблематики. Сукупність тематичних, фізичних та історичних характеристик цього зібрання дозволяє розглядати його як важливу складову світової україніки, а також як стратегічно значущий ресурс для розвитку сучасних українознавчих студій.

Подальший джерелознавчий аналіз ЗУ у школі славістики дає змогу простежити не лише структурну різноманітність та джерельну вартість зібрання, але й визначити його інформаційний потенціал у сучасному науковому, культурному та суспільному просторі. У цьому контексті інформаційний потенціал розуміється як сукупність фізичних, тематичних, історичних та джерельних характеристик, що визначають здатність матеріалів виходити за межі академічного використання і ставати елементом ширшого інформаційного поля, здатного впливати на формування суспільної думки, культурної пам'яті та мас-медійного дискурсу. Фізична структура зібрання зарубіжної україніки бібліотеці школи славістики охоплює монографії, збірники документів, енциклопедичні та довідкові видання, періодичні друки, українознавчі серії, картографічні матеріали та наукові часописи, видані у різних країнах світу. Така структурна різноплановість зумовлює широке поле для інформаційної інкорпорації, оскільки різні типи джерел мають різне призначення, рівень доступності та аудиторію потенційного сприйняття. Наприклад, академічні монографії переважно зорієнтовані на наукову спільноту, тоді як періодика та популярні українознавчі серії можуть активно використовуватися журналістами, культурними діячами, документалістами та учасниками громадських дискусій. Важливим чинником у формуванні інформаційного потенціалу є також стан доступності джерел. Оскільки бібліотека Школи славістики є однією з найбільших у Західній Європі за кількістю наукових матеріалів про Центрально-Східну Європу та

пострадянський простір, її каталоги інтегровані у міжнародні онлайн-системи бібліографічного пошуку. Така цифрова відкритість дозволяє користувачам із різних країн ознайомлюватися зі структурою зібрання дистанційно, що значно підсилює інформаційну доступність та поширення відомостей про джерела. Тематика зарубіжної україніки бібліотеці школи славістики є широкою та внутрішньо диференційованою. Основними напрямками, представленими у зібранні, є:

- історія України від ранньомодерного часу до сьогодення;
- український визвольний рух, політичні еміграційні структури, державотворення ХХ століття;
- культура, література та мовознавство;
- соціально-економічні процеси, трансформації суспільства, урбаністика;
- міжнародні відносини та образ України у світовій політиці;
- події, пов'язані з російсько-українською війною та її культурними, безпековими й інформаційними наслідками.

Представлення ключових тематичних блоків у бібліотечному зібранні дає змогу використовувати ці джерела у різноманітних інформаційних контекстах – від осмислення питання національної пам'яті до аналізу актуальних політичних подій. У медійному просторі матеріали цього типу часто стають підґрунтям для аналітичних публікацій, телевізійних програм та документальних фільмів, що свідчить про їхній значний інформаційний потенціал. Зокрема, вагому частину колекції становлять праці, присвячені історії України ХХ століття, серед яких дослідження про Голодомор, Друга світова війна на українських територіях, історія дисидентського руху, національно-визвольні змагання 1917–1921 років, репресивні практики СРСР, структура радянської влади тощо. Висвітлення цих тем відбувається на основі різних типів джерел, що значно підсилює їх сприйняття в сучасному суспільному дискурсі, де вони часто актуалізуються у контексті політичних

дискусій, питань деколонізації, історичної політики та формування національної ідентичності.

Інформаційний потенціал зібрання значною мірою залежить від історичних умов його формування. Зарубіжна українська бібліотека школи славістики складається з матеріалів, що потрапляли до Лондона внаслідок наукових проектів, академічних контактів, еміграційних рухів, міжнародних гуманітарних програм та донаторських ініціатив. У такий спосіб зібрання відображає широке коло зовнішніх спостерігачів українських процесів, включно з дослідниками, дипломатами, журналістами, політичними емігрантами, культурними діячами та науковими інституціями. Ця багатшарова структура формує високу інформаційну насиченість, оскільки дозволяє дослідникам і громадськості сприймати історію України крізь призму різних ідеологічних, геополітичних та наукових перспектив. Саме таке різнопланове походження забезпечує можливості широкої медійної репрезентації, оскільки кожний тематичний сегмент може бути адаптований під потреби різних форматів – аналітичних, культурно-публіцистичних чи освітніх.

Високий рівень джерельної різноманітності є ключовим чинником, що формує інформаційний потенціал. У зібранні представлені як класичні наукові видання, так і публіцистичні праці, спогади, документальні збірники, стенограми інтерв'ю, матеріали міжнародних організацій, статистичні збірники та джерела масової комунікації. Наявність різних типів джерел забезпечує можливість їх залучення у широкому інформаційному полі, оскільки специфіка окремих жанрів сприяє доступності та популяризації матеріалу. Особливо цінними у цьому контексті є українознавчі серії, присвячені мові та культурі, а також збірки документів про українську політичну еміграцію, голодоморні дослідження, матеріали про кримські, карпатські та чорноморські студії. Такі джерела активно циркулюють у загальносуспільному інформаційному просторі, оскільки нерідко стають об'єктами інтересу журналістів, редакторів науково-популярних програм,

культурних проєктів або громадських ініціатив. Помітне зростання інтересу до матеріалів про сучасну Україну – Революцію Гідності, російсько-українську війну, міжнародну підтримку України, трансформацію українського суспільства після 2014 року. Такі джерела вже стали елементом ширшого світового дискурсу, представленого у газетних статтях, телевізійних програмах, аналітичних звітах міжнародних організацій та академічних публікаціях. На додачу до цього, інформаційний потенціал зарубіжної україніки бібліотеці школи славістики проявляється у її здатності ставати інструментом формування культурної пам'яті та міжнародного іміджу України. Зібрання активно використовується не лише науковцями, але й представниками української діаспори, студентами міжнародних програм, журналістами та діячами культурного сектору. Варто зазначити, що бібліотека Школи славістики регулярно виступає партнером у міжнародних наукових і культурних проєктах, організовує відкриті лекції, виставки, обговорення та міждисциплінарні заходи, присвячені Східній Європі. У таких форматах джерела не лише обслуговують дослідницькі потреби, але й набувають символічної функції – стають свідченнями української історії та культури, інтегрованими у міжнародний освітній простір.

Цифрові каталоги бібліотеки, інтегровані у систему Primo Discovery, дозволяють здійснювати пошук за ключовими словами, тематичними рубриками, авторами, географічними ознаками та датами видання. Це забезпечує не лише технічну доступність джерел, але й значно підвищує їхню видимість у глобальному цифровому середовищі. Оцифровані матеріали або метадані про них поширюються у міжбібліотечних мережах, наукових профілях, довідникових платформах та освітніх ресурсах, що сприяє формуванню постійного інформаційного обігу даних про українську культуру та історію. Цифровізація суттєво розширює інтелектуальний доступ, який в свою чергу розширює соціальне поле циркуляції відомостей про зібрання, роблячи його складовою інформаційної інфраструктури, доступної для широкого кола користувачів.

Інформаційний потенціал зарубіжної україніки бібліотеці школи славістики є комплексним явищем, що ґрунтується на поєднанні фізичних, тематичних, історичних та джерельних характеристик зібрання. Він виявляється у можливості використання матеріалів не лише у межах академічного середовища, але й у ширшому суспільному, культурному та медійному просторі. Завдяки структурній різноманітності, високому рівню тематичної репрезентації, історичній багатошаровості та цифровій відкритості зібрання відіграє важливу роль у популяризації українських досліджень, формуванні міжнародного образу України та підтримці культурно-інформаційної присутності української тематики у світовому просторі.

РОЗДІЛ III

АРХІВНІ ТА БІБЛІОТЕЧНІ УСТАНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Специфіка зарубіжної україніки та масштабна просвітня діяльність української діаспори створили умови, за яких основними центрами збереження зарубіжної україніки стали саме приватні архіви та бібліотеки, упорядковані небайдужими проукраїнськими діячами та професійними архівістами, бібліотекарями та дослідниками. За межами України такі установи дуже часто є культурними центрами, навколо яких об'єднувалася українська діаспора та на базі яких накопичуються архівні та бібліотечні колекції.

3.1 Бібліотека та Архів ім. Т. Шевченка у Лондоні

Масова еміграція діячів науки та культури до Великобританії наприкінці Другої світової війни призвела до формування потужного осередку українства, що розгорнуло широку культурно-просвітницьку діяльність. Ще до прибуття на територію Британських островів, перебуваючи в таборах Великої Британії, українці відновили відділи «Просвіти», а також юнацькі об'єднання – «Пласт» та «СУМ» (Спілка Української Молоді). Багато українців в результаті виїхали до Сполученого Королівства, зокрема по програмі «European Voluntary Workers» або «EVW» - програма Британського уряду щодо залучення емігрантів з Центральної Європи до британського індустріального сектору [26]. У період з 1946 по 1949 роки за цією програмою до Британії прибули 20,912 українців. Українська діаспора дуже швидко почала створювати громадські організації, зокрема Союз українців Британії (СУБ), який досі є основним представництвом української діаспори у Великій Британії [48].

Офіційно заснована на установчому з'їзді 19-20 січня 1946 року в Единбурзі, центром діяльності був саме Лондон, де і була заснована Українська бібліотека, що згодом стане однією з найбільших діаспорських бібліотек Європи.

Специфіка громадської, культурної та просвітницької діяльності Союзу українців у Великій Британії диктувала потребу у власній бібліотеці організації. Українська громада змогла задовільнити цю потребу – бібліотека з невеличкою читальнею розміщувалась на другому поверсі будинку №218 на Сасекс Гарденс (Sussex Gardens) який СУБ орендувала з 1945 по 1947 роки. Дана локація слугувала центром українського організованого життя у Сполученому Королівстві, а читальня мала 12 відвідувачів щодня. Проте, на сьогоднішній день більш відомою є сучасна локація Бібліотеки та Архіву ім. Тараса Шевченка в Лондоні – 49 Лінден Гарденс (Linden Gardens), розташований в районі Ноттінг Хіл (Notting Hill) [19]. СУБ придбав будинок №49 весною 1947 року, куди переїхала тогочасна «Українська бібліотека в Лондоні». На початку свого існування бібліотека складалася в основному з колекції видань Клубу українських канадських вояків та матеріалів, які зібрали вояки Української Дивізії. Серед них зберігаються цінні матеріали, як наприклад: збірники львівської газети «Діло» за 1931-1939 рр., видання незалежної Карпатської України, а також ціла низка таборових часописів, рукописів та ін. матеріалів. Офіційно бібліотека була започаткована на загальних зборах СУБу у січні 1947 року, хоча де-факто робота з впорядкування наявних книжок та документів велась ще з 1945 року. Бібліотека стала автономною одиницею СУБ, а для щоденного функціонування була створена Кураторія [47].

Спочатку бібліотека комплектувалась за рахунок пожертв української діаспори по всьому світу. Рукописи, машинописи, фотографії та звісно ж книжки стабільно надходили від небайдужих українців та друзів діаспори. Станом на 1950 рік книжковий фонд української бібліотеки в Лондоні збільшився на 600 томів. Серед них були не лише цінні видання першої

половини ХХ сторіччя але й цілком сучасна література, зокрема й англійською мовою про українські справи, яка була призначена для найважливіших бібліотек Британії. Завданням бібліотеки було не лише збереження але й популяризація української культурної спадщини.

У період 50-х та 60-х років ХХ сторіччя фондування бібліотеки почало набирати обертів. До будинку на Лінден Гарденс почало надходити все більше колекцій документів, різних за типом та цінністю. В цей час в бібліотеці виділяються перші архівні фонди – персональні колекції українського вченого Вадима Щербаківського, гетьманича Данила Скоропадського та інших відомих діячів. Також серед особливо цінних матеріалів можна виділити документи (серед них також й особливо цінні фотографії) українських полонених у таборах Белярії та Ріміні 1940-х років, приклади унікальної таборової преси: «Наше Слово», «Життя в Таборі», «Український Козак», «На старті», «Батьківщина», «Оса», а також малюнки та карикатури того періоду. Наступні роки бібліотека продовжила приймати на зберігання книжки, архівні документи та музейні експонати тому вже у 1960-х роках постало питання про упорядкування установи.

Саме 1960-ті роки стали найбільш ефективним періодом у діяльності бібліотеки. Розпочинаються господарські роботи з підготовки кімнат та стелажів, упорядковується література, що була на балансі установи. Також з'явилились енциклопедичні та довідкові видання, словники та покажчики періодичних видань СУБу («Визвольний Шлях» та «Українська Думка»). Проте основним завданням було впорядкування книжкового фонду, який налічував понад 5 тисяч одиниць зберігання, основну частину яких складали книжки, річники та преса, що була зібрана протягом усієї діяльності СУБ. Станом на 1963 рік на балансі бібліотеки було 6,500 друкованих одиниць зберігання, з яких 500 одиниць складала іншомовна україніка, понад 100 та 50 одиниць – річники українських газет та журналів відповідно, а також 150 рідкісних передвоєнних книжок. Дуже швидко колекція Української Бібліотеки стала своєрідним центром зберігання усієї україніки, фундаторами

була не лише британська але й інші українські діаспори. Українці з Німеччини (Ю. Гудзій передав 2,000 книжок), США (бібліотека УВАН в Нью-Йорку пердала 40 томів власних видань), Бельгії (місцева управа СУМ передала 32 книжки та 20 журналів) та інших країн почали передавати не лише бібліотечні але архівні документи. Так, на другу половину 1960-х книжковий фонд бібліотеки нараховував вже 10,128 томів і ця цифра зростала з кожним роком. Архівна колекція також поповнювалась цінними матеріалами, у зв'язку з чим у 1968 році було придбано 30 стелажів для новоствореної кімнати архівних матеріалів Центрального будинку СУБ, (адреса на Лінден Гарденс залишалась центром громадського життя українців у Великобританії) а також інших архівних одиниць зберігання, зокрема особистого характеру. Серед них можна виділити рукописи поетів Г. Мазуренко, У. Кравченко, В. Пачовського та інші архівні документи митців, художників, діячів культури, тощо.

У 1963 році на зборах Кураторії вже тоді Бібліотеки ім. Т. Шевченка в Лондоні (на 60-ті роки припали ювілейні дати народження та смерті поета; 1961 р. – 100-річчя смерті, а 1964 р. – 150-річчя народження, через що було вирішено надати установі ім'я великого поета) виникла думка щодо створення при бібліотеці музею, робота з впорядкування якого велась впродовж наступних років. Зважаючи на ідею та наявність певної кількості музейних експонатів, назва установи розширилася до «Бібліотека й Музей ім. Т. Шевченка в Лондоні». На початку 2000-х років під час реорганізації установа знову змінить своє ім'я, на «Бібліотека та Архів ім. Т. Шевченка в Лондоні», за яким відома і досі. [] Як частина СУБ, Бібліотека ім. Т. Шевченка в Лондоні фінансувалась Сюзом Українців у Британії, проте також отримувала значні пожертви від меценатів по всьому світу. Так, найбільш вагомий фінансовий внесок у розвиток бібліотеки зробила родина Олени Ковалів-Бербен зі Швейцарії, яка у 1960-х роках передала у користування бібліотеки окремий депозит розміром у 3,000 фунтів стерлінгів у одному зі Швейцарських банків. Відсотками даного депозиту бібліотека могла користуватися, що дуже допомогло у функціонуванні та подальшій розбудові бібліотеки. Також

родина надіслала 8 томів цінних видань (серед яких була монографія про Карпатську Україну видана французькою мовою) та особисті паспорти Української Народної Республіки, видані у січні 1919 року. Історичну вагу останнього дарунку важко переоцінити, оскільки таких документів надруковано було зовсім небагато, далеко не всі найбільші архіви можуть похвалитися такими одиницями зберігання.

Окремо варто згадати про громадську та культурну діяльність Бібліотеки та Архіву ім. Т. Шевченка в Лондоні. Ще з ранніх етапів створення, одним із пріоритетних напрямів була культурно-просвітницька діяльність. З початку 1960-х Бібліотека готує виставки та приймає участь у різних урочистих заходах української діаспори у Великій Британії. Це і ювілейні Шевченківські шанування (1961 та 1964 рр.), 50-ліття смерті Івана Франка (1966 р.), відзначення 1000-ліття Хрещення Русі-України (1988 р.), виставка «Українська еміграція в світлинах» (2008 р.) та багато інших. Виставкову діяльність установа продовжує і досі, постійно розширюючи перелік виставкових тем, водночас шануючи важливі українські дати. Поруч із цим, бібліотека постійно співпрацює з державними і громадськими організаціями, як в Україні так і по всьому світу, що значно розширює культурно-просвітницькі можливості установи.

Станом на 2025 рік Бібліотека та Архів ім. Тараса Шевченка в Лондоні є важливою установою не лише серед тих, хто вивчає зарубіжну україніку але й серед архівістів та істориків загалом. Через прив'язку до СУБ, бібліотека є основним джерелом для вивчення архівної та бібліотечної спадщини українців у Великій Британії, оскільки зберігає велику кількість дотичних документів, з моменту створення Союзу і до сьогодні. На балансі установи зберігається понад 30,000 одиниць наукової літератури, що робить бібліотеку одним з найбільших центрів української еміграційної літератури в Європі. Окремо варто відмітити діючого куратора бібліотеки - доктора філософії Людмилу Пекарську за значний внесок у розбудову та популяризацію Бібліотеки й Архіву ім. Т. Шевченка в Лондоні. Саме завдяки її зусиллям з реорганізації,

упорядкування та модернізації установи (яку доктор Л. Пекарська очолює з 2001 року) Бібліотека стала потужним науковим та культурним осередком, з яким почали офіційно працювати українські науковці. Також у 2000-х за її редакції виходила газета «Українська Думка», яка своєрідним голосом Бібліотеки та Архіву ім. Тараса Шевченка у Лондоні. Саме публікації Л. Пекарської про історію створення установи в «Українській Думці» лягли в основу цього підрозділу [39].

Однак, варто також окреслити певні проблеми, які Бібліотека та Архів ім. Т. Шевченка в Лондоні, які стосуються електронного доступу до фондів, як бібліотечних так і архівних. Бібліотека мала власний розділ на веб-сайті СУБ, проте станом на 2025 рік даний домен не обслуговується, а переглянути можна лише заархівовану версію сторінки. Бібліотека та Архів не має свого веб-ресурсу, де б з'являлися оцифровані версії документів та виставки. Це створює труднощі для дослідників з України, оскільки важко проаналізувати точну кількість та типи одиниць зберігання, базуючись на актуальних веб-ресурсах. Бібліотека та Архів ім. Т. Шевченка відкрита для відвідувачів та дослідників, проте для багатьох українців така опція не є доступною, особливо у час війни. Онлайн присутність Бібліотеки практично відсутня, особливо якщо порівнювати з Архівом ОУН в УІС-Лондон, якому присвячений наступний розділ. Разом з тим, в історії бібліотеки були моменти як піднесення так і падіння, а тому автор впевнений, що упорядкування онлайн-бібліотеки та архіву є питанням часу та пріоритетів, а не можливості.

Починаючи з другої половини ХХ сторіччя, Бібліотека та Архів ім. Т. Шевченка в Лондоні провжують формувати один із найбільших фондів літератури української діаспори, що налічує понад 30,000 архівних та бібліотечних одиниць зберігання. Він репрезентований книжками, унікальними виданнями, стародруками та просто цінними та рідкісними друкованими виданнями. Не варто забувати про фотографії, рукописи, та інші документи архівного характеру. Також фонди Бібліотеки можуть похвалитися значною кількістю музейних предметів, фондування та збереження яких було

одним із пріоритетів установи. Бібліотека та Архів ім. Т. Шевченка в Лондоні має фонди, з яких можна впорядкувати три окермі установи: архів, бібліотеку та музей. Факт того, що збірка такого рівня історично опинилася у впорядкуванні однієї установи під дахом Союзу Українців у Великій Британії, багато говорить про титанічну роботу зі збереження та впорядкування першої та пріоритети останньої. Інформаційний та джерельний потенціал кожної колекції окремо важко описати, зокрема й через мале вивчення ресурсів бібліотеки, а про наближення до визначення потенціалу фонду усієї установи годі може й бути мови. Наступним кроком було б популяризація та заохочення суспільства, зокрема українського до вивчення цього скарбу – створення цифрових Бібліотеки та Архіву ім. Т. Шевченка, оскільки потенціал дана установа має державотворчий.

3.2 Джерельний та інформаційний потенціал бібліотеки та архіву ім. Т. Шевченка

Зарубіжна україніка у бібліотеці та архіві ім. Т. Шевченка у Лондоні становить один із найбільш репрезентативних комплексів документальної спадщини української еміграції у Західній Європі. Її формування відбувалося в умовах тривалої бездержавності України, обмеженого розвитку національних установ у метрополії та активної культурно-інтелектуальної діяльності діаспорних спільнот, що прагнули зберегти безперервність української документальної традиції. У цьому контексті джерельний потенціал зібрання проявляється як у змістових, так і у матеріальних параметрах документів, що дозволяють оцінити можливості їхнього майбутнього наукового опрацювання, тематичного використання та залучення до спеціальних історичних студій.

Бібліотека та архів ім. Т. Шевченка при Союзі українців у Великій Британії є результатом багаторічної діяльності української громади та окремих збирачів, чия робота була спрямована на систематичне нагромадження друкованих, рукописних і візуальних матеріалів. За доступними джерелами,

формування фондів почалося вже наприкінці 1940-х років і включало як надходження з еміграційних видавництв, так і приватні колекції представників політичної та культурної еміграції. Такий характер комплектування визначає високу варіативність походження документів, що є однією з ключових рис їхнього джерельного потенціалу: різне походження забезпечує репрезентативність середовищ еміграції та дозволяє відтворювати складні культурні й суспільні процеси, що розгорталися у діаспорних осередках.

Фізичні характеристики документів – передусім стан паперової основи, якість друку, особливості поліграфії, збереженість первинних обкладинок та переплетів – виступають показниками історичної автентичності та дозволяють реконструювати умови діяльності українських еміграційних друкарень у Західній Європі. Значна частина друків 1950–1970-х років, представлена у фондах бібліотеки, є малотиражною продукцією, випущеною громадськими організаціями або видавництвами, що співпрацювали з українськими еміграційними середовищами. Такі документи, з одного боку, мають високий ризик втрати в Україні через географічне віддалення місця їхнього видання, а з іншого – утворюють важливу документальну базу для реконструкції інтелектуальної історії діаспори.

Тематична структура фондів демонструє широкий спектр напрямів діяльності української громади у Великій Британії: від політичних публікацій, присвячених антикомуністичному руху та проблематиці радянського колоніалізму, до культурологічних та освітніх видань, які віддзеркалюють формування інституцій української ідентичності поза межами метрополії. Особливе значення мають матеріали, що фіксують діяльність Союзу українців у Великій Британії, українських студентських та молодіжних організацій, церковних структур, а також різноманітних культурних осередків. За своїми змістовими характеристиками ці документи дають змогу простежувати розвитку еміграційного суспільного життя, його внутрішню динаміку, ідеологічні домінанти та взаємодію з європейським соціокультурним середовищем. Важливу складову зарубіжної україніки у бібліотеці та архіві ім.

Т. Шевченка становлять документи особистого характеру – листування, рукописи, промови та інші матеріали визначних представників української політичної та культурної еміграції. Їхній джерельний потенціал полягає у здатності відтворювати особистісний вимір історії, висвітлювати механізми ухвалення рішень у середовищі еміграційних структур, а також формувати реалістичні уявлення про інтелектуальні мережі українців у Великій Британії. Цінними є також документи, що пов'язані з дослідженням Голодомору, радянських репресій і політики русифікації. У діаспорному середовищі ці теми були предметом особливої уваги, і їхнє документування здійснювалося більш активно, ніж у Радянській Україні.

Архівна частина зібрання включає значний масив фотодокументів, афіш, звітів, протоколів засідань українських громадських інституцій, що дає змогу реконструювати функціонування діаспорних структур на рівні повсякденних практик. Фотоматеріали, у свою чергу, фіксують соціальні комунікації, обрядові й культурні заходи української громади, що становить важливий корпус візуальних джерел з історії еміграції. Їхній джерельний потенціал особливо вагомий для досліджень, які застосовують методи історії суспільств, соціальної антропології або історії повсякдення.

Характерною рисою зарубіжної україніки у бібліотеці та архіві ім. Т. Шевченка є її системний зв'язок із документальними комплексами інших еміграційних центрів. Фонди бібліотеки неодноразово поповнювалися матеріалами від організацій США, Канади та країн Західної Європи, що сприяє формуванню інтегрованого інформаційного простору української діаспори. Така міжцентрова циркуляція документів створила унікальні умови для співставного аналізу, що розширює тематичні рамки майбутніх досліджень. З огляду на вищезазначені особливості, джерельний потенціал цього зібрання є комплексним і багатовимірним. Він охоплює можливості реконструкції еміграційного середовища, відтворення інтелектуальних і політичних практик українців у Великій Британії, а також простеження транснаціональних комунікацій української діаспори. До того ж, матеріали бібліотеки та архіву є

важливою компенсаторною ланкою для української документальної спадщини, значну частину якої було знищено або заборонено в СРСР. Таким чином, зарубіжна україніка у бібліотеці та архіві ім. Т. Шевченка у Лондоні виступає ключовим документальним ресурсом у вивченні історії української еміграції XX століття та забезпечує широку основу для майбутніх дослідницьких розвідок, що можуть бути спрямовані як на національну, так і на українсько-британську історичну проблематику.

У свою чергу, інформаційний потенціал цього корпусу передусім визначається широкою тематикою матеріалів, що охоплюють політичний, культурний, релігійний, освітній та комунікативний виміри життя української громади у Великій Британії. За даними Союзу українців у Великій Британії, бібліотека ім. Т. Шевченка з часу свого становлення акумулювала значний масив видань української еміграції, у тому числі малотиражні часописи, публіцистику, довідкові видання, еміграційну пресу та унікальні збірники, що виходили в умовах політичної боротьби, мобілізації еміграційного інтелектуального потенціалу та змагань за збереження української ідентичності. Уже сама природа цих матеріалів сприяє їх активному поширенню в інформаційному просторі, адже еміграційні видання традиційно були спрямовані не лише на фахову аудиторію, а й на широку українську громаду за кордоном.

Важливою складовою інформаційного потенціалу є й те, що більшість документів створювалася з установкою на публічну комунікацію. Численні інформаційні бюлетені, прес-релізи, повідомлення організацій української громади у Великій Британії свідчать про їхнє первісне призначення — донесення української позиції до британської громадськості та формування позитивного образу українського визвольного руху. Така природа документів спричинила те, що вони органічно інтегрувалися у суспільний інформаційний простір і продовжують фігурувати як джерела для мас-медіа, історичних популярних видань, музейних проєктів, онлайн-колекцій та візуальних виставок. Суттєвим чинником інформаційного потенціалу зарубіжної

україніки у бібліотеці та архіві ім. Т. Шевченка є функціонування самої установи як культурного центру діаспори. За інформацією британських українських ресурсів, бібліотека неодноразово виступала майданчиком для публічних заходів, презентацій книг, виставок, лекцій та освітніх програм. Усе це сприяє актуалізації зібрання у соціокультурному середовищі Великої Британії й забезпечує його присутність у публічному дискурсі, зокрема у середовищах, не пов'язаних безпосередньо з науковими дослідженнями. Додаткові можливості поширення інформаційного контенту забезпечує й те, що значна частина документів присвячена глобальним подіям, які традиційно привертають увагу міжнародної преси: Голодомору, радянським репресіям, українському визвольному рухові, долі переміщених осіб після Другої світової війни, антикомуністичним ініціативам. Такі теми регулярно відтворюються в англомовних медіа, тому документи з фондів бібліотеки виступають джерельною базою для журналістських досліджень, виставкових проєктів та правозахисних ініціатив. Тематика репресій, політичних переслідувань та боротьби за права національних меншин робить ці матеріали актуальними у сучасних міжнародних інформаційних кампаніях, особливо у світлі нинішньої політики Росії та сучасних загроз для України.

Окремий пласт зарубіжної україніки, що має підвищений інформаційний потенціал, становлять візуальні та аудіовізуальні матеріали: фотографії, афіші, звукозаписи, документальні фільми, пов'язані з діяльністю українських культурних осередків у Великій Британії. Завдяки своїй формі ці матеріали легко включаються до інформаційних продуктів масового типу — від відеоблогів та інформаційних сюжетів до цифрових виставок у соціальних мережах. Візуальна складова української еміграційної пам'яті, представлена у фондах архіву, забезпечує можливість широкого переосмислення ролі української діаспори у збереженні національної ідентичності та формуванні українського культурного простору поза межами батьківщини. Важливо також наголосити на тому, що інформаційний потенціал цього зібрання значною мірою зростає у контексті цифровізації. Частина матеріалів уже

оцифрована або перебуває у процесі цифрового опрацювання, що відкриває можливості їхнього необмеженого поширення в глобальному інформаційному просторі. Здебільшого йдеться про документи, на які існує значний суспільний запит: періодичні видання, матеріали про еміграційні організації, унікальні друки, що не збереглися в Україні. Саме цифрова форма дозволяє цим джерелам потрапляти в освітні проекти, публічні ініціативи, інтернет-ресурси української громади у діаспорі, а також стає підґрунтям для сучасної української політики пам'яті.

Підсумовуючи, можна зазначити, що інформаційний потенціал зарубіжної україніки у бібліотеці та архіві ім. Т. Шевченка у Лондоні ґрунтується на кількох взаємодоповнювальних характеристиках: тематичній насиченості документального масиву, його спрямованості на публічний інформаційний обіг, транснаціональному характері української діаспорної комунікації та сучасних процесах цифрової репрезентації спадщини. Ці чинники забезпечують можливість широкого суспільного поширення документів, дозволяючи їм виконувати не лише науково-пізнавальну, а й культурно-комунікативну, меморіальну та ідентифікаційну функції. Зарубіжна україніка у бібліотеці та архіві ім. Т. Шевченка постає не просто як архівний ресурс, а як активний елемент сучасного інформаційного простору, здатний бути інструментом формування суспільної думки, підтримки української ідентичності та представлення історії України у міжнародному контексті.

3.3 Архів ОУН в УІС-Лондон

Ще одним осередком україніки у Великій Британії є Архів Організації Українських Націоналістів (далі – Архів ОУН) при УІС-Лондон. Результатом багаторічних зусиль ОУН та інших українських організацій за кордоном став значний обсяг документів, пов'язаних з Україною та українською націоналістичною ідеєю. Це включало не лише документи самої ОУН, а й матеріали інших українських груп,

як великих, так і малих. Багато документів, навіть якщо вони не були пов'язані з ОУН, увійшли до колекції Української Інформаційної Служби в Лондоні, оскільки вони репрезентували спадщину українського народу та мали великий джерельний потенціал. Як і у випадку з Бібліотекою та Архівом ім. Т. Шевченка у Лондоні, створення архівного осередку ОУН стало результатом багаторічної діяльності зі збереження та впорядкування значого обсягу документів, що були сформовані внаслідок діяльності ОУН, інших українських організацій та окремих приватних осіб.

Мережа Організації Українських Націоналістів, більш відома як ОУН, простягалася далеко за географічні межі України та охоплювала більшість Європейського континенту, включно з Великою Британією. Впродовж історії існування організації, її революційна діяльність йшла паралельно з видавничою та публічною. Одним із основних завдань української діаспори за кордоном було інформування світового суспільства про українську націю та українську державу, наперекір радянського режиму, який не був зацікавлений в тому, щоб українці мали окрему етнічність чи, тим паче, державу. Результатом багаторічної діяльності ОУН та інших українських організацій за кордоном став значний обсяг документів, пов'язаних з Україною та українською націоналістичною ідеєю. Це включало не лише документи самої ОУН, а й матеріали інших українських груп, як великих, так і малих. Навіть перебуваючи за межами Радянського Союзу, всі зусилля, включаючи створення документів, спрямовувалися на відновлення незалежності української держави, що означало підірив радянського режиму.

Характеризуючи архівну колекцію Організації Українських Націоналістів, варто почати організації, завдяки якій ці документи опинилися у Великій Британії. «Українська Інформаційна Служба - Лондон», (англ. «Ukrainian Information Service - London») далі –

«УІС» - організація української діаспори, що впродовж майже сторіччя займається популяризацією та зберіганням україніки у Великій Британії. Історія самої організації сягає у початок 50-х років минулого сторіччя та може виступати центральною темою для майбутніх наукових праць.

Історія Архіву ОУН починається, не з самої ОУН, а з української діаспори в Лондоні. Було багато випадків, коли українці змушені були залишати свої домівки, рятуючись від репресивної російської окупації. Багато українців потрапили до Лондона, де змогли побудувати доволі гарне англійське життя. Саме там після другої світової війни була створена організація «Ukrainian Publishers Limited» (UPL). Вони працювали над Першим англомовним інформаційним бюлетенем, який виходив у 1949 році під назвою «Ukrainian Press Service». У 1952 р. перейменований на «Ukrainian Observer», він став одним із багатьох періодичних джерел фактичної інформації про Україну в Британії протягом ХХ століття. Поки Захід готувався до холодного протистояння з Радянським Союзом, українська діаспора у Великобританії створювала та зберігала те, що згодом стане найбільшим шматком архівної пам'яті, що зберігається за межами України. Особливо в Лондоні, де Ukrainian Publishers Limited стане одним із центрів зберігання україніки. У 1970-х роках UPL стане «Українською інформаційною службою» (УІС) та продовжить популяризувати українську культуру та історію у Великобританії. «Ukrainian Information Service - London» насамперед зберігає велику кількість періодичних видань, тих що були створені силами організації та інших, що потрапили на зберігання по мірі фондування. За рахунок гарних зв'язків з іншими представниками української діаспори (насамперед – інших українських організацій у Британії, наприклад з Українським відеоархівним товариством у Брадфорді) «УІС-Лондон» стала своєрідним центром збереження

україніки у самісінькому центрі Лондона. Спочатку невелика видавнича спілка, за кількадесят років UPL мала на своєму балансі велику колекцію документів української діаспори у Британії. Це були не лише документи про видавничу діяльність організації але й документи від інших фондоутворювачів – представників діаспори. Найбільш цінними, принаймні з державотворчої точки зору документи, що були передані до Лондонського центру були документи ОУН, що за різних обставин опинились в Англії. Знаковою подією для «Української Інформаційної Служби» стала передача на зберігання архівної колекції ОУН, що довгий час зберігалась у Мюнхені [45].

Переходячи за посиланням “ounuis.info” [25] то дослідника зустріне гарно оформлений веб-сайт, що одразу нагадує про дотичність до славнозвісної ОУН – герб на логотипі архіву та фотографії провідних діячів організації. З першої сторінки можна побачити, що потрібну інформацію можна шукати за типом зібрання відповідно розділу: фонди, колекції та бібліотека. Варто також зауважити, що для більшої зручності користувача, існує мапа сайту, що дозволяє легше побачити усі субкатегорії, окрім основних. Також веб-сайт є корисним ресурсом для пошуку публікацій на різні теми, дотичні до ОУН та української діаспори в Британії. Статті не є унікальним контентом, дуже часто це просто продубльовані з інших видань тексти. Серед них також можливо знайти велику кількість публікацій, що були скопійовані з друкованих видань, яких в оцифрованому вигляді на даний час немає. Проте, веб-ресурс є в першу чергу архівним та бібліотечним джерелом, тому детальніше проаналізувати буде достатньо три основних розділи веб-сайту.

Фонди.

У цьому розділі можна переглянути вже упорядковані колекції документів з історії революційної ОУН, а також особисті

матеріали її діячів. Наявні матеріали у фондах як текстові, так і аудіовізуальні. Наразі перелік фондів, які можна переглянути є наступним:

- Провід ОУН (Ф. 1) [42]
- Тереновий провід ОУН у Великій Британії (Ф. 2) [50]
- Тереновий провід ОУН в Канаді (Ф. 3) [52]
- Особовий фонд С.Бандери (Ф. 21) [34]
- Особовий фонд С.Ленкавського (Ф. 22) [35]
- Особовий фонд Я.Стецька (Ф. 23) [36]
- Фотодокументи (Ф. 30) [53]
- Аудіодокументи (Ф. 31) [18]
- Відеодокументи (Ф. 32) [23]

Також на веб-сторінці зазначені й інші фонди, (наприклад, Тереновий провід ОУН в США, ф. 4) проте на даний час за ними не закріплено жодної одиниці оцифрованого матеріалу. Варто зазначити, що список фондів, що зазначений на веб-сайті не вичерпний, оскільки робота з оцифрування все ще продовжується. Незважаючи на те, що розділ фондів далекий від повного та вичерпного, у ньому можливо знайти дуже цінну інформацію, що впорядкована за принципом «поваги до фонду». Особливий інтерес представляють такі фонди: особовий фонд С. Бандери (Ф. 21) та Тереновий провід ОУН у Великій Британії (Ф.2).

Колекції.

У розділі колекцій електронного архіву ОУН розташовані систематизовані зібрання друкованих матеріалів відповідно до типу. Так, розділ поділений на такі підкатегорії:

- Бофони (*скор. Бойовий фонд*) – грошові документи з національною символікою та символікою організацій, ОУН, УПА та АБН [5]. Виконували роль військових облігацій, які видавали

уповноважені особи за благодійні внески або реквізовані кошти. Зазвичай мали фіксований номінал валюти іншої країни (карбованець або німецька марка). Через наявну революційну символіку бофони також виконували агітаційну функцію. Наразі в електронному архіві ОУН оцифровано 11 бофонів, що є доволі значною кількістю, зважаючи на рідкість даного друкованого виробу. Окремо варто відзначити оригінал бофону АБН з написом кількома мовами: «Свободу поневоленім народам!» [20].

- Листівки – в свою чергу розділена на двоє: а) інформаційні та б) вітальні [11].

а) Інформаційні носили публіцистичний та агітаційний характер, мали на меті передати конкретне повідомлення в лаконічній формі, зазвичай про-демократичне та анти-тоталітарне. В електронному архіві оцифровані листівки, що видавалися як українськими визвольними організаціями (ОУН, УПА, УГВР) так і міжнародними структурами (ABN, Anti-bolshevik Bloc of Nations & WACL, World Anti-communist League). Інформаційні листівки були відголосом історичних подій часу та були голосом вільного українства як за кордоном, так і всередині СРСР.

б) Вітальні листівки носили переважно мистецький характер, друкувалися для популяризації українських художників. Найдавніші, що зберігаються в колекції архіву ОУН – поштівки початку ХХ століття з колекції УІС в Лондоні. Також представлена колекція Івана Липовецького з Торонто (Канада) в якій представлені вітальні поштівки УСС та інших організацій. Незважаючи на декоративний характер, композиції вітальних листівок наголошували на українській ідентичності та культурному коді. Подібне зібрання листівок свідчить про наявність у ХХ сторіччі цілком розвиненої української думки, інформаційної та мистецької.

- Плакати – на сторінці електронного архіву наразі немає жодного оцифрованого плакату, проте у розділі опубліковане повідомлення:

«Інформаційні, політичні та мистецькі плакати використовувалися в середовищі української громади та для спільних акцій з представниками інших поневолених народів. Частина з них була призначена для інформування західного суспільства про становище в окупованій Україні, боротьбу ОУН, УПА, дисидентів. Велика група плакатів відображає становище українців у російських тюрмах та концтаборах, нині вона поповнюється колекцією про сучасних в'язнів Кремля. Знаходиться на стадії впорядкування.» [15]. Серед усіх типів архівних одиниць зберігання плакати мають особливе значення, оскільки комбінують в собі лаконічне повідомлення на патріотичну тематику з візуальним образом. Плакати ОУН можуть стати потужною частиною української мейнстрімної культури, тому мають бути якнайшвидше оцифровані.

- Мапи – архів ОУН зберігає колекцію мап більше ніж 60 од. зб. різними мовами (українською, англійською, німецькою, польською, французькою, голландською, іспанською та російською), різних періодів та масштабу. З усіх мап оцифровано та доступно на електронному ресурсі 44 одиниці. Мапи на різну тематику, від шкільних атласів СРСР до мапи післявоєнного поділу Німеччини. Незважаючи на те, що більшість одиниць зберігання є відносно новими та не мають унікальної історичної цінності, в міру типу інформації, окремі мапи мають великий джерельний потенціал [9].

- Марки – для дослідників та філателістів серед архівної колекції ОУН зберігається доволі велика кількість поштових марок. Головну частину колекції представляють марки, що були випущені різними українськими організаціями (ОУН, УІС, СУБ та ін.). Марки присвячені важливим історичним датам та діячам. Вони також були

частиною агітаційного матеріалу, що друкувався при ОУН та поширював ідеї визвольної боротьби. Іншу частину колекції складають марки різних держав, що відклалися в результаті багаторічної міжнародної кореспонденції. На превеликий жаль, з усієї філателійної колекції кількість оцифрованого матеріалу мізерна – 8 од. зб. Поштові марки несуть велику інформаційну, історичну та мистецьку цінність. Сам факт наявності марок підпільної пошти України може мати окремий інформаційний потенціал. Зважаючи на це, оцифрована колекція марок також маж бути поповнена усіма наявними одиницями зберігання [13].

- Печатки – за виключенням плакатів, є найменш оцифрованим суброзділом електронного архіву. Як і у випадку плакатів, колекція печаток і штампів знаходиться на стадії формування. Тим не менш, фізична збірка є унікальною: офіційні печатки й штампи з реквізитами Української Видавничої Спілки, Української Інформаційної Служби та інших організацій. Наразі оцифрованою є лише одна одиниця зберігання - Печатка "Свято Героїв" і штемпель "Пімстиш смерть Великих Лицарів", разом з маркою на честь Голови Директорії Української Народної Республіки, Головного Отамана Військ УНР Симона Петлюри розміщені на конверті підпільної пошти. Оцифрована колекція печаток та штампів може бути корисним джерельним доповненням до вищезгаданої збірки поштових марок [14].

- Відбитки кліше – дана субкатегорія присвячена графічним малюнкам, головним чином орнаментам та композиціям. Серед них можна знайти як графіку на патріотичну тематику, (тризуб, козак-вершник) так і більш святкові малюнки (різдвяні мотиви). Основу колекції склали мистецькі роботи відомих українських графіків (М.Битинського, М.Дмитренка, М.Левицького), знайдені серед документів Дослідного інституту «Україніка»

(м.Торонто, Канада). В процесі подальшого формування до неї включені відбитки інформаційного та політичного змісту з колекції ЗЧ ОУН в Мюнхені та Лондоні (графіки В.Беднарський та ін.) [6].

- Грамоти – та подібні документи визнання (сертифікати, свідоцтва) складають доволі невелику колекцію, з якої оцифровано 4 од. зб. ОУН видавала грамоти учасникам організації з нагоди визначних дат, наприклад 50-річчя ОУН. Також можна було розраховувати на грамоту за певний розмір благодійного внеску – на балансі архіву зберігаються оцифровані грамоти ОУН за пожертви у 500 та 1000 доларів відповідно. На багатьох грамотах можна побачити підписи відомих діячів ОУН, наприклад Ярослава Стецька [7].

- Календарі – ще один тип друкованого матеріалу, що має унікальний джерельний потенціал. В архіві ОУН зберігаються настінні календарі, що випускалися редакціями українських видань, організаціям і церквами. Деякі випуски були присвячені певним історичним датам, героям та об'єктам (наприклад річний календар видавництва «Український Самостійник»). Аналогічно попереднім типам одиниць зберігання, оцифрована зовсім незначна кількість календарів (5 од. зб.). Унікальний джерельний потенціал календарів пов'язаний з тим, що вони можуть нести інформацію як тематичну, (про дати, героїв та об'єкти) так і культурну (інформація про національні та релігійні свята Українського народу) [8].

- Конверти – в колекції архіву ОУН зберігаються конверти, що були надруковані українськими організаціями та ті, що збереглися в процесі міжнародного листування з іншими установами. Іншу частину збірки конвертів становлять ті, що мали бути використані не в процесі поштових відправлень, а для реклами української продукції. Серед цікавого варто відмітити брендований конверт Української Центральної Інформаційної Служби та подарунковий

конверт Української книгарні СУБу. Кількість оцифрованого матеріалу – 13 од. зб [10].

- Малюнки – на балансі архіву ОУН також зберігається невелика, проте різнопланова за змістом колекція малюнків. В ній представлені як оригінали робіт художника П.Заливахи «Філософи», М.Федчини «Тарас Шевченко», так і різного роду замальовки з щоденного побуту української еміграції (наприклад, дружній шарж В.Микули «Засідання ЦК СУМу в Лондоні»). Аналогічно попереднім, колекція малюнків знаходиться на стадії упорядкування; на даний момент оцифровано - 3 од. зб [12].

Колекції електронного архіву ОУН представлені різними типами поліграфічних та мистецьких документів. Систематизація за типом документу дозволяє проаналізувати кількість різних документів, від листівок і до відбитків кліше; така кількість унікальних одиниць зберігання свідчить про масштаб діяльності не лише самої ОУН але й інших організацій, головним чином Української Інформаційної Служби в Лондоні.

Бібліотека.

Архів ОУН також зберігає велику кількість друкованого матеріалу, що склала бібліотеку установи [4]. Зважаючи на те, що зазвичай ці два типи інформаційних установ ведуть свою діяльність окремо, (фонди зберігаються в архіві, книжки та решта друкованого матеріалу – у бібліотеці) архів ОУН в Українській Інформаційній Службі є тим унікальним винятком, коли на базі однієї установи, а саме архіву ОУН, була також впорядкована велика бібліотека. До неї увійшли комплекти книг, періодика, неперіодичні видання, альманахи, рукописи та машинописи. Незважаючи на тематичну прив'язаність до Організації Українських Націоналістів, бібліотека наповнена виданнями на різну тематику, трапляються навіть продукти радянської типографії. Ще до створення повноцінного

архіву, коли документи ОУН припадали пилом у будівлі УІС в Лондоні, бібліотека організації створювалась не за принципом колекціонування окремих видань. Навпаки, її поява була спричинена цілком природньою потребою – УІС вела широку публіцистичну діяльність в процесі якої відклалась велика кількість друкованих видань (разом з рукописами та машинописами). Подібно зібранню книг окремого ентузіаста, бібліотечний розділ архіву ОУН є відображенням проукраїнської роботи, що проводилася (і досі ведеться) активними членами української діаспори. Певна частина бібліотечних одиниць окрім штампів «Архів ОУН в УІС-Лондон» також мають попередні штампи «LIBRARY of Ukrainian Publishers Ltd.». До популяризації інтернету та електронних ресурсів, друковані видання були основним джерелом інформації на конкретну тему. В міру діяльності УІС в бібліотеці представлений широкий спектр видань багатьма мовами світу. Частину книжкової колекції становлять видання місцевого походження, що були надруковані в Українській Видавничій Спільноті в Лондоні. Бібліотека архіву ОУН є унікальною збіркою діаспорської літератури та дотичних до неї друкованих видань. Джерельний потенціал подібної колекції важко переоцінити, проте спроба такого огляду представлена нижче в межах завдань даної роботи. Як і у випадку з попередніми категоріями, електронна бібліотека знаходиться на стадії впорядкування. Проте, з усього електронного ресурсу саме бібліотечна категорія є найбільш наповненою. Електронний архів ОУН надає вільний доступ до великої кількості унікальних оцифрованих видань, електронні копії яких можливо навіть завантажити. На даний час, електронна бібліотека архіву наповнена різними типами друкованого матеріалу, кожен з яких варто розглянути детальніше:

- Книги – основа бібліотеки архіву ОУН. Зібрання книжок створювалось кількома поколіннями співробітників УІС та представлено різними темами. Серед них переважає ідеологічна, суспільно-політична, юридична, релігійна, філософська, історична, військова, економічна та мистецтвознавча література багатьма мовами світу. Серед видань є унікальні – ті, що були надруковані в Лондоні силами УВС та інші, випущені силами діаспори. Серед них варто відмітити багатотомник «Тисяча років української суспільно-політичної думки» що був виданий силами українців та українських організацій в Америці ^[28]. Також в розділі книжок можна знайти англomовні видання на тему українського руху опору (наприклад, англomовна брошура «Ukrainian Resistance and Its Leader» 1955 року, видана Шотланською Лігою Європейської Свободи в Единбурзі). ^[29] Кількість оцифрованих видань – 282 од. зб.

- Газети – в цій категорії зберігаються багаторічні видання ОУН: «Шлях Перемоги», «Український Самостійник», «Сурма», «Український клич» та рідкісні комплекти таборової преси повоєнної доби (наприклад, газета «Батьківщина», що видавалася у 1945-1947 рр. українцями табору в італійському місті Ріміні). ^[31] Впорядкування, реставрація та оцифрування газет співробітниками архіву досі триває. Кількість оцифрованих газет – 24 од. зб.

- Журнали – частину електронної бібліотеки представляють оцифровані копії багаторічних видань на патріотичну тематику. Серед них: «Визвольний Шлях», «The Ukrainian Review», «Сурмач», «Фенікс», «Українські проблеми», «Визвольна політика», «Вісник репресій в Україні» (укр. та англ. версії), «Український Самостійник» та багато інших. Також представлені рідкісні рукописні журнали УСС, друковані офіціози ОУН, УГВР, АБН. Усі оцифровані видання доступні для перегляду онлайн та завантаження. Кількість оцифрованих журналів – 32 од. зб.

- Альманахи – бібліотека архіву ОУН зберігає певну кількість багаторічних комплектів альманахів, що видавались різними об'єднаннями української діаспори. Серед них альманахи: Ліги Українців Канади, Об'єднання бувших вояків-українців у Великій Британії (ОБВУ), Українського Народного Союзу, Українського національного об'єднання та інших організацій, церков та творчих спілок. Кількість оцифрованих альманахів – 6 од. зб.

- Неперіодичні видання – у цій субкатегорії представлені головним чином бюлетені та інформаційні вісники різних українських організацій. Бюлетні ОУН, Юнацтва ОУН, бюлетені «ABN correspondence» (англійською, німецькою, французькою та російською мовами), бюлетні УПС/УІС/УЦІС, всі випуски Українського збірника Інституту для вивчення СССР та багато інших неперіодичних видань. Також представлені бюлетені української діаспори у Великій Британії. Особливу цікавість представляє заснований у 1971 році та відновлений у 2017 році інформаційний вісник «News from Ukraine», який поповнюється досі. Кількість оцифрованих неперіодичних видань – 11 од. зб.

- Рукописи, машинописи – до цього розділу увійшли неопубліковані, або робочі варіанти спогадів, статей, книг, агітаційних матеріалів, а також наукових, методичних і вишкільних праць ОУН та УІС. Переважна більшість одиниць зберігання – документи, що відклалися в процесі роботи бібліотеки чи друкарні УВС. Документи такого типу мало пов'язані з конкретним архівним фондом та мають більше робочий характер. Серед цікавих машинописів варто відзначити машинопис спогадів Ярослава Стецька, що був відредагований з записаної розмови провідника ОУН. Кількість оцифрованого матеріалу – 6 од. зб.

Бібліотека Архіву ОУН займає унікальне місце не лише в структурі самої установи але й серед збірок друкованого матеріалу

української діаспори. За час багаторічної діяльності УВС, а пізніше УІС, на балансі організації залишилась величезна кількість видань, що склали основу бібліотечної колекції архіву. Українська Інформаційна Служба в Лондоні вела широку видавничу діяльність, а отже друковані матеріали авторства УВС та УІС також знайшли своє відображення у бібліотеці. На відміну від фондів та колекцій, бібліотечний розділ на сьогоднішній день є найбільш представленим у рамках електронного архіву. Від унікальних книжок, виданих представниками українства у Великій Британії, до унікальних рукописних журналів УСС – такий масштаб доступного ресурсу на веб-сторінці архіву ОУН. Бібліотечний розділ має великий джерельний потенціал не лише для професійних дослідників але й для звичайних користувачів, що цікавляться темою ОУН та історією української еміграції.

3.4 Джерельний та інформаційний потенціал Архіву ОУН

Архів ОУН за роки діяльності української діаспори у Великобританії пройшов довгий шлях від простої збірки документів Організації Українських Націоналістів до величезного документального масиву, тематика якого виходить далеко за рамки діяльності ОУН. Особові фонди, тематичні колекції, фотодокументи, аудіовізуальна спадщина та друковані видання можуть досліджуватися у різній кількості та під різними кутами. Джерельний потенціал архіву ОУН є значним та має унікальні особливості у порівнянні з іншими архівними колекціями зарубіжної україніки.

Для аналізу джерельного потенціалу Архіву ОУН необхідно визначити певні параметри, які дозволять систематичне дослідження. Сам термін «джерельний потенціал» та методологічні основи його дослідження розглядаються на початку роботи.

Як було зазначено вище, Архів ОУН поділений на категорії згідно типу одиниць зберігання: фонди, колекції та бібліотека. Дане розділення корисне і в контексті джерельного потенціалу, оскільки джерельний потенціал окремих частин масиву документів є різним. Для зрозумілішого дослідження можемо окремо проаналізувати джерельний потенціал фондів, колекцій та бібліотеки. Проте, варто одразу зазначити, що подальше поділення та більш вузьке ділення також можливе – аж до аналізу окремої книги чи документу. Такий подальший аналіз цілком може стати предметом окремих наукових досліджень, наприклад, з джерелознавства. Варто зазначити, що цілковитий джерельний аналіз кожної окремої одиниці зберігання архіву не є можливим та не є предметом даної роботи. Для виконання поставлених завдань достатнім буде окремих прикладів документів. Дослідник зможе вже самостійно ознайомитись з ресурсом та знайти те, що може бути потрібно для потенційного дослідження. Нижче разом з наведеним аналізом запропоновані приклади таких досліджень для ілюстрації джерельного потенціалу колекції Архіву ОУН.

Почати варто з фондів, оскільки вони становлять тематичний «кістяк» архіву та в основному складаються з документів, що стосуються безпосередньої діяльності ОУН та її провідних членів. На перший погляд, джерельний потенціал фондів є простим та очевидним. Вивчення Організації Українських Націоналістів, введення документів у науковий обіг, їхня публікація у провідних наукових виданнях, розвінчування совєцьких та сучасних російських міфів про організацію – усі перераховані напрямки вивчення є важливими та такими, що розкривають окремі аспекти джерельного потенціалу документів. Проте, протягом дослідження фондів стає зрозумілим, що окрім основних тем, документи про діяльність ОУН є

дотичними до інших історичних подій та сюжетів. Для ілюстрації цього скористаємось прикладом Фонду №1 «Провід ОУН»:

- Документи, що стосуються церковних питань в Україні, а саме: Ф.1 оп. 1 од зб. 68 «Владики і чекісти на службі імперії» (огляд церковних питань)» - Збірка інформаційних повідомлень про церковні питання в Україні, датована 22 серпня 1989 року [45]; Ф.1 оп. 1 од зб. 65 «Інформація Секретаріату Синоду УГКЦ в Римі про перші контакти представників УГКЦ та РПЦ», датована 7 квітня 1990 року [44]. Ці, та інші документи на церковну тематику безпосередньо не відносяться до діяльності ОУН та можуть бути цінними джерелами для вивчення становища української церкви у 1980-х та 1990-х роках, коли СРСР переживав кризу та згодом перестав існувати як державне утворення.

- Документи, датовані початком незалежності України, зокрема 1996 роком: Ф1. Оп. 1 од. зб. 58 «Листування УІС різних років. Інформація зі списками депутатів Верховної Ради України, які відмовились голосувати за Конституцію України» - збірка різних листів УІС та ОУН серед яких лист Української Інформаційної Служби, датований 26 вересня 1996 року з переліком депутатів Верховної Ради України, що відмовилися голосувати за прийняття Конституції України та скласти присягу [43]. Даний лист є цінним історичним джерелом для дослідників новітньої української історії, політичного ландшафту України 1990-х років та інших подібних досліджень.

- Ф. 1 оп. 1 од. зб. 38 «Листування у справах українсько-єврейської співпраці (Листи до Я. Стецька, С. Стецько, І. Кашуби, Я. Деремєнди, В. Олесків та ін.)» - Листи Авраама Шифріна до Я.Стецька, С. Стецько. Листи Я. Сусленського. Листи Я. Менакера до С. Стецько та І. Кашуби. Спогад А. Шифріна про В. Горбового. Оголошення про лекцію А. Шифріна "Human Rights - Communist

stile". Спогади С. Кренцбах. Дане листування є не лише цікавою відміткою у історії повоєнної ОУН але й цінним джерелом у дослідженні україно-єврейських відносин – питанні яке є актуальним і сьогодні. Проблематика останньої, як і сама ОУН, насичена «агітаційними штампами» СРСР, які сучасна Росія вміло використовує і досі. Дані листи є цінним джерелом, яке розвінчує міф про антисемітизм ОУН та її членів.

Таким чином, фонди, що відклалися у Архіві ОУН мають значний джерельний потенціал, що виходить далеко за рамки дослідження самої організації. Документи з цих фондів можуть стати основною або додатком для істориків не лише ОУН та українського національного визвольного руху але й інших розділів української та інших історій.

За класифікацією самого архіву наступними варто проілюструвати джерельний потенціал колекцій – систематизованих зібрань візуальних матеріалів інформаційного, агітаційного та мистецького характеру. Їхній джерельний потенціал є більш обмеженим за рахунок меншої кількості інформації у порівнянні зі звичайними документами, проте такі візуальні матеріали займають унікальну позицію у класифікації одиниць зберігання Архіву ОУН саме через візуальну специфіку. Вони можуть бути предметом не лише академічних досліджень але й музейних виставок та інших заходів з популяризації ОУН та її історичного спадку. Саме візуальна складова означає винесення джерельного потенціалу за рамки академії на широкий, культурно-мистецький загал. У такому випадку важко передбачити який вигляд буде мати популяризація цих матеріалів в українському культурному просторі, проте можна стверджувати, що незалежно від вигляду одним із результатів буде підвищена увага до ОУН та їхніх матеріалів, що зберігаються в архіві.

Серед плакатів можна виділити дотичні до діяльності ОУН, зокрема: «Тризуб» імені Степана Бандери, «50 років УПА», «Повідомлення про табори Спілки Української Молоді» протягом 1970-х років, «Некролог Степана Бандери – видрук зі «Шляху Перемоги», «Некролог Ярослава Стецька (видрук зі «Шляху Перемоги»)), та ін. Також серед плакатів присутня колекція афіш вистав українських театрів в еміграції, зокрема театру-студії імені Йосипа Гірняка та Української камерної сцени, що діяли у Німеччині в другій половині 1940-х років. Також серед плакатів зберігається значна кількість таких, що датовані добою Незалежності, зокрема: «Голосуйте за Леоніда Кравчука»; плакати ВО «Свобода»: «Презентація збірника творів Степана Ленкавського», «Бандера – наш герой! Покрова – наше свято!», «А з нашого боку - Тягнибок». Категорія плакатів також має значний джерельний потенціал за рахунок охоплення великої кількості тематик, окрім діяльності Організації Українських Націоналістів.

Для подальшої ілюстрації джерельного потенціалу колекцій Архіву ОУН варто звернутися до листівок. Систематизація на групи описана у роботі вище, тому тут будуть наведені окремі приклади, що ілюструють джерельний потенціал. Серед листівок можна виділити як більш сучасні: «Putin's Real Prisoners. Political Prisoners of the Enslaved Nations», «Erzyan National Movement», «Фонд ОУН. Фонд оборони України», «Націоналістичний портал: Книжкова крамниця, 2019» так і такі, що відносяться до часів боротьби підпільної та еміграційної: «Пересторога! (листівка УПА)», «Українські селяни!», «Уривок листівки УПА», «Свобода народам! Свобода человеку! За самостоятельные государства всех порабощенных народов!», «За що бореться Українська Повстанча Армія [УПА]?» та ін. Подібно до інших матеріалів з колекцій, листівок архів зберігає значну частину на різну тематику.

Також цікаву історію можуть розказати відбитки кліше, що можуть стати в нагоді у палеографічних дослідженнях повстанських та діаспорських видань. Це вже вищезгадані: «Тризуб», орнаменти «УНР», «Ланцюг», «Універсал», «рослинний» та ін.; графіки на різдвяну тематику з різдвяними мотивами. Вони є цінним доповненням до джерельного масиву ОУН та української діаспори. Інші одиниці зберігання, подібно до висвітлених, також представляють широкий спектр тем та відносяться до різних часових періодів. Конверти, марки, бофони, календарі, карти та ін. кажуть не лише про розвиений інформаційно-мистецько-агітаційний напрям діяльності ОУН та УПА але й про ширшу проукраїнську діяльність всієї української діаспори у Великій Британії, континентальній Європі та Північній Америці. Джерельний потенціал колекцій Архіву ОУН обмежується лише тематикою та деталями кожної окремої одиниці зберігання. Оскільки останніх зберігається значна кількість та архів приймає на зберігання нові надходження, можна стверджувати про значний потенціал колекцій матеріалів інформаційного, агітаційного та мистецького характеру, що з роками буде лише збільшуватись. На відміну від інших документів (рукописів, машинописів, тощо) джерельний потенціал вищезгаданих мистецьких та інформаційно-агітаційних матеріалів напряду пов'язаний з можливістю популяризації (т. зв. модою) естетики та філософії ОУН серед українського суспільства в цілому. Подібний аспект також демонструють друковані видання, зібрані у бібліотеці Архіву ОУН.

Бібліотека архіву є унікальним прикладом не лише серед діаспорських бібліотек, де за визначенням можемо знайти велику кількість внутрішньодіаспорських видань, що друкували українці за кордоном своїми силами і за власний кошт. Бібліотечне зібрання Архіву ОУН – унікальне через: а) різноманітність, б) значну рідкість

видань та в) характер бібліотечного зібрання. Розглянемо кожен пункт по черзі.

Різноманітність полягає у широкому виборі видань за типом, (книги, газети, журнали, альманахи, неперіодичні видання), за мовами (представлені видання українською, англійською, російською, та ін.) та за тематикою. Хоча більшість видань є українськими, у бібліотеці також присутні матеріали англійською: «British Defence Directory», «Bulletin Institute for the Study of the USSR», «Military Intelligence Review», «British Army Journal», «The Canadian Military Journal», «Soviet Military Review», «Harvard Ukrainian Studies», «Issues & Studies», «Problems of Communism» та ін.; польською: «Kultura», «Bellona. Miesięcznik wojskowy»; іспанською: «Ucrania Libre», «Manual da lingua Ucrainiana» та матеріали, що стосуються інших конфліктів та воєн, в яких агресором був СРСР, а зараз за традицією агресором є росія: «Судьба Джохара Дудаєва», «Half Century Struggle Against Communism for the Freedom of Bulgaria», «За Дзяржаўную Незалежнасьць Беларусі (For National Independence of Belorussia)» та «The Captive Nations Handbook». Різноманітними також є українські видання, які представляють основу бібліотеки. Це передусім друковані матеріали, присвячені діяльності ОУН, («Нарис історії українського націоналізму», «Програмові засади і Правильник Юнацтва ОУН», «Бібліотека Українського Підпільника», «Українська кореспонденція / Ukrainische Korrespondenz / Ukrainian Correspondence», «Бюлетень українських націоналістів», «За самостійність», «Кадри ОУН - визвольна сила України» та ін.) матеріали Українського Вільного Університету у м. Мюнхен, («Студії та матеріали до новішої української історії II») матеріали часів Другої світової війни та післявоєнної доби («Ravensbrück - найбільший жіночий концентраційний табір в

Німеччині», «Альбум політв'язня / Album of a political prisoner», «Базар 1921; 1941», «UPA in Western Europe») та багато інших.

Специфіка діаспорської бібліотеки означає наявність видань, що в міру обмеженого ресурсу та попиту видавалися обмеженими тиражами. Більшість бібліотечного зібрання є рідкісними, тому неможливо виділити конкретну підгрупу серед вищеприведеного різноманіття бібліотеки. Велика кількість українських матеріалів, особливо першої половини ХХ сторіччя друкувалась самвидавом та напівпідпільно, отже згадок про тираж немає. Можна лише зробити висновок, що такі видання як «UPA in Western Europe», «Декларация АБН, 1946» не мали навіть тисячних тиражів. Проте, і серед більш пізніх та кращих по якості видань ситуація не краща. Так, наприклад: книга І. Гамсахурдіа «Судьба Джохара Дудаєва» видавництва Київської «Просвіти» 1996 року була надрукована тиражем у 2000 екземплярів; збірник промов гетьманича Данила Скоропадського «Державність і патріотизм» видавництва «Rucks & Co.» 1947 року накладом у 1500 екземплярів. Рідкість бібліотечної колекції означає, що для збереження та поширення цих видань пріоритетною є робота з оцифрування.

Характер бібліотеки Архіву ОУН збігається із загальним характером архівної колекції, у центрі якого є матеріали, що стосуються українського націоналізму та національно-визвольної боротьби. ОУН та українська діаспора вела доволі широку видавничу діяльність, наслідком якої є значна бібліотека власного виробництва та велика кількість дотичних до національно-визвольної та антикомуністичної, «антисовецької» тематики. Бібліотека Архіву ОУН – готова збірка освітніх та ідеологічних матеріалів для створення та поширення ідей українства та націоналізму в першу чергу серед українських громадян. Характер бібліотечного зібрання не виправдовує але дає зрозуміти політику «залізної завіси», до якої входив жорсткий контроль за інформацією, яка проникає на територію СРСР та країн «соцтабору». Майже

кожна одиниця обліку (як і сама назва архіву) могла б означати «квиток» у заслання для власника та розповсюджувача подібних ідей та подібної літератури. Ще з часів виникнення, спецслужби СРСР мали за пріоритет викорінення, дискредитацію та фізичне знищення учасників українського націоналістичного руху та інших націоналістичних ідейних течій. Їхні нащадки, спецслужби вже сучасної росії досі не полишають роботу із заперечення та дискредитації українського націоналізму. ОУНівська Бібліотека (та за визначенням увесь Архів) є цінними не лише з точки зору заперечення цих міфів та «агітштампів» але й як повноцінна ідеологічна та філософська основа, боєприпаси для ведення війни «у головах». Справжня цінність та унікальність бібліотеки Архіву ОУН не стільки історична, скільки культурна, освітня та ідеологічна у контексті захисту та пропаганди української державності. Тема характеру зібрання не є ключовою для даної роботи, проте у рамках подій 2014-2025 років окремі матеріали бібліотеки можуть бути корисними для проведення освітньої роботи серед військових на рівні бригади чи підрозділу. Інтелектуальна та публіцистична розвідка цього питання буде дуже корисною для введення у наукових обіг та популяризації самої колекції. Таким чином, бібліотека Архіву ОУН – стереотипний «нічний жах» для спецслужб СРСР та сучасної росії і одночасно з цим – готовий ресурс для виховання нових поколінь українських націоналістів. Тут прослідковується певна циклічність, оскільки саме з цього бібліотека і починалась. Освітній ресурс став ресурсом архівним та історичним, проте зараз, в умовах коли над Україною знову нависає ризик втрати державності, очевидно, що ОУНівська бібліотека не втратила своєї оригінальної функції.

Інформаційний потенціал, у свою чергу є майже ідентичним до джерельного. Разом з тим, згідно визначення першого можемо спробувати проаналізувати потенціал архіву не лише як наукового але й як інформаційного джерела. Велика кількість документів, присвячених ОУН, зокрема мистецько-агітаційного характеру означає зручність до розповсюдження у соцмережах та засобах масової інформації. На додачу до

цього, культурна популярність організації українських націоналістів, ідеології та символіки прямо пропорційна сучасній обороні України. Про саму організацію досі поширено багато міфів, які тягнуться ще з часів СРСР та є результатом діяльності радянських спецслужб. Тому, поширення та популяризація описаних у цій роботі документів з Архіву ОУН руйнує не лише старі радянські міфи але й допомагає у захисті української державності та української ідентичності.

Відповідно до аналізу, джерельний та інформаційний потенціал Архіву ОУН є великим, багатогранним та таким, що корелює з ідеологічною та практичною боротьбою за існування України як держави та українців як окремої нації.

3.5 Аудіовізуальна зарубіжна україніка: колекція відеоматеріалів УВАТ у м. Брадфорд

Серед архівної спадщини, що входить до складу британської зарубіжної україники, окреме місце займають аудіовізуальні документи. Разом із класичними паперовими документами, аудіозаписи та відеофільми стали невід'ємною частиною архівної зарубіжної україники, яка була одним із результатів діяльності української діаспори у Сполученому Королівстві. Особливим у цьому випадку є сучасний формат відеозйомки, що має удвічі більший джерельний потенціал, оскільки передає одночасно звук та картинку. Даний формат надвичайно добре підходив для архівування подій та заходів, які проводила українська діаспора. Проте, на відміну від професіональних операторів, які працювали на великі медійні корпорації, відеофіксація подій та заходів української діаспори у Великій Британії відбувалася з приватної ініціативи небайдужих осіб, які вели аматорську зйомку за свій, приватний кошт. З часом українська діаспора у Великій Британії почала розуміти важливість відеозйомки тих культурних і політичних подій та заходів, що є важливими для усього українського суспільства, а не лише окремих учасників.

Для досягнення цього було сформоване окреме відеоархівне товариство під егідою Союзу Українців у Великій Британії.

Українське відеоархівне товариство (УВАТ) було засноване 1983 року у м. Брадфорд, Велика Британія. Колекція товариства увійшла до більшої збірки документів зарубіжної україніки, а саме до Архіву ОУН в УІС-Лондон [2]. Вона налічує більше півтисячі одиниць зберігання, а основну частину складають відеоматеріали, що були зроблені УВАТ. Джерельний потенціал архівної колекції УВАТ не обмежується лише українською діаспорою у Сполученому Королівстві, натомість відеохроніки становлять велику культурну цінність для усіх українців.

Після закінчення Другої світової війни у Європі, багато українців опинилися далеко від власних домівок, дуже часто в окупаційних зонах союзників. Незважаючи на те, що усіх, примусово вивезених українців мали повернути додому, не всі хотіли повертатись в Україну, в якій на той період було встановлено радянський тоталітарний режим. Частина українців виїхала до Великої Британії, завдяки програмі Європейських добровільних робітників (European Volunteer Worker), яка була організована британським урядом. Частина українців опинилася у місті Брадфорд, що розташоване у Західному Йоркширі. У 1950-х роках там утворилась найбільша в Англії українська громада, що налічувала більше тисячі осіб.

Українці у Брадфорді дуже швидко організувались для створення власних громадських організацій. Українська діаспора у Брадфорді проводила як культурно-просвітницьку діяльність, так і надавала соціальну допомогу для українців. Щороку громада проводила велику кількість заходів, частина з яких була відзнята на кіноплівку приватними особами, які розуміли важливість документування окремих подій, що відбувалися в межах української

діаспори у Брадфорді. Спочатку зйомкою подій займався тільки пан Ярослав Саламаха, проте згодом до цього долучилися й інші небайдужі представники громади: Михайло Федішин, Богдан Лановий, а згодом Володимир Демчук, Григорій Мельничук та Роман Наконечний. Завдяки технічним знанням Михайла Федішина невеличке товариство почало знімати на більш сучасні носії, такі як VHS та Betamax. Їхня робота була помічена Союзом Українців у Великій Британії (СУБ), під егідою якого у 1983 році Українське відеоархівне товариство (УВАТ). Варто зазначити, що у Брадфорді був розташований відділ Союзу Українців у Великій Британії, через що представникам союзу було відомо про приватних осіб, які знімали українські заходи у місті. УВАТ було створено для запису життя української громади в Брадфорді, проте потім стало зрозуміло, що важливі для української діаспори події потрібно фіксувати не лише у Великій Британії але й за кордоном. Записи планувалося показувати по українських громадах, а також архівувати на майбутнє. Товариство займалося як процесом зйомки та редагування, адже метою був продукт, що відповідав параметрам інформаційного та історичного фільму. Діяльність відеоархівного товариства трималася на фінансуванні від СУБ та пожертвах від української діаспори, а робота членів товариства велася на волонтерських засадах. Завдяки пожертвам від громади, УВАТ змогли придбати більш сучасне обладнання для монтажу та зберігання матеріалу. Одним із основних викликів стало перенесення відеоматеріалу з плівкового формату (VHS, Betamax) на цифровий (DVD). За довгі роки діяльності відеоархівного товариства було накопичено значну кількість зафільмованого матеріалу, який увесь час зберігався на балансі УВАТ. Незважаючи на відносну популярність товариства всередині української спільноти у Сполученому Королівстві, та, зокрема у

Брадфордї, для загального українського культурного простору матеріали, зафільмовані УВАТ і досі залишаються маловідомими.

Метою відеоархівного товариства була популяризація їхньої роботи не лише серед діаспори у Великій Британії, проте серед українства загалом. У період існування СРСР цього було досягти об'єктивно неможливо, оскільки радянський режим вів активну боротьбу з усіма проявами української національної думки, особливо тієї, що поширювалася зі сторони країн Заходу. З відновленням української незалежності у 1991 році ситуація значно покращилась, проте мало пройти ще два десятиліття поки зарубіжна архівна українінка отримала хоча б малу частину тієї уваги від дослідників, яка їй належить. Коли навесні 2011 року почалося упорядкування архіву ОУН в Лондоні, матеріали Українського відеоархівного товариства у Брадфордї стали частиною колекції архіву.

Фонд №33 у складі Архіву ОУН в УІС-Лондон повністю присвячений Українському відеоархівному товариству у м. Брадфорд. Фонд налічує 4 описи, загальною кількістю у 963 одиниці зберігання [2]. У складі Архіву ОУН фонд УВАТ є одним з найбільших, оскільки присвячений не конкретній особистості чи події, а цілій організації, яка роками знімала особистостей та події. Опис №1 складають оцифровані відеодокументи товариства: тематичні фільми, присвячені тій чи іншій важливій події у житті української громади. Так, наприклад, УВАТ знімав захід, присвячений 40-річчю Союзу Української Молоді (СУМ), що проходив 13 листопада 1988 року у Брадфордї [56]. Відеохроніка складається з 4 частин, 1, 2 та 4 з яких оцифровані та опубліковані на YouTube-каналі УВАТ [73]. Діяльність УВАТ не обмежувалася лише Брадфордом. У фонді №33 перебувають на зберіганні відеоматеріали подій, що проходили як у різних частинах Великої Британії (Лондон, Манчестер, Дербї, Честерфілд) та за кордоном (Канада, Італія, Австрія). Зокрема, члени

відеорахівного товариства знімали похорони Патріарха УКГЦ Йосипа Сліпого, що відбувалися 12-17 вересня 1984 року у Римі. На них був присутній, зокрема, тодішній Папа Римський, Іван Павло II. Членами відеоархівного товариства було відзнято багато матеріалу, який був редагований у 4 частини документального фільму під назвою «Похорон Патріярха Йосифа» [41]. 1, 3 та 4 частини були оцифровані та завантажені у відкритий доступ, аналогічно фільму про 40-річчя СУМ. Описи під номерами 3 та 4 є продовженням відзнятих кінохронік УВАТ, що присвячені різним подіям та заходам. В описі №3 зберігаються відеоматеріали у форматі VHS, в той час як опис №4 присвячений відеоматеріалам у форматі Betamax. Обидва описи є тематично спорідненими, оскільки в обох випадках УВАТ знімали концерти, конференції, фестивалі, здвиги, виставки, доповіді, панахиди, річниці, з'їзди та інші заходи й події, що були важливими для української громади. До них додавались різні інтерв'ю та специфічні фільми (до прикладу, будівництво та відкриття нової зали культурного центру «Westfield» у Брадфорді) [22]. Описи №3 та №4 фонду №33 Архіву ОУН тематично споріднені та відрізняються лише форматом запису оригінальної хроніки, що є корисним для дослідників, зважаючи на технологічну різницю між вищезгаданими форматами аналогових носіїв. Незважаючи на те, що не всі відеоматеріали з фонду №33 на даний момент оцифровані та доступні до перегляду, кількість матеріалу, який є оцифрованим та опублікованим є доволі великою, особливо зважаючи на те, що робота з цифровізації Архіву ОУН є в більшій мірі приватною ініціативою УІС в Лондоні.

Окрему цікавість для дослідників являє собою опис №2, в якому зберігається колекція телевізійних новин про Революцію Гідності та російську агресію в Україні під назвою «Ukraine in crisis». Серед 57 одиниць зберігання, повідомлення у телевізійних новинах

про події 2014 року в Україні. Серед них як найбільші британські канали (BBC, Sky News, Channel 4 News) так і програми американського CNN, присвячені Україні. Дана колекція телевізійних новин була зібрана Українським відео-архівним товариством у м. Брадфорд в окремий опис, що безумовно стане в пригоді майбутнім дослідникам бурхливих події 2014 року в Україні. Проте, із застереженням, що Архів ОУН не публікує онлайн відеоматеріали з опису №2 через авторські права, а ознайомитися із ними можливо під час візиту до архіву.

Колекція відеоматеріалів Українського відео-архівного товариства є не лише фактичним відображенням культурного життя української діаспори у Великій Британії, проте й цінним показником масштабів організації та діяльності української спільноти. Представники української діаспори проводили проукраїнську культурну політику, нагадуючи, попри усі спроби радянського режиму, про самостійність української нації та багату історію українського народу. Відеохроніки, створені УВАТ, мають надзвичайно великий не лише джерельний, але й культурний та соціальний потенціал. Вони показують, що українська традиція та думка не зупиняли свого поширення та розвитку навіть на тлі радянської окупації України. На даному етапі важливим є інформування та поширення даного матеріалу не лише серед істориків, проте й серед усього суспільства. Дослідникам з України не обов'язково фізично відвідувати архів, оскільки велика частина матеріалу доступна в онлайн-форматі, а решта перебуває в процесі оцифрування. Поступово здійснюється першочергова мета УВАТ – їхню роботу мають побачити якомога більше людей по всьому світу, не лише українців. Якщо силами небайдужих українців, які не були, ні професійними істориками, ні архівістами, ні операторами, було створено архівну колекцію такого калібру, то в силах істориків,

архівістів та просто зацікавлених людей цю колекцію зберегти, впорядкувати та поширити серед українського та світового суспільства.

3.6 Джерельний та інформаційний потенціал колекції УВАТ

Аудіовізуальна специфіка колекції УВАТ зумовлює деякі відмінності у джерельному та інформаційному потенціалі у порівнянні з іншими документами Архіву ОУН. Оцифровані аудіовізуальні матеріали, представлені на YouTube-каналі Українського відеоархівного товариства у м. Брадфорд, становлять специфічний різновид історичних джерел, що поєднують у собі властивості документальної фіксації подій та продуктів діяльності української діаспори у Великій Британії другої половини XX – початку XXI ст. Аналіз джерельного потенціалу цих матеріалів дає змогу оцінити їхню здатність виконувати функцію повноцінної джерельної бази для історичних, культурологічних, архівознавчих та соціокомунікаційних досліджень. В основі цього аналізу лежить розуміння джерельного потенціалу як сукупності фізичних, тематичних, історичних та джерелознавчих характеристик, що визначають можливість використання конкретного документа у науковому дослідженні та окреслюють потенційні напрямки його інтерпретації.

Фізична складова джерельного потенціалу оцифрованих відеоматеріалів охоплює якість відеозапису, технічні параметри зображення та звуку, ступінь збереження первинної форми документа, а також характер цифрової обробки. Відеоматеріали каналу представлені переважно у форматах, характерних для аматорського чи напівпрофесійного запису 1980–2000-х років: це здебільшого оцифровані матеріали з магнітних носіїв, зокрема VHS-стрічок. Відповідно, спостерігаються типові для цього формату візуальні й аудіоартефакти: шуми, зниження яскравості, зміни контрастності, перешкоди або незначні втрати окремих фрагментів. Однак ці недоліки не

лише не зменшують джерельної цінності відео, а навпаки — виступають важливими індикаторами оригінальності та автентичності матеріалу.

Збереженість первинного змісту, попри технічні вади носіїв, дозволяє реконструювати змістову основу відеосвідчень майже повністю. Канал переважно демонструє мінімальне втручання в авторську композицію матеріалу: відсутність надмірного монтажу, цензурування чи штучного коригування сприяє збереженню автентичного характеру документальних записів. Це підсилює їх джерельний потенціал як об'єктів, що наближають дослідника до реальних умов функціонування української громади за кордоном. Водночас, оцифрування та публікація відео на платформі YouTube забезпечує їхню довготривалу збереженість, доступність та можливість подальшої репрезентації. Цифрова форма гарантує більш тривалу стабільність у порівнянні з аналоговими носіями, що мають природну тенденцію до деградації. Таким чином фізична характеристика відеоджерел з точки зору їх потенціалу є значною мірою позитивною, адже забезпечує збереження та відтворюваність інформації у формі, близькій до первинної.

Тематичний спектр відеоматеріалів на каналі охоплює широкий діапазон подій, явищ та процесів українського життя у Великій Британії, що дозволяє вивчати різні напрямки історії української діаспори. Найпоширеніші сюжети пов'язані з культурними заходами, громадськими подіями, історичними відзначеннями, діяльністю українських освітніх та релігійних інституцій, а також з представленням творчості видатних діячів громади. Серед ключових тематичних блоків інтерес дослідника можуть становити:

- Громадсько-політичні події української громади. Відеозаписи демонструють активність українців Великої Британії у питаннях національної пам'яті, актуальних політичних подій в Україні й світі, діяльності діаспорних організацій. Тут зафіксовані форми самоорганізації, що були характерними для західних українських громад після Другої світової війни та у пізніші десятиліття.

- Культурні та мистецькі заходи. Відеозаписи відображають українські фестивалі, концерти, творчі вечори, виступи ансамблів, шкільні свята тощо. За їх допомогою можливо простежити не лише стан культурного життя громади, а й механізми збереження української ідентичності та мови у діаспорних умовах.

- Релігійне життя та роль церкви. Значна частина матеріалів засвідчує участь церковних громад у суспільному житті діаспори, релігійні свята, свячення храмів, богослужіння, участь духовенства у громадському житті. Такі дані дозволяють реконструювати значення Церкви як інституції, що зберігала національні традиції та слугувала центром соціальної консолідації.

- Освітній простір української громади. Наявні відео містять фрагменти діяльності суботніх шкіл, навчальних гуртків, презентацій дослідницьких праць, що фіксують механізми передавання культурного та історичного знання між поколіннями.

- Вшанування історичної пам'яті. Особливу увагу канал приділяє фіксації заходів, присвячених пам'яті видатних діячів визвольного руху, жертвам Голодомору, депортацій, воєнних трагедій. Такі матеріали виступають унікальними свідченнями формування національної пам'яті у середовищі української еміграції.

- Тематичне різноманіття відеозаписів значно розширює спектр можливих історичних досліджень: від соціальної історії діаспори, історії освіти та культури, до досліджень політичної активності українців у країнах Заходу та формування новітніх наративів ідентичності.

Історичні характеристики відеоматеріалів полягають у їх здатності репрезентувати певний історичний час, простір та соціокультурне середовище. У випадку Українського відеоархівного товариства йдеться про документи, що охоплюють період другої половини XX – початку XXI ст., коли українська громада у Великій Британії переживала структурне становлення,

інституційну консолідацію та активний розвиток. Відеоматеріали дозволяють зафіксувати динаміку трансформації діаспорних структур — від форм, характерних для повоєнних переселенців, до сучасних організаційних практик. У записах відображені зміни у поколінній структурі громади, трансформації культурних моделей поведінки, зростання інтересу до подій у незалежній Україні після 1991 року. Оскільки значна частина відео створена учасниками та організаторами подій, вони належать до джерел суб'єктивованого типу, що потребують коректного критичного аналізу. Однак саме така позиціонованість робить їх особливо цінними, адже забезпечує погляд «зсередини» — безпосереднє свідчення про настрої, цінності, ідеологеми та соціальні механізми, характерні для української діаспори. Ці матеріали важливі також як джерела для дослідження форм комунікації, репрезентацій національної ідентичності та засобів культурного продовження традиції у новому середовищі. Вони дозволяють реконструювати ставлення громади до подій в Україні, простежити зв'язки між діаспорою та українськими інституціями, а також зрозуміти роль діаспори у міжнародній підтримці України, зокрема у періоди політичних криз та воєнних загроз. Специфіка аудіовізуальних джерел вимагає застосування окремих методів джерелознавчої критики, описаних у вищезгаданому підручнику Я. С. Калакури. [] Першою групою критеріїв є встановлення авторства, мети створення та обставин фіксації матеріалів. У більшості випадків відео створені з метою документування подій, проведення громадської діяльності або фіксації культурного життя. На відміну від професійних тележурналістських матеріалів, ці записи створені представниками громади, а отже, відображають її світоглядні позиції та пріоритети. Другою важливою складовою є визначення ступеня редагування. Відео на каналі, як правило, не містять ознак значних монтажних втручань, що підвищує їх автентичність. Інколи збережені навіть випадкові побутові фрагменти, які доповнюють основну подію та створюють цілісніше уявлення про соціальне середовище. Третя ознака стосується контекстуального аналізу: можливості співвіднести зміст відео з

іншими джерелами, зокрема документами діаспорних організацій, пресою, архівними фондами українських громад у Великій Британії. Взаємне доповнення матеріалів різних типів значно підсилює їхнє інтерпретаційне значення. Окремо слід виділити комунікативну природу цих джерел. Відеоматеріали становлять не лише фіксацію події, а й інструмент внутрішньої та зовнішньої комунікації громади. Через них вибудовується певний образ української громади, її історичної пам'яті, традицій і цінностей. Відповідно, дослідник повинен враховувати як інформативну, так і репрезентаційну функцію цих джерел.

Джерельний потенціал відеоматеріалів Українського відеоархівного товариства у Брадфорді відкриває широкий спектр можливостей для історичних, культурологічних, соціологічних та архівознавчих досліджень. Найперспективніші з них такі:

- *Дослідження історії української діаспори у Великій Британії.* Відеоматеріали товариства дозволяють реконструювати особливості становлення громади, її інституційних форм, механізмів самоорганізації та культурної інтеграції.
- *Аналіз практик формування та збереження національної ідентичності.* Матеріали ілюструють традиції, ритуали, символічні практики та форми культури, що становили основу українського життя у діаспорі.
- *Вивчення транснаціональних зв'язків між Україною та діаспорою.* Відеозаписи демонструють участь громади у важливих історичних подіях України та міжнародних кампаніях підтримки.
- *Оцінка ролі українських церковних і громадських інституцій у житті громади.* Завдяки відеоджерелам можна простежити вплив інституцій на формування ідентичності, збереження мови, культурних практик та соціальної інтеграції.

- *Дослідження історії аудіовізуальної спадщини українців за кордоном.* Матеріали дозволяють оцінити якість, техніку та стиль побутової відеофіксації у діаспорному середовищі.

- *Архівознавчі та документознавчі студії.* Ці відео є важливим прикладом приватної архівної ініціативи, яка перетворюється на цифровий публічний архів. Дослідження їхньої організації, принципів опису та збереження може бути цінним для розроблення методик роботи з аудіовізуальною спадщиною діаспори.

Таким чином, відповідно до проведеного аналізу можемо стверджувати, що Відеоматеріали каналу Українського відеоархівного товариства в Брадфорді мають високий джерельний потенціал, оскільки поєднують документальну точність, тематичну різноманітність, історичну цінність та значний обсяг інформації про життя української громади у Великій Британії. Їхній фізичний стан, хоча й позначений характерними вадами аналогових носіїв, дозволяє зберегти сутність і автентичність зафіксованих подій. Тематичні та історичні характеристики роблять ці матеріали важливими свідченнями культурного, громадського та релігійного життя української діаспори. Джерелознавчі ознаки підкреслюють значення відеоматеріалів як репрезентації внутрішнього життя громади та як інструменту формування національної пам'яті.

YouTube-канал Українського відеоархівного товариства у м. БRADFORD виступає важливим джерелом для сучасної української історичної науки, особливо в контексті досліджень, присвячених діаспорі, культурній тяглоті, розвитку інституцій та національно-культурним процесам у глобальному українському просторі. Завдяки значному джерельному потенціалу ці відеоматеріали можуть і надалі успішно виконувати роль цінного елементу цифрової історичної спадщини України. Далі буде проаналізовано інформаційний потенціал колекції УВАТ. У контексті досліджень історичних джерел, інформаційний потенціал можна розуміти як сукупність таких ознак джерела або джерельного зібрання, які вказують на можливість їхнього

поширення у загально-суспільному інформаційному просторі — тобто виходу за межі вузько наукового обігу, з інкорпорацією у культурний, соціальний, медійний контекст. Це означає, що джерело стає не лише предметом наукового аналізу, а й частиною публічної пам'яті, комунікацій, колективної ідентичності, інформаційного поля спільноти.

Інформаційний потенціал передбачає, з одного боку, наявність фізичних і змістовних властивостей, які дають змогу джерелу бути доступним та зрозумілим для широкого кола людей; з іншого — здатність матеріалу резонувати у суспільстві, викликати зацікавлення, бути актуальним для різного роду аудиторій. У теорії інформаційних ресурсів підкреслюється, що інформація виступає як соціально-політичний продукт, а інформаційний потенціал — як стратегічний ресурс, який може бути мобілізований для задоволення інформаційних потреб суспільства.

У цьому сенсі архівні відеоматеріали — особливо ті, що опубліковані та відкриті для перегляду — є не просто носіями історичної інформації, а потенційними елементами інформаційного простору, які можуть впливати на формування громадської пам'яті, культурну самоідентифікацію, медійні наративи, а також на міжпоколіннєву передачу досвіду.

У випадку УВАТ м. Брандфорд, технічна база архівної колекції значною мірою сприяє реалізації інформаційного потенціалу:

- *Цифровий формат і публічність.* Оцифровані відеозаписи розміщені на платформі YouTube, що гарантує миттєвий доступ глобальної аудиторії й перетворює архів на публічний ресурс. Це дозволяє долати географічні бар'єри, робить зміст доступним як для членів діаспори, так і для дослідників, українців в Україні, зацікавлених сторонніх осіб.
- *Масштабність колекції.* З огляду на те, що архів містить значну кількість відео різних подій, заходів і періодів, створюється база для формування широкого інформаційного наративу. Масове охоплення сприяє тому, що архів може бути сприйнятий не як поодинокі набір записів, а як репрезентативний пласт культурного й громадського життя діаспори.

- *Автентичність та мінімальне редагування.* Багато записів виглядають як безпосередня документальна фіксація подій, з мінімальним монтажем, що зберігає природну обстановку, звуки, атмосферу. Це підвищує довіру до матеріалу, робить його привабливим і достовірним для публічного використання — як у науковому, так і у суспільному контексті.

Ці технічні характеристики створюють сприятливий фундамент для того, щоб архів став не лише сховищем для майбутніх дослідників, а активним учасником інформаційного простору української діаспори і ширше — української спільноти.

Інформаційний потенціал також залежить від тематичної доступності, різноманітності та суспільної значущості фіксованих подій і сюжетів. У випадку UVAT:

- Матеріали охоплюють події, які мають значення не лише для вузького кола: святкування, культурні фестивалі, релігійні заходи, освітні ініціативи, пам'ятні акції. Ці теми близькі багатьом українцям — як в діаспорі, так і в Україні — що робить архів цікавим для широкої аудиторії.

- Записи, пов'язані з історично значущими подіями (наприклад, річниці, присвячені українській історії, вшанування, події, які мають зв'язок із сучасною українською реальністю), автоматично набувають суспільної актуальності. Вони можуть використовуватися як матеріал для медійних публікацій, освітніх проектів, громадських ініціатив.

- Культурна спадщина, відтворена у відео (фольклор, релігійність, мова, традиції) має високу цінність для тих, хто цікавиться українською ідентичністю, діаспорним досвідом, культурною пам'яттю та її трансмісією. Як живий «архів культури» відеоколекція UVAT має потенціал стати важливим ресурсом у культурологічних, освітніх, медійних ініціативах.

Таким чином, тематика і зміст матеріалів створюють передумови для того, щоб архів набув широкого суспільного резонансу і став частиною інформаційного й культурного поля української спільноти.

Важливим аспектом інформаційного потенціалу є здатність джерела впливати на формування колективної пам'яті, ідентичності, історичних, культурних та соціальних наративів у межах спільноти. Відеоархівна колекція УВАТ має наступні риси:

- Формування публічної пам'яті діаспори. Відеоархів документує історію українців за кордоном — події, життя громади, культурні практики. Публічний доступ до цих матеріалів дає змогу передавати цю спадщину наступним поколінням, підтримувати зв'язок між діаспорними українцями, а також з інтересованими в Україні. Архів, таким чином, виступає своєрідним «медіумом пам'яті».
- Передача ідентичності від старших до молодших поколінь. Молодші покоління, народжені або вирошені за межами України, можуть звертатись до архіву, щоб пізнати культуру, традиції та історію своїх батьків або предків. Це сприяє збереженню національного самоусвідомлення, підтриманню зв'язку з корінням.
- Інформаційна інтеграція діаспори у глобальний український простір. Публікація в онлайн-просторі робить архів доступним не лише локально, а глобально — для українців у різних країнах, дослідників, журналістів, активістів, що створює умови для інтеграції діаспорного досвіду у ширшу національну пам'ять.
- Медіа-зв'язок з сучасністю. У моменти політичних чи соціальних потрясінь в Україні або світі, архів може бути використаний як інструмент інформаційної підтримки, ностальгії, солідарності; як джерело, що демонструє сталість української культури в умовах діаспори. Це надає архіву не лише історичну, а й актуальну суспільну функцію.

З огляду на вищевикладене, UVAT не лише збирає минуле — він активно функціонує як інформативний ресурс, здатний формувати культурні наративи, підтримувати зв'язок поколінь, сприяти пізнанню й розумінню діаспорного досвіду на ширшому рівні.

Однак інформаційний потенціал не реалізується автоматично. Існує низка обмежень та викликів, які можуть зменшувати здатність архіву впливати на інформаційний простір:

- Мовний та семантичний бар'єр. Частина матеріалів може бути створена українською, іншими — англійською чи змішаними мовами. Це може обмежувати аудиторію — ті, хто не розуміє мову, можуть не оцінити значення чи контекст. Також культурні коди, специфічні для діаспори, можуть бути незрозумілими ширшій публіці.
- Обмежена популярність і медійна видимість. Хоча архів і публічний, не всі записи можуть набувати широкого розголосу: без спеціального просування, рекомендацій, тематичних кампаній, матеріали можуть залишатись маловідомими.
- Вибірковість контенту та репрезентативність. Як і у випадку з джерельним потенціалом, архів відображає ті події і явища, які були визнані важливими тими, хто їх знімав. Те, що залишилось поза увагою — не репрезентоване. Це означає, що інформаційна репрезентація життя діаспори може бути неповною або спотвореною.
- Проблеми авторського права, доступу та довговічності платформи. YouTube як комерційна платформа може змінювати умови доступу, видаляти контент за різних причин, а також існує ризик втрати оригінальних носіїв або метаданих при цифровому перенесенні. Це може поставити під питання довгострокову доступність архіву.
- Неоднорідність якості матеріалу. Якщо технічна якість записів низька — погана звукозапис, нечітке зображення, недостатня освітленість, — це зменшує привабливість для широкої аудиторії і ускладнює сприйняття.

Тому, для того щоб інформаційний потенціал архіву міг бути максимально реалізований, потрібні зусилля з його системного представлення, популяризації, контекстуалізації, а також — архівні практики, які гарантують довготривале зберігання та надійний доступ/

Аналіз відеоматеріалів UVAT Bradford з погляду інформаційного потенціалу свідчить, що архів має значну здатність виступати не лише як фундамент майбутніх наукових досліджень, а й як активний елемент інформаційного, культурного та медійного простору української діаспори та ширшої української спільноти. Його цифрова доступність, тематична широта, культурна значущість та потенціал для формування публічної пам'яті роблять його цінним ресурсом для міжпоколіннєвої комунікації, збереження ідентичності та інтеграції досвіду діаспори у загальноукраїнський контекст. Водночас, реалізація цього потенціалу потребує усвідомлених зусиль — систематизації, популяризації, контекстуалізації, архівного опорядкування. За умови такого підходу UVAT може відіграти важливу роль як інформаційний міст між діаспорою і Батьківщиною, як джерело культурної пам'яті та як майданчик для формування сучасного наративу української діаспори у глобальному просторі.

РОЗДІЛ IV

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ОПРАЦЮВАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ УКРАЇНІКИ

4.1 Медійність зарубіжної україніки

У сучасній науковій літературі термін «медійність» не має однозначного трактування та застосовується у широкому семантичному діапазоні, що охоплює як технічні аспекти функціонування засобів масової інформації, так і соціокультурні механізми формування інформаційного простору. У своїй найзагальнішій формі медійність розуміється як сукупність властивостей, що забезпечують присутність певного явища, організації, особи або матеріального об'єкта у публічному комунікативному полі через діяльність мас-медіа. Під мас-медіа, відповідно, маються на увазі традиційні засоби поширення інформації (телебачення, радіо, преса) та новітні цифрові канали комунікації, серед яких соціальні мережі, інформаційні платформи, відеохостинги та інші сучасні медіасередовища.

У системі гуманітарного знання медійність дедалі частіше осмислюється як соціальний інструмент, що мобілізує увагу аудиторії, формує інформаційні

акценти та забезпечує видимість певних тем чи об'єктів у суспільному просторі. До характеристик медійності зазвичай відносять онлайн-присутність, інтерактивність, доступність, масштаб поширення інформації, здатність медіаповідомлення викликати реакцію аудиторії, а також сталість інформаційної присутності. Саме ці параметри визначають, наскільки ефективно певний об'єкт може «бути присутнім» у публічному просторі та якою мірою він здатний формувати інформаційний запит суспільства.

Застосування поняття медійності до аналізу зарубіжної україніки є цілком виправданим у рамках сучасного джерелознавчого підходу, який розглядає документ не лише як носія історичної інформації, але й як елемент культурної комунікації. Аналогічно до публічної особи, яка потребує певного рівня інформаційної видимості та систематичного використання інструментів масово-комунікаційного впливу, зарубіжна україніка може бути більш або менш «медійною» залежно від того, наскільки активно вона інтегрована у сучасний інформаційний простір. Цей підхід дозволяє осмислити документальну спадщину української діаспори не лише як архівну систему, а як потенційно впливовий інформаційний ресурс, здатний формувати суспільні уявлення про Україну, її історію, культуру та політичний розвиток.

Варто підкреслити, що різні групи документів, які становлять зарубіжну україніку, мають різний ступінь медійності. Деякі колекції володіють значним потенціалом для популяризації, адже їхній зміст, візуальна складова або історичні контексти здатні привертати увагу широкої аудиторії. Серед таких матеріалів можуть бути фотографічні колекції українських емігрантів, матеріали про українські культурні інституції за кордоном, документи, що висвітлюють ключові події української політичної історії, або видання, які репрезентують українську літературу в перекладах. Навпаки, деякі архівні матеріали за своїм змістом і способом фіксації інформації можуть бути релевантними лише для академічного середовища, переважно через їхню вузьку спеціалізацію, обмежену контекстуальність або складність для неспеціалізованого сприйняття.

Проте медійність документів — це не лише властивість їхнього змісту, а насамперед характеристика способу їх презентації. У сучасних умовах навіть найбільш спеціалізовані або маловідомі джерела можуть набути широкого інформаційного резонансу за умови належного використання медіамеханізмів. Платформи цифрової гуманітаристики, соціальні мережі, візуалізовані онлайн-виставки, подкасти, публічні лекції, краудсорсингові архівні проекти здатні суттєво підвищити інформаційну видимість документальних матеріалів, які раніше залишалися майже недоступними для широкого загалу. Таким чином, медійність стає похідною не лише від властивостей документів, а й від рівня кваліфікації фахівців, що займаються їх популяризацією, включно зі спеціалістами з маркетингу, комунікацій, цифрового дизайну та публічної історії.

Сучасний інформаційний медіапростір характеризується високою конкуренцією та різноманітністю тематичних сегментів, що, однак, залишає значні можливості для репрезентації зарубіжної україніки. Розмаїття форматів — від науково-популярних відеопродуктів до інтерактивних лонгвідів — дозволяє адаптувати архівні матеріали до аудиторних очікувань, роблячи їх доступними не лише для істориків, культурологів чи архівістів, але й для широкої публіки, включно з молоддю та закордонними користувачами. У цьому контексті зарубіжна україніка постає важливим інструментом культурної дипломатії, оскільки її медійна присутність може прямо впливати на сприйняття України за кордоном, формувати уявлення про українську історичну тяглість, інтелектуальну традицію, державотворчі процеси та внесок української еміграції у світову культуру.

Важливо наголосити, що підвищення медійності зарубіжної україніки є невід'ємною складовою реалізації її інформаційного потенціалу — тобто здатності архівних і бібліотечних матеріалів виходити за межі академічної спільноти та ставати частиною загальносупільної комунікації. Медіаприсутність робить можливим не лише поширення знань про зміст конкретних документів, але й актуалізацію їхнього символічного значення.

Документи, що раніше функціонували виключно у наукових студіях, можуть отримати нове життя у форматі мистецьких проєктів, фільмів, віртуальних виставок, соціальних кампаній, пам'ятних заходів. Трансформація, яку набуває медійність в епоху цифрових технологій, суттєво змінює природу функціонування зарубіжної україніки. По-перше, цифровізація знижує бар'єри доступу до джерел: користувачі можуть ознайомлюватися з матеріалами незалежно від географічного розташування чи фізичної форми документа. По-друге, вона сприяє появі нових жанрових форм, у яких документальні матеріали поєднуються з візуальними, аудіо- та інтерактивними компонентами. По-третє, цифрова присутність дозволяє відстежувати реакції аудиторії, організовувати зворотний зв'язок, розширювати дискусійні поля та формувати «живі» спільноти навколо документальної спадщини. Усе це значно підвищує медійність зарубіжної україніки, роблячи її динамічною складовою сучасного інформаційного середовища. Таким чином, медійність зарубіжної україніки є не лише додатковою характеристикою, але й критично важливим інструментом для реалізації її потенційних функцій. Вона служить містком між науковим середовищем і широкою аудиторією, забезпечуючи інтеграцію документальної спадщини у публічний дискурс. У практичному вимірі підвищення медійності передбачає не лише цифровізацію фондів, але й розробку концепцій їх популяризації, впровадження сучасних комунікативних технологій, формування міждисциплінарних команд, що поєднують фахові знання архівістики, історії, медіазнавства та маркетингу.

З огляду на це, медійність зарубіжної україніки варто розглядати як невід'ємний елемент системи збереження та популяризації української культурної спадщини. Саме через призму медійності можна оцінити не лише інформаційну цінність певних документів, але й їхню здатність впливати на формування суспільних уявлень, підтримувати культурну тяглість та сприяти міжнародному визнанню української історико-культурної традиції. У цьому контексті медійність виступає засадничим чинником, що визначає успішність

введення документальних комплексів у широкий публічний обіг і забезпечує їхнє повноцінне функціонування у сучасному інформаційному просторі.

4.2 Зарубіжна україніка – інструмент лобіювання українських інтересів у Великій Британії

Зарубіжна ознака згаданої україніки, розглянутої у цій роботі, відкриває окремий і надзвичайно перспективний напрямок опрацювання, наукової інтерпретації та практичного використання архівних і бібліотечних колекцій українського походження. На відміну від вітчизняних зібрань, зарубіжна україніка у Великій Британії функціонує в юридичній, інституційній та культурній площині іншої держави, що визначає специфіку доступу, адміністрування, охорони, популяризації й наукового залучення цих матеріалів. Фонди, що перебувають у державних архівах і бібліотеках Великої Британії, повністю підпадають під британську юрисдикцію, а отже питання їхнього використання, оцифрування, перевезення, реставрації чи експонування автоматично набувають міжнародного виміру. Водночас навіть ті колекції, які формально належать до громадських або приватних інституцій української діаспори, юридично також функціонують відповідно до законодавства Сполученого Королівства, що суттєво впливає на механізми комунікації з українськими архівними установами. У таких умовах ключовим чинником стає не лише режим охорони документів, але й загальний стан українсько-британських двосторонніх відносин. На сучасному етапі історії Україна та Велика Британія перебувають у фазі стратегічного партнерства, яке охоплює політичну, військову, економічну, культурну та освітню сфери. Велика Британія послідовно підтримує Україну у міжнародних інституціях, надає допомогу у сфері безпеки та оборони, активно залучається до гуманітарних і культурних ініціатив. Така багатовимірна співпраця створює сприятливе середовище для поглибленого опрацювання зарубіжної україніки, розвитку спільних архівних програм, цифрових проєктів та наукових обмінів.

Історичний контекст також свідчить про давній інтерес Сполученого Королівства до української проблематики. Архівні документи, згадані у попередніх розділах, демонструють, що ще з першої половини ХХ століття Британія фіксувала політичні процеси, суспільні настрої та культурні трансформації в Україні, що згодом відобразилося у складі Національного архіву та низки інституційних зібрань. Наявність у країні чисельної та організованої української діаспори, яка історично зберігала власні бібліотеки та архіви, стала додатковим імпульсом для формування сталого українського інформаційного поля в межах королівства. Це середовище досі функціонує як активно включена у британське суспільство частина української культури, що підтримує традиції, реалізує культурні проєкти та забезпечує репрезентацію українського питання в публічному дискурсі.

З огляду на сучасну геополітичну ситуацію та трансформацію міжнародних відносин, майбутня співпраця між Україною та Великою Британією може мати ще важливіше значення, ніж дипломатичні кроки попередніх десятиліть. Зарубіжна україніка, що знаходиться у британських архівах і бібліотеках, виступає в цьому контексті як місток між двома державами — інтелектуальний, культурний і символічний. За умов вмілого застосування її джерельного та інформаційного потенціалу вона може стати активним інструментом формування сприятливого образу України, поглиблення розуміння української історії та культури серед британської аудиторії, а також підсилення позицій України у міжнародному політичному просторі. Зарубіжна україніка є цінним ресурсом не лише для українських дослідників, а й для британських науковців, які працюють у галузі міграційних студій, історії Британської імперії, соціокультурної антропології, студій національних меншин та історії Східної Європи. Архіви української діаспори, бібліотечні колекції, документи про перебіг українсько-британських відносин та матеріали державних інституцій дозволяють реконструювати історію інтеграції українців у британське суспільство, їхній внесок у його культурне життя, громадську діяльність та міжнародні ініціативи. Таким чином,

українські документи є важливою частиною британської історичної спадщини, а їх дослідження — інтересом не лише України, але й Великої Британії. Важливо підкреслити, що збереження й доступність українських документів у британських архівах можуть виконувати функції культурної дипломатії. Вони здатні стати основою для проведення спільних виставок, тематичних конференцій, академічних курсів і міжінституційних дослідницьких програм. Залучення цих матеріалів до публічного простору сприятиме формуванню сталого інтелектуального діалогу між двома державами та підсилюватиме аргументаційну базу України у відстоюванні власних інтересів. Крім того, використання інформаційного потенціалу зарубіжної україніки може сприяти розвитку контактів на рівні громадських організацій, експертних спільнот, університетів і культурних інституцій.

Таким чином, зарубіжна україніка у Великій Британії є не лише об'єктом академічного вивчення або предметом культурного обміну. За умов цілеспрямованої роботи з її джерельним та інформаційним потенціалом вона може стати важливим інструментом розвитку українсько-британських стосунків, платформою для реалізації дипломатичних та культурних ініціатив, засобом зміцнення міжнародного авторитету України та дієвим інтелектуальним ресурсом у формуванні партнерських стратегій обох держав.

4.3 Концепція доповненого архівного покажчика – зарубіжної україніки у Великій Британії. Проєкт «Ucrainica in Britain»

Подальші наукові розвідки на тему зарубіжної україніки мають ґрунтуватися на наявних та доступних джерелах та інформації про них. Внаслідок розпорошених зібрань та історичної окупації території України стан джерелознавчої розробки зарубіжної україніки перебуває на початковому рівні. Одним із пріоритетних напрямків є створення архівних та бібліотечних покажчиків зарубіжної україніки. У контексті Великої Британії таким став покажчик Джанет М. Хартлі «Documentary Sources Relating to Ukraine in Repositories in the United Kingdom» 1993 року. Станом на сьогодні даний

покажчик – єдине оглядове джерело щодо зарубіжної україніки у Великій Британії. З цього випливає дві проблеми. По-перше, покажчик навіть станом на 1993 рік був неповний і не враховував діаспорські колекції. Джанет М. Хартлі описала лише документальні збірки, що відклалися у державних установах. По-друге, огляд ЗУ у Великій Британії вже давно потребує оновлення та доповнення. Станом на 2025 рік, велика кількість архівних та бібліотечних одиниць була удоступнена завдяки силам діаспори. Бібліотека та архів ім. Т. Шевченка та Архів ОУН у Лондоні є яскравими прикладами величезних колекцій, про які варто розповідати та які можуть зацікавити дослідників та суспільство. Окремі документи, зокрема з числа аудіовізуальної спадщини, знаходять своє місце у різних онлайн-репозитаріях та стрімінгових платформах, зокрема YouTube. В умовах такої розпорошеності дослідник зарубіжної україніки не буде навіть знати звідки починати дослідження і де шукати.

Задля введення у науковий простір пропонується концепція оновленого покажчика, в якому були б вказані джерела із зарубіжної україніки, що зберігаються у Великій Британії. На додачу до державних установ також мають бути вказані приватні архіви та бібліотеки разом із посиланнями на веб-ресурси. У рамках даної роботи лише пропонуються концепції подібного проєкту для якого потрібні значні ресурси, як часові та матеріальні. Разом з тим, важливо привернути увагу до даного питання, оскільки проблема відсутності медійності архівних та бібліотечних зібрань в межах наукової спільноти є основною перешкодою для дослідження документів. У рамках концепції оновленого покажчика пропонується два варіанти, менш сучасний та більш сучасний:

1. «Покажчик Хартлі 2.0» Оновлене та розширене друковане видання покажчика Хартлі. На додачу до оновленої інформації по державним установам також додати приватні установи та колекції української діаспори. Це залежить від бажання та згоди представників діаспори на співпрацю. Під час праці над оригінальним покажчиком 1993 року представники СУБ та

Бібліотеки ім. Т. Шевченка у Лондоні відмовилися від співпраці з авторами покажчика. Робота над оновленою версією точно стикнеться з подібними проблемами. Разом з тим, є певні надії, що сучасні представники цих та інших установ будуть більш схильні до подібної співпраці. Проте, основною проблемою друкованого видання станом на 2025 рік є той факт, що навіть при доволі великому накладі подібне видання залишиться поза увагою більшості дослідників, не кажучи вже про ширший суспільно-культурний простір. Для максимального поширення необхідно користуватися сучасними методами поширення та маркетингу, що приводить до наступної концепції.

2. «Зарубіжна україніка у Великій Британії: веб-ресурс» За допомогою сучасних веб-технологій створити веб-ресурс, який буде посилатись на усі відомі колекції зарубіжної україніки у Великій Британії. Зручним форматом могла би бути інтерактивна мапа Сполученого Королівства на якій були б позначені маркери документальних колекцій. Сам ресурс міг би посилатися на сайти установ, наприклад архівів та бібліотек та оновлюватись дослідниками. Якщо друковане видання швидко стає неактуальним, то веб-ресурс має потенціал до безкінечного існування за умови технічної та джерельної підтримки. Очевидним недоліком такого варіанту є висока ціна розробки та утримання – потрібна значна кількість професійних програмістів та дослідників які будуть працювати над сайтом не лише до та під час запуску, але й після. Даний проєкт можливо розширити до усієї зарубіжної україніки з мапою світу, оскільки значні колекції також зберігаються і в інших країнах, зокрема Канаді, США та Німеччині.

Проблема покажчика у будь-якому вигляді – частина більшої проблеми медійності та доступу до зарубіжної україніки. Поки ці колекції не знайдуть місця у джерелознавчих оглядах, соцмережах та мас-медіа, зарубіжна україніка буде невідомою для суспільного загалу та нішовою темою для академічного. Реалізація хоча б одного із запропонованих проєктів вимагає значних вкладень та зусиль, перш за все дослідницьких, оскільки як зазначала сама Джанет М. Хартлі у покажчику: «Для того, щоб впевнитися в точному

змісті кожної зазначеної [у покажчику] колекції, потрібно було б переглянути кожний документ окремо.»

ВИСНОВКИ

У межах даного джерелознавчого дослідження було проаналізовано джерельну базу зарубіжної україніки та виконано усі поставлені завдання в межах магістерської роботи:

I. Джерельно-методологічна база дослідження ґрунтується на існуючих інструментах архівознавчої та джерелознавчої науки. Основні терміни «зарубіжна україніка», «джерельний потенціал» та «інформаційний потенціал» було визначено та використано відповідно до існуючих архівних та джерелознавчих практик.

II. Охарактеризовано стан наукового вивчення зарубіжної україніки у Великій Британії. Незважаючи на наявні дослідження на цю тему, загальний стан наукової розробки зарубіжної україніки визначено як недостатній. Незважаючи на велику роботу архівістів та дослідників ЗУ, зокрема у Великій Британії, дослідження на цю тему не є масовими, про що свідчить наявність лише одного архівного покажчика.

III. Проведено джерелознавчий аналіз зарубіжної україніки, що зберігається у державних архівах та бібліотеках Великої Британії. Було проаналізовано державні установи з найбільшими колекціями документів ЗУ: Національний архів, Британська бібліотека та бібліотека школи славістики (SSEES). У національному архіві Великої Британії наявні в основному

документи державного походження дещо відрізняються від інших, передусім фондоутворювачами. Більшість таких документів – документація, що утворилася внаслідок діяльності британського уряду та різних департаментів. Внутрішня класифікація архіву дозволяє визначити в яких саме колекціях знаходяться документи, що можна віднести до україніки. Ідентифікація останньої в межах електронного каталогу архіву проводилася за ключовими словами «Ukraine» та «Ukrainian», отже спирається на наявність ключових слів у анотаціях електронного каталогу. З державними бібліотеками Великої Британії ситуація виглядає схожим чином. Окремі особливо цінні видання також мають значний інформаційний потенціал, оскільки самі по собі є «медійними» одиницями.

IV. Досліджено багатовимірний джерельний та інформаційний потенціал зарубіжної україніки, що зберігається у державних архівах та бібліотеках Великобританії. Було визначено широкий тематичний, історичний та інформаційний спектр документів. Також було проаналізовано можливі напрями використання колекцій у контексті введення до наукового та культурного обігу.

V. Проведено джерелознавчий аналіз зарубіжної україніки, що зберігається у приватних діаспорських архівах та бібліотеках Великої Британії. Було проаналізовано діаспорські установи з найбільшими колекціями ЗУ у Великій Британії: архів та бібліотека ім. Т. Шевченка у Лондоні та Архів ОУН у УІС-Лондон. На момент дослідження онлайн доступ до своїх колекцій мав тільки Архів ОУН, робота з впорядкування архіву продовжується і досі. Типи документів, що відклалися в архіві, диктують тематичне розділення на фондові, колекційні та бібліотечні одиниці зберігання.

VI. Досліджено багатовимірний джерельний та інформаційний потенціал зарубіжної україніки, що зберігається у приватних діаспорських архівах та бібліотеках. Було визначено широкий тематичний, історичний та інформаційний спектр документів. Також було проаналізовано можливі

напрями використання колекцій у контексті введення до наукового та культурного обігу.

VII. Проведено джерелознавчий аналіз архівної колекції Українського Відеоархівного Товариства у м. Брадфорд. Аудіовізуальна специфіка колекції дала змогу розширити джерелознавчий аналіз зарубіжної україніки та включити до нього аудіовізуальний тип документів.

VIII. Досліджено багатовимірний джерельний та інформаційний потенціал архівної колекції Українського Відеоархівного Товариства у м. Брадфорд. Аудіовізуальна специфіка колекції робить колекцію УВАТ унікальною для використання не лише для наукової популяризації але й для введення у ширший культурно-суспільний простір.

IX. Розроблено концепцію покажчика «Ucrainica in Britain» як наступного етапу у розробці зарубіжної україніки у Великій Британії. Значний потенціал колекцій та недостатній джерельний огляд зумовлюють потребу в оновленому покажчику, який буде відповідати сучасним цифровим потребам суспільства.

У рамках магістерської роботи було виконані усі завдання, відповідно до поставленої мети. Разом з тим, в процесі дослідження стало зрозуміло, що для вичерпного огляду зарубіжної україніки у Великій Британії формат магістерської роботи є недостатнім. Джерельний потенціал кожної окремої колекції є значним, а якщо брати до уваги усі колекції, фонди та установи, що зберігають україніку у Великобританії – такий джерельний потенціал є колосальним, значним, великим, навіть такого слова немає для його вірного опису для масштабів історичного дослідження. В той історичний час, коли історія Незалежної України пишеться кожного дня, кожної хвилини, суспільству варто знати про тих, хто також доклав неабияких зусиль щоб ця держава відбулась. В такий важливий час важливо, щоб сучасна історія, яка пишеться усіма, не лише істориками, не була обділена архівами, а навпаки, використала їх передусім з державотворчою метою.

*«Ми досі перебуваємо в економіці злиденності: сучасна історія
обділена архівами»*

П. Нора [32]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 № 3814-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: (дата звернення: 09.10.2025)
2. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 33 «Українське відеоархівне товариство в Брадфорді».
3. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 33, оп. 2.
4. Архів ОУН в УІС-Лондон. Бібліотека. Книги. URL: <https://ounuis.info/library/books.html> (дата звернення: 01.11.2025).
5. Архів ОУН в УІС-Лондон. Колекції. Бофони. URL: <https://ounuis.info/collections/tokens.html> (дата звернення: 01.11.2025).
6. Архів ОУН в УІС-Лондон. Колекції. Відбитки кліше. URL: <https://ounuis.info/collections/printing-proofs.html> (дата звернення: 01.11.2025).
7. Архів ОУН в УІС-Лондон. Колекції. Грамоти. URL: <https://ounuis.info/collections/certificates.html> (дата звернення: 01.11.2025).
8. Архів ОУН в УІС-Лондон. Колекції. Календарі. URL: <https://ounuis.info/collections/calendars-diaries.html> (дата звернення: 01.11.2025).
9. Архів ОУН в УІС-Лондон. Колекції. Карти. URL: <https://ounuis.info/collections/maps.html> (дата звернення: 01.11.2025).
10. Архів ОУН в УІС-Лондон. Колекції. Конверти. URL: <https://ounuis.info/collections/envelopes.html> (дата звернення: 01.11.2025).
11. Архів ОУН в УІС-Лондон. Колекції. Листівки. URL: <https://ounuis.info/collections/leaflets.html> (дата звернення: 01.11.2025).
12. Архів ОУН в УІС-Лондон. Колекції. Малюнки. URL: <https://ounuis.info/collections/envelopes-2.html> (дата звернення: 01.11.2025).
13. Архів ОУН в УІС-Лондон. Колекції. Марки. URL: <https://ounuis.info/collections/stamps.html> (дата звернення: 01.11.2025).

14. Архів ОУН в УІС-Лондон. Колекції. Печатки. URL: <https://ounuis.info/collections/seals.html> (дата звернення: 01.11.2025).
15. Архів ОУН в УІС-Лондон. Колекції. Плакати. URL: <https://ounuis.info/collections/placards.html> (дата звернення: 01.11.2025).
16. Архів ОУН представив оновлену версію свого сайту // Історична Правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2020/06/9/157635/> (дата звернення: 01.11.2025).
17. Архівознавство : підруч. для студ. іст. ф-тів вищ. навч. закладів України / за заг. ред. Я. С. Калакури та І. Б. Матяш. — 2-ге вид., випр. і доп. — К., 2002.
18. Аудіодокументи. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 31.
19. Бібліотека і Архів ім. Тараса Шевченка // Українці в Сполученому Королівстві: інтернет-енциклопедія. URL: <https://www.ukrainiansintheuk.info/ukr/03/bash-u.htm> (дата звернення: 01.11.2025).
20. Бофон АБН «Свободу поневоленим народам!». Архів ОУН в УІС-Лондон. Колекції. Бофони. URL: <https://ounuis.info/collections/tokens/847/bofon-abn-svobodu-ponevolenym-narodam-5.html> (дата звернення: 01.11.2025).
21. Босий П. Меморіальний архів Роберта Ельворті (Дорсет, Велика Британія) - важливе джерело з економічної і соціальної історії Центральної України // Історія: [Матеріали V конгр. Міжнар. асоц. українців: Зб. наук. ст.] / Міжнар. асоц. українців; НАН України. Ін-т історії України; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. - Чернівці, 2005. - Ч. 3. - С. 159.
22. Будова зали та Відкриття нової зали “Westfield”. Брандфорд. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 33, оп. 3, од. зб. 8, 20.
23. Відеодокументи. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 32.
24. Головка О. В. Інформативний аспект діяльності Української наукової бібліотеки ім. Тараса Шевченка у Лондоні / О. В. Головка // Проблеми формування інформаційної культури особистості : матеріали

Міжнар. наук.-практ. конф., Маріуполь, 05 листоп. 2014 р. / Маріупол. держ. ун-т, Іст. ф-т, Каф. культурології та інформ. діяльності. — Маріуполь : МДУ, 2014. — С. 190–192.

25. Головна // Архів ОУН в УІС-Лондон. URL: <https://ounuis.info/> (дата звернення: 01.11.2025).

26. Європейські добровільні робітники // Українці в Сполученому Королівстві. Інтернет-енциклопедія. URL: <https://www.ukrainiansintheuk.info/ukr/01/yedr-u.htm> (дата звернення: 01.11.2025).

27. Історичне джерелознавство : підруч. / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко, Б. І. Корольов, М. Г. Палієнко ; гол. ред. С. В. Головка. — К. : Либідь, 2002. — 488 с.

28. Кузьмініх С. Листи Миколи Макаренка до Елліса Міннза (Кембриджська колекція) / С. Кузьмініх, А. Усачук // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. — 2015. — Вип. 19. — С. 187–192.

29. Матяш І. Архівознавство : методологічні засади та історія розвитку. — К., 2012.

30. Матяш І. Б. Україніка архівна, архівна україніка [Електронний ресурс]. URL: http://www.history.org.ua/?termin=ukrajinika_arkhivna_arkhivna_ukrajinika (останній перегляд: 04.12.2025).

31. Матяш І. Б., Палієнко М. Г. Україніка архівна зарубіжна, архівна україніка в зарубіжних країнах [Електронний ресурс]. URL: http://www.history.org.ua/termin=ukrajinika_arkhivna_zarubizhna_arkhivna_ukrajinika_v_zarubizhnykh_krajina_kh (останній перегляд: 04.12.2025).

32. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. — К. : Кліо, 2014.

33. Особовий фонд С. Бандери. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 21.

34. Особовий фонд С. Бандери. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 21, оп. 1, од. зб. 37.

35. Особовий фонд С. Ленкавського. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 22.
36. Особовий фонд Я. Стецька. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 23.
37. ОУНівський артефакт Афганської війни // Історична Правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2023/02/16/162401/> (дата звернення: 01.11.2025).
38. Палієнко М. Архівна спадщина української еміграції як складова зарубіжної україніки : основні етапи формування // Архіви України. — 2011. — Вип. 6 (276). — С. 10–20.
39. Пекарська Л. Бібліотека й Архів ім. Т. Шевченка в Лондоні: до історії створення / Людмила Пекарська // Українська Думка. — 2005. — 15 вересня – 6 жовтня.
40. Пламеницька О. План Кам'янця-Подільського Бенедикта Ренарда 1713 року в корпусі історичних планів міста: до 300-річчя створення / О. Пламеницька // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини : зб. наук. пр. / Нац. акад. мистецтв України, Ін-т проблем сучасного мистецтва. — Київ, 2013. — Вип. 9. — С. 155–168.
41. Похорони Патріарха (Funeral of Patriarch Josef Slipyj in Rome). Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 33, оп. 1, од. зб. 1.
42. Провід ОУН. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 1.
43. Провід ОУН. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 1, оп. 1, од. зб. 58.
44. Провід ОУН. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 1, оп. 1, од. зб. 65.
45. Провід ОУН. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 1, оп. 1, од. зб. 68.
46. Про архів // Архів ОУН в УІС-Лондон. URL: <https://ounuis.info/about-the-archive.html> (дата звернення: 01.11.2025).
47. Сирота Р. Матеріали до історії ЗУНР у Державному архіві Великобританії / Р. Сирота // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Л., 2000. — Вип. 6 : Західноукраїнська народна республіка: історія і традиції. — С. 49–55.

48. Скрипка Х. Бібліотека й архів ім. Т. Шевченка у Лондоні: історія і напрями діяльності / Христина Скрипка // Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]: Історичні науки. — Острог, 2013. — Вип. 21. — С. 279–285.

49. Союз Українців у Великій Британії (СУБ) // Українці в Сполученому Королівстві : інтернет-енциклопедія. URL: <https://www.ukrainiansintheuk.info/ukr/03/sub-u.htm> (дата звернення: 01.11.2025)

50. Супронюк О. Зарубіжна українка: проблеми вивчення / О. Супронюк // Бібліотечний вісник. — 1997. — № 2. — С. 12–15.

51. Тереновий провід ОУН у Великій Британії. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 2.

52. Тереновий провід ОУН у Великій Британії. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 2, оп. 1, од. зб. 5–6.

53. Тереновий провід ОУН у Канаді. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 3.

54. Фотодокументи. Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 30.

55. Шевчук Т. М. Невідомі сторінки з історії української гуманітаристики 1920-х рр.: Катерина Грушевська й Королівський антропологічний інститут Великобританії та Ірландії в міжнародному проекті з вивчення народного сонника / Т. М. Шевчук // Український історичний журнал. — 2016. — № 6. — С. 42–48.

56. «40-ліття СУМ. Брандфорд». Архів ОУН в УІС-Лондон : Ф. 33, оп. 1, од. зб. 14.

57. About the site // Ukrainians in the United Kingdom: Online Encyclopedia [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrainiansintheuk.info/eng/00/about-e.htm> (дата звернення: 01.11.2025)

58. British Foreign Office Files on Ukraine and Ukrainians, 1917–1948. With Supplementary Files From the War Office, The Cabinet Office and the Empire

Marketing Board / Ed. by J. V. Koshiv. Edmonton: University of Alberta, Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1997. XII, 293 p. (Research Report; № 60)

59. Fedorov, Ivan, Gerasim Danilovich, and Jerome Horsey. *Biblia sirěch knigy vetkhago i novago zavěta, po ĭazykū slovenskū*. Ostrih: Fedorov, Ivan, 1581. Print.

60. FO 373 – Foreign Office: Peace Conference of 1919 to 1920: Handbooks. The Ukraine // The National Archives [Електронний ресурс]. URL: <https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C249951> (дата звернення: 01.11.2025)

61. Folio 74: Jollyvet to [Williamson]. Describes unsettled state of Poland after Queen's... // The National Archives [Електронний ресурс]. URL: <https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C7777110> (дата звернення: 01.11.2025)

62. Hartley J. M. Documentary Sources Relating to Ukraine in Repositories in the United Kingdom: A Preliminary Check-List. – «Ukrainian Studies», 1993.

63. Hungary. 'Totius Regni Hungariae Marimaeque Partis Danubii Flumiris una cum adjacentibus...' // The National Archives [Електронний ресурс]. URL: <https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C12108544> (дата звернення: 01.11.2025)

64. Labour History Archive & Study Centre // People's History Museum [Електронний ресурс]. URL: <https://phm.org.uk/collection/labour-history-archive-study-centre/> (дата звернення: 01.11.2025)

65. Mazur, Grzegorz. *Zrodla do najnowszych dziejow Ukrainy i stosunkow polsko-ukrainskich w polskich archiwach w Londynie* // Історія: [Матеріали V конгр. Міжнар. асоц. україністів: Зб. наук. ст.] / Міжнар. асоц. україністів; НАН України. Ін-т історії України; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2005. – Ч. 3. – С. 219–223.

66. Parliamentary Archives // UK Parliament [Електронний ресурс]. URL: <https://archives.parliament.uk/> (дата звернення: 01.11.2025)

67. Partacz Cz. Stosunki polsko-ukrainskie w swietle materialow z archiwow polskich w Londynie / Czeslaw Partacz // Przemyskie Zapiski Historyczne. - 2003/2005.- R. 14/15. — S. 61–75.

68. School of Slavonic and East European Studies Library // University College London [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ucl.ac.uk/library/using-library/libraries-and-study-spaces/school-slavonic-and-east-european-studies-library> (дата звернення: 01.11.2025)

69. Search results for Ukraine // The National Archives [Електронний ресурс]. URL: https://discovery.nationalarchives.gov.uk/results/r?_q=ukraine (дата звернення: 01.11.2025)

70. Search Results for Ukraine OR Ukrainian // The National Archives [Електронний ресурс]. URL: https://discovery.nationalarchives.gov.uk/results/r?_or1=ukraine&_or2=ukrainian&_dss=range&_ro=any&_hb=tna&_st=adv (дата звернення: 01.11.2025)

71. Catalogue. Search result «Ukraine» // British Library [Електронний ресурс]. URL: https://bll01.primo.exlibrisgroup.com/discovery/search?query=any,contains,Ukraine&tab=LibraryCatalog&search_scope=Not_BL_Suppress&vid=44BL_INST:BLL01&lang=en&offset=0 (дата звернення: 01.11.2025)

72. Catalogue. Search result «Ukraine» // University College London [Електронний ресурс]. URL: https://ucl.primo.exlibrisgroup.com/discovery/search?query=any,contains,Ukraine,AND&tab=Everything&search_scope=MyInst_and_CI&vid=44UCL_INST:UCL_VU2&mode=advanced&offset=60 (дата звернення: 01.11.2025)

73. UVAT Bradford // YouTube [Електронний ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/@uvatbradford5370/videos> (дата звернення: 01.11.2025)

74. Zapysky kyrpatoho Mefistofeliâ : roman / Volodymyr Vynnychenko // UCL Library Services [Електронний ресурс].

URL:

https://ucl.primo.exlibrisgroup.com/discovery/fulldisplay?docid=alma990014858890204761&context=L&vid=44UCL_INST:UCL_VU2&lang=en&search_scope=UCLLibraryCatalogue&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=UCLLibraryCatalogue&query=any,contains,%D0%92%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE,AND&mode=advanced&offset=10 (дата звернення: 01.11.2025)

75. Zieba A. A. Lobbying dla Ukrainy w Europie międzywojennej : Ukrainskie Biuro Prasowe w Londynie oraz jego konkurenci polityczni (do roku 1932) / Andrzej A. Zieba. - Krakow, 2010. – 790 s.

76. Zieba A. A. Stracona szansa czy syzyfowy trud?: ukraiński lobbying w polityce międzynarodowej w latach trzydziestych XX wieku w świetle nowego źródła – Archiwum Ukraińskiego Biura w Londynie / Andrzej A. Zieba // Prace Komisji Srodkowoeuropejskiej PAU. – 2008. — T. 16. – S. 47–65.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анотації документів зарубіжної україніки британського архіву XVII-XVIII ст.

Мапи XVII ст. на яких зображена територія України:

1. «Folio 74: Jollyvet to [Williamson]. Describes unsettled state of Poland after Queen's death, with particular regard to question of succession; refers to Condé's designs to gain crown for himself and his plans for entering Poland either from Riga and Livonia, or from Silesia; assesses r"le of count Christopher Pac, great chancellor of Lithuania, in machinations of French party and senate's unclear attitude against background of general confusion and continuing attacks by Tartars and Cossacks in Ukraine; Condé and his brother to attend Queen's obsequies. PS by Swann: dispatches. Date and Place: 1667 Aug. 13/23»

2. «Hungary. 'Totius Regni Hungariae Marimaeque Partis Danubii Flumiris una cum adjacentibus et finitimis Regionibus Novissima Delineatio per Nicolaum Visscher': map of the area between Oelsnitz (now in Germany), Cherkaty (now in Ukraine), Constantinople (now Istanbul, Turkey) and Bologna (now in Italy), showing towns and cities, rivers, hills in relief, a road from Constantinople to Belgrade (Beograd, now in Serbia). Title in a baroque cartouche with a spread eagle and human figures. Scale: 2 inches to 15 German common miles [1 inch to about 35 miles]; scale bar also in Hungarian common miles. Two compass indicators. By Nicolaes [Janszoon] Visscher.»

Листування XVIII ст. щодо імпорту українських конопель:

1. «Richard Blount, hemp merchant. Asks permission to deliver surplus Ukraine hemp on his contract for St Petersburg hemp at

Portsmouth. It is not much inferior to Rhine hemp and so should be acceptable.» 11 вересня 1734 року. Од. обл. ADM 106/854/236

2. «Letter concerning the Ukraine Petersburg hemp sent from Woolwich» 10 травня 1738 року. Од. обл. ADM 106/896/213

3. «Bill of lading for twenty-two bundles of Ukraine Hemp.» 6 вересня 1738 року. Од. обл. ADM 106/895/196

4. «Woolwich Officers. Report on Mr. Jackson's Ukraine hemp from Petersburg» 18 серпня 1738 року. Од. обл. ADM 106/904/125

5. «Woolwich Officers. Report on Joel Watson's Ukraine Petersburg Braack hemp» 1 травня 1738 року Од. обл. ADM 106/904/58

6. «Thomas Pitt, Woolwich Ropeyard. Opinion of Mr. Pincock's Ukraine Braack hemp» 6 травня 1740 року Од. обл. ADM 106/929/260

7. «Thomas Pitt, Woolwich. Account of Ukraine hemp taken in by Mr. Baker» 9 травня 1740 року Од. обл. ADM 106/929/264

8. «Robert Thornton, Mark Lane. Is delivering Braaked Ukraine Petersburg hemp to Woolwich» 17 жовтня 1739 року Од. обл. ADM 106/914/55

9. « Portsmouth Officers. Account of the remaining Ukraine Petersburg braach hemp sent from Woolwich» 20 травня 1738 року Од. обл. ADM 106/902/16

10. «Woolwich Officers. Opinion about Mr. Green's proposal to sort Ukraine hemp in three ways» 11 квітня 1741 року Од. обл. ADM 106/948/17

11. «Portsmouth Ropeyard Officers. Findings of the experiment with Ukraine Petersburg Braack hemp from Woolwich» 9 травня 1738 року Од. обл. ADM 106/903/204

12. «Henry Mailman, London. Would like to deliver Ukraine instead of Riga hemp to Chatham» 8 жовтня 1739 року Од. обл. ADM 106/911/197

13. «Joel Watson. Asks for a quantity of Petersburg Ukraine hemp, surplus to contract, to be received at Plymouth on valuation.» 6 березня 1742 року Од. обл. ADM 106/950/104

14. «Chatham Officers. Have surveyed John Pincock's Admiralty Petersburg Ukraine Hemp but it is not long enough and the Riga Rhine Hemp and the Petersburg Brack Hemp are better» 7 червня 1740 року Од. обл. ADM 106/919/46

15. «Ropeyard Officers, Portsmouth Dock . Six remaining bundles of Ukraine Petersburg Braack Hemp shipped on board the Lyon Hoy, William Smith, Master» 19 липня 1738 року Од. обл. ADM 106/900/31

16. «Watson and Brogden. Have lost some of the Petersburg Ukraine hemp on contract for Woolwich, in the Nathaniel and John, Captain William Hales, which was cast away on the coast of Norway» 16 грудня 1747 року Од. обл. ADM 106/1053/381

17. «Joel Watson and James Brogden. Have delivered Petersburg Ukraine hemp by the Empress, Captain Joad, to Woolwich. Request for orders for the officers to make out a bill for it» 3 жовтня 1740 року Од. обл. ADM 106/930/216

18. «John Sparrow. Request that Petersburg Ukraine Hemp surplus to contract may be received at Plymouth» 8 грудня 1740 Од. обл. ADM 106/926/238

19. «Folio 154: John Cruikshank. Request that Ukraine hemp, surplus to contract, is received at Woolwich.» 16 листопада 1742 року Од. обл. ADM 106/952/154

20. «Robert and Godfrey Thornton, Mark Lane. Request that Petersburg Ukraine Hemp, surplus to contract, be received at Chatham from the Imperial Ann, James Hawkes» 3 вересня 1740 року Од. обл. ADM 106/927/230

21. «Thornton and Cornwall, Angel Court, Throgmorton Street. Expect two cargoes of Ukraine hemp from St. Petersburg. Offer them for receipt at Woolwich» 6 листопада 1764 року Од. обл. ADM 106/1136/170

22. «Plymouth Officers. Have wrought up the Ukraine Petersburg braak hemp sent from Woolwich which is inferior to the Riga Rhine hemp» 2 червня 1738 року Од. обл. ADM 106/903/116

23. «Richard Hughes, Portsmouth Dock. Warrant received to send the remaining Ukraine Petersburg Braack hemp to Chatham. Encloses the Ropeyard return, a letter from the storekeeper and an account of papers and tickets» 1 червня 1738 року Од. обл. ADM 106/903/240

24. «Richard Hughes, Portsmouth Dock. Receipt of warrants to work up some of the Ukraine Petersburg Braak hemp from Woolwich and to report on its comparison with Riga Rhine Braak hemp, to enter Christopher Benbridge, shipwright, to receive William Astell's Danzig Plank and Prussia deals, to supply the Guarland with iron ballast and backstays to her main and fore topmasts and that tallow has been ordered from Deptford. The Ipswich sailed to Spithead today» 19 квітня 1738 року Од. обл. ADM 106/903/167

25. «Richard Blount, London. Offers to supply Chatham yard with either St Petersburg Ukraine or Riga Rhine hemp.» 16 березня 1742 року Од. обл. ADM 106/950/115

26. «Folio 101: William Cornwall, Hull. Cannot agree terms to supply ropes for the Anglesea. Proposes prices of St. Petersburg and Rhine Riga hemp for the ship being built by John Read. Also can supply Ukraine hemp.» 1 травня 1742 року. Од. обл. ADM 106/953/101

27. «Folio 138: John Cruikshank, London. Request that Siberia Iron, surplus to contract, on the Neptune, William Fowler, from Petersburg now delivery Ukraine hemp at Chatham.» 1 листопада 1742 року. Од. обл. ADM 106/952/138

28. «Commissioner Richard Hughes, Portsmouth. Receipt of letters and warrants to paint the quarter cloths of the Prince George and to receive Ukraine Petersburg braak hemp from Jonathan Moulton.» 4 грудня 1745 року. Од. обл. ADM 106/1011/98

29. «Folio 111: Plymouth Officers. On receipt of copy letter from John Sparrow, we opened up his Ukraine hemp from Petersburg on board the Neptune, William Fowler, on John Cruikshank's contract and report thereon.» 12 січня 1742 року. Од. обл. ADM 106/961/111

30. «William Williams and Samuel Clark, Poole. Thanking the Board for awarding a contract to make cordage for the ships being built by Silo Purell. The hemp to be used is from the same cargo of Messrs. Carter and Green, being the best Ukraine Petersburg Braak hemp. His ropewalk adjoins that of Mr Green.» 13 травня 1745 року. Од. обл. ADM 106/1021/139

31. «Richard Hughes, Portsmouth Dock. The Solebay Fireship sailed to Spithead this morning. Receipt of warrant to send you the weight and number of the remaining Ukraine, Petersburg Braak Hemp from Woolwich. Could not send the Solebay Fireship's books yesterday, they are sent today» 19 травня 1738 року. Од. обл. ADM 106/903/220

32. «Richard Hughes, Portsmouth Dock. Receipt of warrants to enter men on the Romney, to fit the Deal Castle for Channel Service, to supply the Wolf Sloop with blocks and a hawser and to receive Riga Rhine and Ukraine Petersburg Braack hemp from Richard Blount» 16 червня 1738 року. Од. обл. ADM 106/903/263

33. «Plymouth Officers. Receipt of letter about tallow ordered from Deptford and warrants to make a new buoy for the Swiftsure Rock, to work up some of the Ukraine Petersbsurgh Braak Hemp ordered from Woolwich and to grave and fit the Deptford, Princess Louisa and Assistance for Channel service.» 21 квітня 1738 року. Од. обл. ADM 106/903/79

34. «Commissioner Richard Hughes, Portsmouth. Receipt of warrant and letters to expect stores on board the Woolwich transport, Master Richard Bristow, to receive Richard Blount's Ukraine hemp against his contract for Petersburg hemp and to enter Robert Barker, Rigger. Mr Bankes the Storekeeper has been to Chichester to fetch the lead which was seized by the Customs Officers and is sending his letter outlining his expenses and a warrant appointing John Cary, Boatswain of the Portland.» 15 вересня 1734 року. Од. обл. ADM 106/858/161

35. «Thomas Mathews, Chatham Dock. Receipt of warrants to receive the Stockholm tar from Deptford and Ukraine Petersburg hemp from Samuel Brown. Returned from Sheerness last night having paid the two months advance wages to the five ships listed overleaf and the Dunkirk's men on board the ships they were discharged to. Began the recalls at Hill House this morning.» 30 вересня 1738 року. Од. обл. ADM 106/897/204

36. «Richard Hughes, Portsmouth Dock. Receipt of warrant to erect an awning of the Wolf Sloop, to rebuild the Experiment. Encloses observations of the experiment on the Ukraine Petersburg Braak hemp from Woolwich. The Alderney Sloop arrived from Spithead yesterday, the Worcester was undocked and the Kent was docked. Request for warrant to appoint Stephen Bound, boatswain of the Hector.» 12 травня 1738 року. Од. обл. ADM 106/903/203

37. «Folios 29-30. A letter from Lord Bathurst opposing the relaxation of quarantine on vessels from the Baltic region, sent in reply to one from the recipient enclosing a letter from the Lord Lieutenant of Ireland. Refers to: accounts from the consul at Dantzich [Danzig]; distempers in Wolhynia and Ukraine; a 'cordon of Prussian troops'; and 'enumerated goods', such as hemp, deemed likely to carry infection.» 6 лютого 1781 року. Од. обл. SP 37/15/21

38. «Thomas Mathews, Chatham Dock. Receipt of warrants to receive timber from Thomas Firmin and to send barling spars to Sheerness. Also for the Officers of the Ropeyard to work up Ukraine Petersburg Braak Hemp and for the Sheerness Officers that an order for treenails and barling spars will be sent to them. Enclosed copies of two contracts with John May and John Martin for reed (no longer attached).» 18 квітня 1738 року. Од. обл. ADM 106/896/185

39. «Folio 18: Pierson Hahn, Trompowsky and Wale, Riga. Are sending a list of the masts and hemp exported from here last year. The French Government was unable to ship their whole requirement due to insufficient ships in Holland. The remaining 100 pieces will be shipped this Summer. The proprietors want to dispose of everything from previous years but the French Navy will only purchase a share of it and their Agent has written to Paris for instructions. They expect only about 200 large masts from Ukraine, once the River is open and the traders will be cautious with demand being small. The last growth of hemp is good and demand from Denmark is high.» 14 лютого 1789 року. Од. обл. ADM 106/1298/18

40. «Commissioner Richard Hughes, Portsmouth. Receipt of letter and warrants with a copy petition from Hugh Balch, Plugkeeper. Will enquire about his allegations and send a report. We are to survey the Sable Siberia iron from Russia and the Ukraine Petersburg brock hemp, to enter a servant for Queenbonner March, Quartermen of the Shipwrights, and to pay the costs for transporting the belongings of the men arriving to serve on the Dreadnought. Is sending the return of musters and details of the two months in advance payments made to the men on the Rose at Spithead.» 21 лютого 1733 року. Од. обл. ADM 106/847/71

41. «Folio 68: Richard Blount, London. The John and Anna, James Clark, Master, has arrived at Chatham, with Riga Rhine hemp on Mr. Etherington's contract. He is concerned about the quality and has

stopped the unloading and awaits directions from the owner. The letters from St. Petersburg and Riga have reported on this year's bad growth but believes that the contractors have done their best in sending either for St. Petersburg Ukraine Brack or Riga Rhine and if the Yards will not accept it then the merchants cannot fill their contracts. Asks for directions. Damaged.» 12 серпня 1743 року. Од. обл. ADM 106/970/68

42. «Thomas Mathews, Chatham Dock. Receipt of warrants about cross trees and trussell trees, to raise the Boyn's longboat, to supply junk to the Ordnance, to send sails to Deptford, to receive an excess of Ukraine hemp from Mr. Muilman and letters to let you know when the supply hoy will be fit for service and to say that stores are coming from Portsmouth and Deptford. Encloses a demand for stores and letters. Has finished the recalls of the Chatham and contracted with William Watson and John Smith for timber. Mr. Jefferies discussed freight charges to supply timber for Chatham and Sheerness» 14 жовтня 1739 року. Од. обл. ADM 106/907/142

43. «Folio 22: Whitworth to Harley. Leaving Vilna, found country much better tilled and peopled than that bordering Prussia. Greatest grievance is forage and provisions they are obliged to furnish for Russian troops. Hundreds of sleds laden with hemp, the chief commodity of this region, passed on roads also 50 or 60 sleds with tobacco grown in Ukraine sold at 1 penny a pound to poor peasants. Account of arrival within Czar's dominions and continuance of journey to Smolensk and ceremony there, Waywode paying first call. Pattern of musket sent to Holland with order for thousands. Changes in civilities and customs of Russians. Dated Smolensk, 18 Feb 1704/5.» 18 лютого 1705 року. Од. обл. SP 91/4/22

44. «Commissioner Richard Hughes, Portsmouth. Receipt of letters and warrant to forward a packet to Commissioner Trefusis at Port Mahon, to contract with Samuel Clark of Pool to make cordage out of best

Ukraine Petersburg braak hemp, the oversight to be undertaken by the same person as oversees Messrs Green and Carter's cordage and to receive canvas from Deptford and an imprest for the Clerk of the Ropeyard. Is sending the Deputy Purveyor's report on timber from Henry Hounsom, who will soon attend the Board to contract. The Scorpion Sloop was undocked yesterday and by George Clark's waggon the Ruby, Chester and Thetis's monthly books were sent up, today. At 11.30 a.m., Rear Admiral Hawke's ships came in sight.» 29 жовтня 1747 року. Од. обл. ADM 106/1044/46

45. «Richard Hughes, Portsmouth Dock. Admiral Haddock will apply for oars for each of his ships and 3 bedsteads. Receipt of letter to say copy letters and Robert Callen's deposition about embezzlement of New Forest timber have been sent to Mr. Winnington. Will control the pay of men removed from ships to man the squadron. Receipt of warrants for conduct money to be paid to Moses Jacobs, William Miller and William Sawley of the Dragon, to work the Ukraine Petersburg Hemp into cordage, to supply the Hector with a top light, to enter a servant to Joseph Winter, Foreman of the Bricklayers, to receive turtle net from the Flamborough and to receive the Danzig Plank, Prussia Deals and Norway goods from William Astell and Richard Haydon. Enclosed an expense account. The Canterbury arrived at Spithead yesterday.» 17 травня 1738 року. Од. обл. ADM 106/903/216

**Анотації документів зарубіжної україніки британського архіву
XIX-XXI ст.**

- FO - Foreign Office, 336 одиниць зберігання:
 1. Документи Паризької конференції 1919 року, пов'язані з українською делегацією та українським питанням:
 - «Ukraine and South Russia: Ukrainian independence, including: Views of the Ukrainian Delegation. Ukrainian claim to Allied assistance and recognition. Declaration of the Ukrainian National Committee of Brazil.» 1919 рік. Од. обл. FO 608/208/4.
 - «Ukraine and South Russia: Polish-Ukrainian political relations, including: Polish claims in the Ukraine. Coincidence of British and Polish interests with regard to the Russian frontier. Attitudes of Czechs and Ukrainians towards the Poles. Formation of a new Ukrainian Government. Reported Agreement between the Ukrainian Government and the Allies. Polish-Ukrainian Armistice. Polish oppression in East Galicia.» 1919 рік. Од. обл. FO 608/206/9.
 - «Ukraine: General File, including: Polish-Ukrainian relations. Future of Eastern Galicia. Conditions under the Western Ukraine Government. Proposed visit of Baron Wassilko, Ukrainian representative, to Paris. Proposed Ukrainian Mission to Britain.» 1919 рік. Од. обл. FO 608/71/24.
 - «Ukraine: Army, including: False Polish Reports with regard to Ukrainian Army.» 1919 рік. Од. обл. FO 608/72/1.
 - «Ukrainian Republic: Desiderata, containing: Protest from Ukrainian Republic against inclusion of Ukrainian territory of Hungary in Czecho-Slovakia.» 1919 рік. Од. обл. FO 608/27/8.

- « Reprisals by Poles against Ukrainians» 1919 рік. Од. обл. FO 688/1/11.

- « Armistice: Polish-Ukrainian, including: Polish offensive in Eastern Galicia. Ukrainian protest against Polish aggression. Cessation of Polish-Ukrainian hostilities.» 1919 рік. Од. обл. FO 608/59/2.

- « Treaties: Treaty between Czecho-Slovakia and the Ukraine; With printed copies.» 1919 рік. Од. обл. FO 608/27/3.

- «Missions: Visit of Ukrainian Delegation to Paris». 1919 рік. Од. обл. FO 608/199/16.

2. Документи про націоналізм на території України:

- «Organisation of Nationalists from Ukraine». 1955 рік. Од. обл. FO 371/116839.

- «Organisation of the Ukrainian nationalists». 1954 рік. Од. обл. FO 371/111793.

- «Anniversary of liberation of Soviet Ukraine: Ukrainian Nationalist Movements. Code 38 File 4356». 1945 рік. Од. обл. FO 371/47957.

- «Booklets published by organisations of Ukrainians in exile, entitled Ukraine and Her Struggle for Freedom and Documents of Ukrainian Foreign Policy. Code NS file 1017». 1952 рік. Од. обл. FO 371/100821.

3. Мапи та документи часів Кримської війни 1853-1856 pp.:

- «Ukraine: Sevastopol: 'Levé a vue, Joint à la lettre du Mal. Pelissier, en date du 14 Septembre 1855. Levé à vue par Mr. Beaux, Capitaine d'Etat-Major a la 1ere Division. 10 Septembre 1855 '. Map showing area around Malakoff Redoubt. With a section. Additional title: 'Tour Malekoff'. Scale of plan: 1:5,000; section 1:1,000. Drawn at the Dépôt de la Guerre. Sent to Colonel Jervis by order of [Jean-Baptiste-Philibert, Comte] Vaillant, French Minister of War. Printed by the

Topographical and Statistical Dépôt, War Department, 13 November 1855.» 1855 рік. Од. обл. FO 925/3547 (Прим. також присутня Французька версія цієї ж мапи, од обл. WO 78/1031/26)

- «Plate 14. Four maps of places in Ukraine, on one sheet. Plate 14 bis of Atlas du Guide Maritime et Stratégique dans la Mer Noire ... Paris, 1854. (1) Chernomorskoye: 'Port d'Akmetchete'. Scale: 3.25 inches to 0.75 of a geographical mile. Compass indicator. (2) 'Ports d'Odessa'. Chart showing soundings, harbour walls, batteries, customs hall. Scale: 2 inches to 400 metres. Compass indicator. (3) 'Carte de la ville d'Odessa et ses environs depuis le Cap Fontaine jusqu'à Otschakov'. Title in upper border. Scale: 3.5 inches to 7 geographical miles. Compass indicator. Inset: Odessa. 'Notice sur Odessa' based on works by Leonard Chodzko. Dimensions: (1) 16.5 cm x 19 cm; (2) 10 cm x 17.5 cm; (3) 45.5 cm x 33 cm.» 1854 рік. Од. обл. FO 925/3436/14.

- «Ukraine: Sevastopol. Admiralty chart 228: 'Black Sea Sevastopol Harbour from the Russian survey of 1836'. Reference table. Scale: 5.1 inches to 3 sea miles. Compass rose. Insets: sections of the coastline; view of town and harbour. Engraved by J and C Walker. Published 30 July 1853. Manuscript additions on the chart and view show the position of Fort Severnaia.» 1836-1853 pp. Од. обл. FO 925/3518.

- «Ukraine: 'Sevastopol'. Plan showing positions of British, French and Turkish armies. Reference table. Scale: 6 inches to 2 miles. Compass rose. Lithographed by Malby and Sons. Published at the Hydrographic Office, Admiralty, November 1854. A note states: 'Some of the Positions of the Armies inserted from a Sketch by Capt. [Captain] Biddulph RA [Royal Artillery] Oct [October] 1854.'» 1854 рік. Од. обл. FO 925/3574.

- «Ukraine: Crimea: 'Seat of War in the Krimea'. Map showing hachures, roads, towns; disposition of forces around Sevastopol. Reference table to English, French, Turkish and Russian camps and defence works.

Scale: 6 inches to 4 miles; Black Sea: 1.9 inches to 200 miles; Eupatoria: 2 inches to 2,000 yards. Compass indicators. Insets: 'Sketch of the Euxine or Black Sea and countries adjacent ...'; 'Sketch of Koslov or Eupatoria'; views of Sevastopol, Balaklava and Eupatoria; section of railway from Balaklava to Headquarters. Main map compiled and drawn by W Lowrie. Sketch of Eupatoria by E W Brooker, 2nd Master and Assistant Surveyor, under the direction of Captain Spratt, HMS Spitfire, February 1855. Published at the Hydrographic Office of the Admiralty, 2 April 1855.» 1855 рік. Од. обл. FO 925/3589.

- FCO - Foreign and Commonwealth Office and predecessors (395 одиниць зберігання)

1. Ціла низка документів, що стосуються ядерної зброї, питання позбавлення Україною її ядерного статусу та Договору про нерозповсюдження ядерної зброї:

- «Closed extracts: Folios 48, 49, 50. Ukraine: nuclear and non-proliferation issues. Од. обл. FCO 177/584/1»,
- «Closed extracts: Folios 125, 128, 182. Ukraine: nuclear and non-proliferation issues. Од. обл. FCO 177/1188/1»,
- «Closed extracts: Folio 29. Ukraine: nuclear and non-proliferation issues. Од. обл. FCO 177/1187/1»,
- «Closed extracts: Folio 88+att. UK assistance in dismantling nuclear weapons in Ukraine. Од. обл. FCO 179/2104/1»,
- «Closed extract: Folio 15. Withdrawal of Russian nuclear weapons from Ukraine. Од. обл. FCO 177/921/1»,
- «Closed extracts: Folios 267, 299. Ukraine, Belarus and Kazakhstan: nuclear issues and Non-Proliferation treaty (NPT). Од. обл. FCO 179/1584/1»

2. Інші документи про Україну та внутрішні звіти Міністерства закордонних справ стосовно різних секторів та ситуації в Україні:

- «Document Title: U.S/UKRAINE: U.S INTELLIGENCE ASSESSMENT OF UKRAINE'S PROSPECTS» 26 січня 1996 року. Од. обл. FCO 82/FB5/Z. Оцифрований.
- «Economy of Ukraine» 1 січня - 31 грудня 1992 року. Од. обл. FCO 176/17.
- «Religion in Ukraine» 1 січня - 31 грудня 1991 року. Од. обл. FCO 28/11158.
- «Ukraine: defence issues» 1 січня - 31 грудня 1991 року. Од. обл. FCO 28/11086.
- «Human rights in Ukraine» 1 січня - 31 грудня 1992 року. Од. обл. FCO 176/260.
- «Internal situation in Ukraine» 1 січня - 31 грудня 1991 року. Од. обл. FCO 28/11061.
- HO - Home Office (158 одиниць зберігання):
 - «Ukrainian prisoners of war: disposal policy.» 1947-1948 рр. Од. обл. HO 213/1518. Оцифрований.
 - «Name: Sabine Dimand. Date of Birth: 03/4/1920. Place of Birth: Stanislaw, Ukraine.» приблизні дати: 1939-1942 рр. Од. обл. HO 396/16/86.
 - «Agreement to allow certain allies to register as Ukrainians» 1948-1949 Од. обл. HO 213/825. Даний документ вартий окремої уваги, оскільки визначає можливість реєстрації українцями окремих осіб із числа союзників.
 - «Naturalisation Certificate: Miron Tocar. From Ukraine. Resident in London. Wife's name Rachel [Tocar or Tocker]. Home Office Reference: T 2409. Certificate AZ10039 issued 21 April 1937. Note(s): Alias: Myer Tocker.» 21 квітня 1937 року. HO 334/146/10039.
 - «Deportation: men claimed by Soviet government as war criminals; Ukrainian prisoners of war» 1948 рік. Од. обл. HO 213/1480

- «Certificate Number: 1046408. Name: Juchym Polywjani. Date of Birth: 13 January 1907. Country of Nationality or Birth: Ukraine. City or Town of Birth: Poltawa. Date of Certificate: 24 March 1983. Home Office Reference: P 276735.» 24 березня 1983 року.

- «Certificate Number: R1/37376. Name: Shura Alexandra Holesh. Date of Birth: 4 February 1922. Country of Nationality or Birth: South Africa. City or Town of Birth: Berdansk, Ukraine. Date of Certificate: 3 July 1961. Home Office Reference: H 95337.» 3 липня 1961 року. Од. обл. НО 334/875/37376.

- GFM - Copies of captured records of the German, Italian and Japanese Governments. (129 одиниць зберігання):

- « Secret Files 1920-1936: Poland: Relations with Ukraine: Ukraine Scientific Institute in Berlin» червень 1925 – грудень 1928 року. Од. обл. GFM 33/3585/K181/1.

- « Secret Files 1920-1936: Poland: Relations with Ukraine: Ukraine Scientific Institute in Berlin» січень 1929 – червень 1933 року. Од. обл. GFM 33/3585/K181/2.

- « World War I: Peace Negotiations: Ukraine» лютий-березень 1918 року. Од. обл. GFM 33/3406/9402.

- « Foreign Office Representative at Reich Commissariat Ukraine: Ukraine: Miscellaneous» вересень 1941 – липень 1943 року. Од. обл. GFM 33/2215/5080.

- « New Reich Chancery: Ukraine» 1936-1941 pp. Од. обл. GFM 33/2216/5084.

- « Political Department IV: Carpatho-Ukraine» жовтень-листопад 1938 року. Од. обл. GFM 33/787/1971.

- BT - Board of Trade and successors (105 одиниць зберігання):

- « Company No: 183491; Ukraine Imports Ltd. Incorporated in 1922. Dissolved between 1922 and 1932». 1922-1932 (приблизно). Од. обл. ВТ 31/27370/183491.

- «Company No: 183490; Ukraine Exports Ltd. Incorporated in 1922. Dissolved between 1922 and 1932». 1922-1932 рр. (приблизно). Од. обл. ВТ 31/27370/183490.

- « R674381 WEST J 26/06/1923 UKRAINE». 1913-1972 рр. Од. обл. ВТ 372/2055/35.

- « Bristol: SS Julia (Hadjilas Line) travelling from Ukraine to Bristol. Embarking at Syra. [No official number listed]. List of passengers disembarking at Bristol.» 19 вересня 1931 року. Од. обл. ВТ 26/949/125.

- «Liverpool: SS Duchess of York (Canadian Pacific) travelling from Montreal to Liverpool. Embarking at Montreal. Official number: 161202. List of passengers disembarking at Belfast, Greenock and Liverpool. [Passengers include transmigrants in transit to Belgium, Czechoslovakia, Denmark, Germany, Holland, Hungary, Norway, Poland, Romania, Sweden and Ukraine].» 21 листопада 1931 року. Од. обл. ВТ 26/960/34.

• WO - War Office, Armed Forces, Judge Advocate General, and related bodies (107 одиниць зберігання)

- « The situation of Ukrainians in German occupied areas». липень-листопад 1940 року. Од. обл. WO 208/1734.

- «British Military Mission, South Russia: Roumania, Ukraine and Separatists General Denikens relations with: Reports» липень-грудень 1919 року. Од. обл. WO 158/752.

- «Russian Empire: Crimea (now part of Ukraine): Sebastopol. 'Plan of the Docks of Sevastopol, from a communication by Rumble, Chief Engineer of the Royal Albert October 3rd 1855'. Scale: 1 inch to 100 feet.

This copy produced at the Topographical and Statistical Depot, War Department. Inscribed: 'Office Copy'.» 1855 рік. Од. обл. WO 78/1030/5.

- « Name: Michael [Mordehay] Greensten. Date of Birth: 30/10/1904. Place of Birth: Tchernigor, Ukraine. Service: Palestinian Army. Rank: [Sergeant]. Regiment/Unit/Squadron: [Royal Engineers]. Service Number: PAL/23438. Date of Capture: 29 April 1941. Theatre of Capture: Greece. Camp Name/Number: Stalag XVIII D Maribor. PoW number: 6530. Date of Death: [unspecified]. Number of Photographs: 1. Number of Fingerprints: 1. Number of X-rays: 0. Number of Cards: 1.»
приблизно 1939-1945 рр. Од. обл. WO 416/412/124.

- «Name: Joseph Nogal. Date of Birth: 17/03/1911. Place of Birth: Lemberg, Ukraine. Service: Royal Air Force. Rank: Pilot Officer. Regiment/Unit/Squadron: [unspecified]. Service Number: P 0065. Date of Capture: [unspecified]. Theatre of Capture: [unspecified]. Camp Name/Number: Oflag VII D, Lubeck. PoW number: 34. Date of Death: [unspecified]. Number of Photographs: 0. Number of Fingerprints: 0. Number of X-rays: 0. Number of Cards: 0.»

- SP - State Paper Office, including papers of the Secretaries of State up to 1782 (92 одиниці зберігання)

- « Folio 201: German (or Dutch) despatch: news from the Ukraine» 17 березня 1670 року. Од. обл. SP 91/3/201.

- « Folio 74: Jollyvet to [Williamson]. Describes unsettled state of Poland after Queen's death, with particular regard to question of succession; refers to Condé's designs to gain crown for himself and his plans for entering Poland either from Riga and Livonia, or from Silesia; assesses rôle of count Christopher Pac, great chancellor of Lithuania, in machinations of French party and senate's unclear attitude against background of general confusion and continuing attacks by Tartars and Cossacks in Ukraine; Condé and his brother to attend Queen's obsequies.

PS by Swann: dispatches. Date and Place: 1667 Aug. 13/23». серпень 1667 року. Од. обл. SP 82/11/74.

- «Folio 181: Finch to Harrington. Account of dealing with HM's corn; the commission being for 470 lasts, i.e. 70 more than granted by Czarina. Osterman asked to send further order to Riga for that amount. France entertained great hopes of securing king of Prussia and Osterman said nothing would be heard with greater pleasure than an interview with HM and Prussia king. I interjected surprise that nothing had materialized about object of my commission, which must be first in this system. His only answer was a fit of the colic. Hope to have better luck today. Minister at Stockholm could not act in concert with Burnaby and I explained to Osterman fully what you wrote about Burnaby and his answer was not as expected. Then he listened more readily than before my planned negotiation and tried to convince me both of this court's good intentions towards it and that the Dutch might wish to be a contracting party or at least to accede to such a treaty. Gave him assurances as ordered. Account of Czarina's presents to de Botta on leaving here. General Keith going to Ukraine as both Civil and Military Governor. Unusual and most lucrative and important in gift of this court. Count Lynan, formerly here, would be proper successor to Suhm. Czarina has given present of 2,000 roubles to Neuburg on his return to Saxony. Zimmerman has sent 200 lasts [of corn] on the permit I sent him. Stanhope has arrived in good health. Dated St Petersburg 23 July 1740.» 23 липня 1740 року. Од. обл. SP 91/24/181.

• HW - Government Communications Headquarters (GCHQ) (71 одиниця зберігання)

- « Including situation reports South Ukraine, south Balkans». 11-12 вересня 1944 року. Од. обл. HW 5/584.

- « C to LPS: summary of BONIFACE reports on southern Ukraine, Kiev and Crimea». 13 серпня 1941 року. Од. обл. HW 1/20.

- « New York: Report from "FIGHTER" on Ukrainian nationalists in Canada.». 18 червня 1943 року. HW 15/19/41.

- «Bound volume of BP GP periodic summaries: reports 27-40 include details of massed shootings of Jews and Russians on Eastern Front 1941-42, even so figures for executions are incomplete as in Sept 1941 Germans decided details of such atrocities too sensitive to be sent by radio and must be sent by courier post; hardships endured by GP in Russia during winter of 1941/42; details of escaped POWs, many British; detailed results of Allied air raids, particularly from 1943 to end of war; evacuation of German settlers from the Crimea to Germany 1941-43; MSGP 37 contains details of GP searches in Ukraine for suitable buildings for conversion to gas chambers; BP considered in MSGP 28 of Sept 12 1941 that execution of Jews by SS in Russia provided evidence for a policy of savage intimidation if not of ultimate extermination, this same report gave statistics for Southern Sector of Russian Front with 12,361 Jews shot in week of Aug 23-31 1941; MSGP 29 reveals at least 3,353 Jews liquidated in first 13 days of Sept 1941; MSGP 30 reported mass executions in Kremenchug during night of Oct 30/31 1941; MSGP 35 and 36 report GP reprisals on Eastern Front, fire, pillage and executions Apr-June 1942; MSGP 37 reported 700 Jews incapable of work shot in Ukraine July 1942; appendix to MSGP 38 of Sept 7 1942 includes evidence for SS use of Scopolamin and Meskalin injections against captured enemy parachutists; MSGP 55 reports SS exhumations of massed graves in Ukraine as German forces retreat, Mar 1944; great detail during 1944 on GP fighting with partisans in Yugoslavia and GP co-operation with Chetniks; MSGP 59 reported executions of Italian partisans June 1944, same report detailed SS reaction to July 20 attempt on Hitler's life; MSGP 60 reported proposal of Aug 27 by Germans to form new French Government under collaborator Doriot who was convinced that there could only one Europe, under leadership of nation which had made the greatest sacrifices, ie Germany;

MSGP 60 of Sept 7 1944 reported movement of train carrying some 1300 Jews leaving Hungary for Auschwitz and chemicals being sent to Auschwitz for Himmler's Special Commissioner for the Combatting of Animal Pests; MSGP 61 of Nov 5 1944 contains details of German V-1 launches from Holland; during 1944 and up to German surrender in 1945 considerable data on GP preparation of defensive positions in face of Allied advance; MSGP 65 of May 29 1945 reports an April order by Himmler that all men living in any German house that flew a white surrender flag were to be immediately shot; GCCS paper of July 18 1942 on GP morse networks; selected GP verbatim German language extracts sent out by BP Intelligence Exchange (IE) for specific customers, mainly BP Naval Section, 1942-44; translated GP highlights Nov 1940-May 1941 covering GPD Nos 104-240 and not issued in MSGP series.» 1940-1945 pp. Од. обл. HW 16/6.

- ADM - Admiralty, Navy, Royal Marines, and Coastguard (57 одиниць зберігання)

- «Black Sea: Bulgaria, Romania and Ukraine: Nos (Cape) Emine to Krym (Crimea); 'Western & Northern shores of Black Sea'; three items on one sheet: item 1, Sheet XV (6) 'Cape Emine', 'Cape Kotzan', 'Dzhoski', 'Kara-Burnu (Mavros)', 'Cape Aspros'; item 2, Sheet 17 (6) 'Takerdal', 'Kyustendzhe' and 'Cape Singol' from Russian Sailing Directions; item 3, Sheet III (6) 'Alushta (Crimea)', annotated». 1 січня – 31 грудня 1844 року. Од. обл. ADM 344/819.

- «Trade Division Records: South Russia. Miscellaneous correspondence, reports and telegrams dealing with the Danube, Armenia, Caucasus, Ukraine, Black Sea and the Caspian Sea.». 1916-1920 pp. Од. обл. ADM 137/2871.

- MFQ - Maps and plans extracted to flat storage from various departments held at the Public Record Office, Kew (39 одиниць зберігання)

- «Ukraine. Map of an area between Kovel, Czernowitz and Starokonstantinov showing the supposed front line on 1 and 22 June [1916]. Reference table. On a page from the newspaper Norddeutsche Allgemeine [Zeitung] 25 June 1916.». приблизно 1916 рік. Од. обл. MFQ 1/367/2.

- « 1 item extracted from ADM 1/5669. Ukraine. View of Balaklava, showing the state of the quays and the shipping as in May 1855. From a sketch by W Simpson. Lithographed by Day & Son. To illustrate Rear Admiral Boxer's report dated 1 June 1855». 1855 рік. Од. обл. MFQ 1/126.

- «South-east Europe. 'Annex 1 to Protocol of Paris of January 6th 1857': map showing the Bessarabian boundary from the Black Sea to north of Bolhrad (now in Ukraine), and thence to the confluence of the River Jijia and the River Prut (near the present border between Moldova and Romania). This edition lithographed [by the Topographical & Statistical Depôt, War Department] and printed 15 January 1857. Signed by the plenipotentiaries at the Paris Conference.». 1857 рік. Од. обл. MFQ 1/882/3.

- MR - Maps and plans extracted to rolled storage from various departments (37 одиниць зберігання)

- « Eastern Europe: East Galicia. Pencil sketch map of the area (now in Ukraine) around Lemberg (now L'viv) and Stryy, showing roads, rivers and boundaries. Originally accompanying documentation relating to the terms of a proposed armistice between Poland and the Western Ukrainian Republic, 25 January 1919.». приблизно 1919 рік. Од. обл. MR 1/764/4.

- « Russian Empire: Crimea (now part of Ukraine): Sebastopol. 10 sheets, joined to create an irregularly shaped plan of Russian defences, showing gun ranges. Scale: 18 inches to 1 mile. The map has been mounted on a larger sheet, bearing a pencilled statement of

scale and title: 'Original plan of the Russian works around Sevastopol'.». приблизно 1855 рік. Од. обл. MR 1/189/41.

- CAB - Cabinet Office (18 одиниць зберігання)
 - «Circulation of miscellaneous papers: paper 1 ('Moscow and Ukraine: nationalism and dissent 1963-1973')». 19 червня 1974 року. Од. обл. CAB 190/75.
 - «Memorandum: The Political Situation in the Ukraine.». 1 серпня 1918 року. Од. обл. CAB 24/60/2.
 - «Memorandum: Recruitment of Ukrainians into the Mixed Service Organisation.». 3 травня 1954 року. Од. обл. CAB 129/68/10.
 - «Memorandum: The Ukrainian Revolt.». 3 жовтня 1918. Од. обл. CAB 24/65/82.
 - «Memorandum: Establishment of Diplomatic Relations with the Government of the Ukrainian Soviet Socialist Republic.». 9 травня 1947 року. Од. обл. CAB 129/19/3.
 - «Record type: Conclusions. Attendees: J Major; Mackay of Clashfern; K Clarke; M Howard; J MacGregor; M Rifkind; Wakeham; A Newton; J Gummer; P Brooke; D Hunt; P Lilley; I Lang; P Mayhew; J Patten; V Bottomley; G Shephard; M Portillo; R Ryder; T Sainsbury; Chalker; Agenda: 1. PARLIAMENTARY AFFAIRS; 2. HOME AFFAIRS - Public Sector Pay; 3. FOREIGN AFFAIRS - Yugoslavia - Situation in Russia - Situation in Ukraine - Annual Meetings of the International Monetary Fund and International Bank for Reconstruction, 25-30 September - Prime Minister's visit to Japan and Malaysia, 18-22 September; 4. COMMUNITY AFFAIRS - The Uruguay Round Negotiations of the General Agreement on Tariffs and Trade - Aid for Occupied Territories - Council of Transport Ministers, 27 September - Social Affairs Council, 12 October.». 30 вересня 1993 року. Од. обл. CAB 128/106/9.
- DEFE - Ministry of Defence (17 одиниць зберігання)

- «Operation Finbar CFE (Conventional Armed Forces in Europe) Treaty Weapons Inspections: Ukraine, Romania, Poland, Russia, Belarus». 31 січня – 28 квітня 1994 року. Од. обл. DEFE 68/1448.

- «Russia (CIS): Biological warfare programme reductions; defence cooperation with Baltic States; S of S visit to Russia and Ukraine». 26 травня – 14 вересня 1993 року. Од. обл. DEFE 13/2768.

- «British Intelligence Organisation for the Forces in Germany: description of major river lines in European Russia, Ukraine». Дата невідома. Од. обл. DEFE 44/539.

- АВ - UK Atomic Energy Authority (15 одиниць зберігання)

- «Chernobyl nuclear accident, Ukraine, 26 April 1986». 1986 рік. Од. обл. АВ 45/415.

- «Chernobyl nuclear accident, Ukraine, 26 April 1986, and its consequences; includes 'Report of the Joint Working Group on Chernobyl', 1989; ways to alleviate a repeat 'Chernobyl' occurrence». 1988-1991 pp. Од. обл. АВ 45/440.

- MPI - Maps and plans extracted to flat storage from records of departments not assigned an individual map extract prefix (15 одиниць зберігання)

- «Map of an area now in Lithuania, Poland and Ukraine, showing the 'German concentration for the Lodz operation' 10 November 1914. Reference table to German, Austrian and Russian armies, German stations, a fortified line and an area laid waste by the Germans and Austrians during their retreat in October. Originally illustrating a lecture on air operations, given by Air Vice Marshal Brooke-Popham at the Royal Air Force Staff College, Andover 10 July 1924.». приблизно 1924 рік. Од. обл. MPI 1/648/9.

- « Russian Empire: Crimea (now part of Ukraine): [Inkerman]. Sketch of the ground near Traklir Bridge showing contours, the River Chernaya, roads, camps and a Sardinian outpost. Scale not shown.». 1855 рік. Од. обл. MPI 1/721/5.

- BW - British Council (13 одиниць зберігання)

- «Headquarters files relating to British Council policy and activities in Ukraine, including correspondence with the British Council Representatives there. The majority of the files are in English, however there are a number of documents in Ukrainian.» 1992-1998 pp. Од. обл. BW 193.

- «Ukraine: general policy and activities» 1992 рік. Од. обл. BW 193/1.

- « This series contains links to posts gathered from the British Council Ukraine YouTube channel.» від 2014 року. Од. обл. BW 254.

- MPH - War Office: maps and plans extracted to flat storage (13 одиниць зберігання)

- «Russian Empire: Crimea (now part of Ukraine): Sebastopol (Sevastopol). Map showing the progress of the siege by the Allied Army in late April 1855. Reference notes. Compass indicators. Originally illustrating a report by Major General Harry D Jones, Commanding Royal Engineer, 28 April 1855. Maps showing the progress of the siege at various other dates between March and September 1855 remain among the papers in WO 28/299.» 1855 рік. Од. обл. MPH 1/1192/1.

- «Russian Empire: Crimea (now part of Ukraine): Yenikale (near Kerch). Plan and section, on one sheet, of a redoubt on a sandbank opposite the town. Scale: 1 inch to 80 feet. Compass indicator. (Signed): Major E G Hallewell, Deputy Assistant Quartermaster General. Originally accompanied a report by Major Hallewell, 4 June 1855.» 1855 рік. Од. обл. MPH 1/1133/9.

- KV - Security Service (10 одиниць зберігання)

- «Paul SKOROPADSKI; Danylo SKOROPADSKI: Ukrainian. Paul SKOROPADSKI was Hetman of the Ukraine from April to August, 1918. He was installed by the German Army and possibly also as a result of an elective process. When he was deposed he fled to Berlin. There was further evidence of collaboration with the Germans in the 1930's but his support for Hitler in the Second World War may have been partially motivated by his anti-Moscow stance. The file contains some papers referring to his son, Danylo, who lived in this country during the war» 5 червня 1940 – 25 лютого 1955 року. Од. обл. KV 2/662.

- «Jacob MACOWEN, alias MAKOHIN: Austro/Ukrainian, later American. A colourful character who established the Ukrainian Bureau in London in the early 1930's, MACOWEN was suspected of being a Soviet agent but could have been acting on behalf of any number of other interests, some financial» 1931-1936 pp. Од. обл. KV 2/1239.

- «Waldemar BARTSCH: German. BARTSCH, born in the Ukraine though German-speaking, worked as an interpreter first for the SS, then for the Russians. He was involved with, and at one point supervised, a Russian double agent named Michail KOTSCHECH» 8 квітня 1946 – 15 квітня 1947 року. Од. обл. KV 2/2868.

- МПК - Foreign Office: maps and plans extracted to flat storage (10 одиниць зберігання)

- «Black Sea. Damaged outline map of the coast between Odessa (now in Ukraine) and Taganrog (now in Russia). Compass indicator.» приблизно 1876 рік. Од. обл. МПК 1/485/79.

- «1 item (enclosure in Charles Henry Fraser's [despatch] number 44, 5 September 1788) extracted from FO 65/16. Russian Empire. 'Plan de la Position des Vaisseaux Turcs brulés par les batteries flottantes Russes, sous le Comandement du Prince de Nassau-Siegen, Le 1er Juillet

1788': plan showing the fortifications at Ochakov (now Ochakiv, Ukraine), ships in the Dnieper estuary, and the disposition of forces. Reference table. Scale: 7.4 cm to 5 versts. Compass star. On sheet: 24 cm x 48.5 cm.» 1788 рік. Од. обл. МРК 1/354.

- PREM - Prime Minister's Office (7 одиниць зберігання)
 - «UKRAINE. Internal situation: relations with UK; part 1» 21 червня – 31 грудня 1994 року. Од. обл. PREM 19/5107.
 - «PRIME MINISTER'S TOURS ABROAD. Prime Minister's visit to the Czech Republic, Ukraine and Moscow, April 1996» 25 січня – 17 квітня 1996 року. Од. обл. PREM 19/5786.
- COAL - National Coal Board and predecessors, and related bodies (6 одиниць зберігання)
 - «Business to business', visit to Russia by N.C.B delegation led by Mr. H.E. Collins, 1963. Photograph depicting: Ukraine exhibition of industry and agriculture, Kiev.» липень 1963 року. Од. обл. COAL 80/1884/53.
 - «Business is Business'. Visit to USSR by NCB delegation led by Mr H E Collins, 8th July-26th July 1963. Photograph depicts: Ukraine Exhibition with Director Eherbin, Assistant Director Rodionov and Intourist Guide.» липень 1963 року. Од. обл. COAL 80/1800/54.
- МН - Ministry of Health (6 одиниць зберігання)
 - «Ukrainian ex-prisoners-of-war in England: convalescence and discharge» 1948-1950 pp. Од. обл. МН 55/1441.
 - «Folios 27-32. To: Clerk of the Council in Waiting. From: Foreign Office. Letter enclosing a copy of a despatch and a second letter from the consul general at Odessa [Ukraine] reporting fresh cases of and deaths from cholera Taganrog [Russia]. [Folio 28 is unused].» 17 вересня 1847 року. Од. обл. МН 13/253/12.

- PIN - Ministry of Pensions and National Insurance (6 одиниць зберігання)
 - «Ukraine: general. Orderable at item level» 1 січня 1993 – 31 грудня 1995 року. Од. обл. PIN 34/1642.
 - «European Community and Ukraine: partnership and co-operation agreement. Orderable at item level» 1994-1996 pp. Од. обл. PIN 34/1819.
- ED - Department of Education and Science (3 одиниці зберігання)
 - «Name: Borys Herszenhorn. Born: 8 September 1916, Charkow, Ukraine.» 1946-1952 pp. Од. обл. ED 128/54/28.
 - «Name: Tadeusz Adam Holc. Born: 9 January 1918, Kiev (Ukraine).» 1945-1954 pp. Од. обл. ED 128/60/68.
- LAB - Departments responsible for labour and employment matters (3 одиниці зберігання)
 - «Intelligence and Statistics Department: Correspondence with the Statistical Department of the Ukraine Government in Kharkoff [Kharkov], concerning the proposed exchange of statistical publications.» 1923 рік. Од. обл. LAB 2/1556/IandS102/74/1923
 - «Ukrainian Prisoners of War in Italy» 1947-1948 pp. Од. обл. LAB 8/98.
- LITV - Inquiry into the death of Alexander Litvinenko: Evidence, Correspondence and Report (3 одиниці зберігання)
 - «TES/3 Translation of D1130 pages 31-35 - titled 'Russia-Ukraine conflict...like a Scythe against a stone' regarding interview of Alexander Litvinenko with VNS newspaper» 31 липня 2015 року. Од. обл. LITV 2/DVP/Z.
- CO - Colonial Office, Commonwealth and Foreign and Commonwealth Offices (2 одиниці зберігання)

- « 'Europe'. Printed, with MS additions showing boundaries and emphasizing titles of Bessarabia, Ukraine, Caucasus, Armenia and Kurdistan. Cloth. 1:6,906,240. Edward Stanford Ltd.» 1917 рік. Од. обл. СО 1047/1083.
- «Enquiry from Ukrainian societies in Paris regarding a screen which was a gift from Ivan Mazepa, hetman of the Ukraine, to the Church of the Holy Sepulchre» 1938 рік. Од. обл. СО 733/357/6.
 - EG - Department of Energy (2 одиниці зберігання)
- «Link denied between Chernobyl accident and mystery illness in Ukraine» 1988-1990 pp. Од. обл. EG 4/1681.
- « Ukrainian press refutes charge of more cancer near Chenobyl» 1988-1990 pp. Од. обл. EG 4/4458
 - JA - Department of Health (2 одиниці зберігання)
- « Co-operation agreement between the European Commission and Ukraine» 1993-1995 pp. Од. обл. JA 521/258.
- «Helsinki Citizens' Assembly (HCA): exchange of information; Ukraine» 1994-1995 pp. Од. обл. JA 617/445.
- MINT - Royal Mint (2 одиниці зберігання)
- «RMS Contract Ukraine Tooling» 1992-1996 pp. Од. обл. MINT 42/QC/Z.
- « Ukraine 50th Anniversary UN» 1992-1996 pp. Од. обл. MINT 42/PF/Z.
- МРНН - War Office: maps and plans extracted to extra large flat storage (2 одиниці зберігання)
- « Russia (now Republic of Crimea, Ukraine). 'Seat of War in the Krimea [Third edition] ...': map showing roads, towns; relief indicated by hachures. Also shows disposition of forces around Sevastopol (Sebastopol). Reference table to English, French, Turkish and Russian camps and defence works. Approximate scales: Plan and section: 6 inches to 4 miles [1:42,240]; location map: 1 inch to 100 miles [1:6,336,000].

Insets: (1) Black Sea location map. (2) Section of the railway. Compass indicators. Original map compiled and drawn by W Lowrie. Lithographed by Malby & Son. Published at the Hydrographic Office, Admiralty, 21 June 1855.» 1855 рік. Од. обл. МРHH 1/93.

- «Russia (now Republic of Crimea, Ukraine). 'Seat of War in the Krimea ...': map showing hachures, roads, towns; disposition of forces around Sevastopol (Sebastopol). Reference table to English, French, Turkish and Russian camps and defence works. Approximate scales: Plan and section: 6 inches to 4 miles [1:42,240]; location map: 1 inch to 100 miles [1:6,336,000]. Compass indicators. Third edition of Admiralty chart 4797; compiled and drawn by W Lowrie. Lithographed by Malby & Son. Published at the Hydrographic Office, Admiralty, 21 June 1855. Insets: (1) Black Sea location map. (2) Section of the railway.» 1855 рік. Од. обл. МРHH 1/231.

- МРІІ - Maps and plans extracted to extra large flat storage from records of departments not assigned an individual map prefix (2 одиниці зберігання)

- «Russian Empire and Ottoman Empire. Map of the coast (now in Ukraine and Romania) from Odessa (Odesa) to the Danube Delta, showing the ground swell of waves, the advance of shallow banks since the Russian survey of 1830, the retreat of shallow banks since the closure of Soodinovo mouth, prevailing currents, river mouths, lakes and towns. Reference table. No scale shown. Compass indicator. Signed by Captain T Spratt, HMS Medina and originally accompanying his opinion on the Suez Canal project, submitted to the Hydrographer of the Navy 30 January 1858.» приблизно 1858 рік. Од. обл. МРІІ 1/21/3.

- «Danube Delta (now in Romania and Ukraine). Map of the Kiliya branch, showing the advance of shallow banks since the Russian survey of 1830, the increase of dry land, the Russian six-feet line and five-fathom line in 1830, the six-feet line and five-fathom line from a survey by

HMS Medina 1856 and the encroachment of the sea on shallow banks since the closure of the Soodinovo mouth. Reference table. Signed by Captain T Spratt, HMS Medina and originally accompanying his opinion on the Suez Canal project, submitted to the Hydrographer of the Navy 30 January 1858.» приблизно 1858 рік. Од. обл. МРІІ 1/21/1.

- PRO - Domestic Records of the Public Record Office, Gifts, Deposits, Notes and Transcripts (2 одиниці зберігання)

- « The War-Territory. Alsace Lorraine 1870. 'The Times', 1917 cutting. Hungary, 1919. Turcophobia, 1919. Ukraine, 1919. The New Balkans of Europe (n.d.)» 1810-1919 pp. Од. обл. PRO 30/69/1800.

- « Folios 20-22: Persia: Consul G.A. Stevens: Disturbed state of the peasantry in the Ukraine. Date and place: 1860 June 15 Kherson.» 15 червня 1860 року. Од. обл. PRO 30/22/78/4.

- RG - General Register Office, Social Survey Department, and Office of Population Censuses and Surveys (2 одиниці зберігання)

- « Validity of ecclesiastical divorce granted by Ukrainian Autocephalous Orthodox Church» 1949 рік. Од. обл. RG 48/2030.

- « Ukrainian Autocephalous Church: marriage solemnised without civil preliminaries at unregistered building» 1950-1951 pp. Од. обл. RG 48/2062.

- T - HM Treasury (2 одиниці зберігання)

- « Foreign Office. Provision of funds for anti-Bolshevik forces in South Russia and the Ukraine. [Includes disagreements with the French about tactics]. Attached file(s): 1176/18; 1093/18; 853/18; 839/18» Од. обл. T 1/12128/2454.

- «Claim for payment for coal supplied by the British Government during the Armistice to SS 'Jerusalem' (Ukrainian). German contention that cost should be met from Dawes Annuities.» 1925 рік. Од. обл. T 194/62.

- SFO – Serious Fraud Office (2 одиниці зберігання)
- «Bayfern Limited: BFL01; papers relating to different frauds: 66432; Russian supplier's letterhead; LukOil Neftegazstroi; Galeto International Group, file 1; Galeto International Group, file 2; Trans-Oil; Tyumenneft Impex; Russian crude oil; hand written letters; Birla Associates PTE Limited, AK Transneft; Precious Minerals Marketing Corporation file 1; Precious Minerals Marketing Corporation file 2; Citizen Investment Bank, file 1; Citizen Investment Bank, file 2; Mazeikiu Nafta; Ukrainian Bank; Nafta Moskva; Alexandra-Church Financial Industrial Company; Polyus; PO Naftan Novopolotsk Oil Refinery; The Factory/Sayanskiy Zavod; Alexandria-Church Financial Industrial Company, Mangistaumunaigas, crude oil; Operation Bayfern, Noel Carroll; general correspondence; Prestige Petroleum Limited; Lukoil Neftegazstroi; Trans-Oil; Nafta Moskva; Mazeikiu Nafta; Birla Associates PTE Limited; Tyumenneft Impex; Diftong; Ultra Association Limited; Akbrut Transneft, Lukoil Neftegazstroi. Orderable at item level» 2003 рік. Од. обл. SFO 1/2787.

- «Bayfern Limited: BFL01; 66539; Lukoil Neftegazstroi; 66540; Manistaumunaigas; 66541; Galeto International Group; 66542; Citizens Investment Bank; 66543; LukOil Neftegazstroi; files 1-4; 66544; Ultra Association Limited; 66545; Russian suppliers letterhead; 66546; the factory, Sayanskiy Zavod; 66547; Karim's Computer documents; 66548; Akbrut's house; hand written letter; 66549; Polyus; 66550; JV Quorum; 66551; Standard Chartered Bank; 66552; PO Naftan Novopolotsk Oil Refinery; 66553; AK Transneft; 66554; bank letterhead; 66555; Alexandra-Church Financial Industrial Company; 66556; Diftong; 66557; Tyumenneft Impex; 66558; Mazeikiu Nafta; 66559; Ukrainian Bank; 66560; Nafta Moskva; 66561; Trans-Oil; 66562; Precious Minerals Marketing Corporation; 66563; notes and queries; 66564; notes by Bill Goodman; 66565; notes and queries; 66566; Martin Wilson's notes;

66567; section 2, transcripts; Nichol Arraton. Orderable at item level» 2003 рік. Од. обл. SFO 1/2808.

- AIR - Air Ministry and Royal Air Force records (1 одиниця зберігання)

- «Nuclear Weapons: nuclear weapons stockpile in Europe; UK nuclear test programme; withdrawal of nuclear weapons from Ukraine; Soviet nuclear reductions; NATO nuclear planning group» 8 листопада 1991 – 11 травня 1992 року. Од. обл. AIR 8/3885.

- AT - Various departments for environment, transport, communities, and local government (1 одиниця зберігання)

- «Local Government Association (LGA): Ukraine: Council Information Website» з 2022 року. Од. обл. AT 219.

- LEV - Inquiry into the Culture, Practices and Ethics of the Press (Leveson Inquiry) (1 одиниця зберігання)

- «PCC published ruling, Asociation of Ukrainians in Great Britain Ltd v Daily Mail» дата невідома. Од. обл. LEV 2/CB34/Z. Закритий до 13 вересня 2113 року.

- MPF - State Paper Office: maps and plans extracted to flat storage (1 одиниця зберігання)

- «1 item (enclosure to Robert Trevor's despatch of 24 August 1736) extracted from SP 84/358. 'Carte de la Petite Tartarie Dressée par ordre de l'Imperatrice de toutes les Russies': map showing Russian operations between the Dnieper and Don Rivers (now in Russia and the Ukraine); line of forts barring entry into the Ukraine; line between Russian and Turkish (or Tartar) forces. Scale: 4.4 cm to 70 versts. Title on decorated oval tablet surmounted by crown and flanked by standards, bow, quiver of arrows, cannons, a kneeling (and perhaps bound) Tartar. Reference table in rectangle surmounted by crowned eagle, standards and helmet. Compass rose. 'Gravé d'après la copie de Petersbourg dressée par

les Ingenieurs de sa Maj. l'Imperatrice de Russie. a Amsterdam chez Henry de Leth, a l'enseigne du Pêcheur.', In Trevor's despatch it is described as 'a New Mapp of the Seat [of War]; which has been made by Order of the Russian Court, & reprinted here [i.e. at The Hague] by that of their Ambassador'.» 1736 рік. Од обл. MPF 1/341.

- MPN - Court of King's Bench: maps and plans extracted to flat storage (1 одиниця зберігання)

- « 1 item extracted from KB 1/266. Ukraine. 'Map to illustrate the charge of the light cavalry at the battle of Balaklava Oct. 25, 1854'. Shows the changing positions of the British and Russian troops and artillery; contours and roads. Reference table. Annotations state that this is the plan referred to in the affidavits of George Wynnell Mayon and Daniel Hugh Clutterbuck, sworn 30 May 1863.» 1854-1863 pp. Од. обл. MPN 1/23.

- MUN - Ministry of Munitions and successors (1 одиниця зберігання)

- « DISPOSAL OF SURPLUS GOVERNMENT PROPERTY: RECORDS OF THE DISPOSAL BOARD: Request for supplies from Ukrainian Mission» 1 квітня – 9 червня 1920 року. Од. обл. MUN 4/5971.

- OD - Department of Technical Co-operation, and successive Overseas Development bodies (1 одиниця зберігання)

- «European Bank for Reconstruction and Development (EBRD): strategy for Ukraine» 1992 рік. Од. обл. OD 54/73.

- PF – Department for Culture, Media and Sport (1 одиниця зберігання)

- «European Committee cultural relations with third world countries: Ukraine, Belarus and Kazakhstan» 1994 рік. Од. обл. PF 290/155.

- PROB - Prerogative Court of Canterbury (1 одиниця зберігання)

- «Will of William otherwise Vassily otherwise Vassily Vassilieff Statter, Captain of Ekutenaffs Staff, Cuirassiers of Baturin The Ukraine, Empire of Russia» 6 січня 1837 року. Од. обл. PROB 11/1871/397.